O3

Çevirimiçi Sistem

2017

Çevrimiçi Sistem Klavuzu ve Eğitim Programının Dijital Versiyonu

Zihinsel Engelli Bireylerle Çalışan Öğretmenler ve Diğer Profesyoneller için Müfredat Geliştirme Projesi

Bu Proje T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı AB Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığınca (Türkiye Ulusal Ajansı, http://www.ua.gov.tr) yürütülen Erasmus+ Programı kapsamında ve Avrupa Komisyonu'ndan sağlanan hibeyle gerçekleştirilmiştir. Burada yer alan görüşlerden Ulusal Ajans veya Avrupa Komisyonu sorumlu tutulamaz.

Erasmus+

“Design of Curriculum for Teachers and Other Professionals Working for Individuals with Intellectual Disabilities” Projesi Çevrimiçi Sistem Klavuzu ve Eğitim Programının Dijital Versiyonu Tanıtım Kılavuzu

(Sözleşme No 2015-1-TR01-KA202-022422)

GİRİŞ

Bu kılavuzun amacı çevrimiçi sistemin profesyoneller tarafından kullanımı ve harmanlanmış eğitim çalışmasının uygulanışının sunumudur.
http://www.ozelegitimakademi.org/tr/uzaktanegitim
linkinden çevrimiçi sisteme ulaşılabilir.

İlk bölümde profesyonellerin öğrenme modülüne erişimlerinden, kurslara katılımları ve tamamlama sürecinde yapacakları anlatılmıştır. Harmanlanmış öğrenme kısmındaysa esnek öğrenme ortamının profesyonellerle yüz yüze çalışma sürecine döndürülüşünün görsellerle sunumu gerçekleştirilmiştir.

INTRODUCTION

The purpose of this guideline is to introduce how to use online learning system from registration to entry to the courses and finalizing the program and how to organize the blended learning environment for the professionals by providing pictures.
online learning system can be reached from the link below
http://www.ozelegitimakademi.org/tr/uzaktanegitim

Ağustos, 2017
Ankara

O3

Lider: ZİÇEV

Katkıda Bulunan Kurumlar: Gazi Universitesi

A	İÇİNDEKİLER	2
B	ÇEVİRİMİÇİ SİSTEM KLAVUZU	3

Çevirimiçi Sistem Klavuzu 4

Uygulamalı Çalışma Örneği 10

C	PROGRAM MODÜLLERİ	12

Davranış Modülü 12

Dil ve İletişim Becerilerinin Desteklenmesi Modülü 35

Öğretim Modülü 58

D	EKLER	82

Soru Setleri 82

Kütüphane 115

Ek Dokümanlar ve Video Örnekleri 125

Kaynakça 126

B ÇEVİRİMİÇİ SİSTEM KLAVUZU

Çevrimiçi Sistem

Programın uygulanması harmanlanmış öğrenme yaklaşımına göre düzenlenmiştir. Harmanlanmış öğrenme geleneksel sınıf yöntemleri ile uzaktan eğitimin ilkelerini birleştiren bir yaklaşımdır. Kişilerin bağımsız çalışmasını destekleyen karma bir öğretimdir. Harmanlanmış öğrenmenin üzerinde ortaklaşılan çok net bir tanımı olmasa da sınıf etkilikleri, çevrimiçi düzenlemeler ve yapılandırılmış bağımsız çalışma ilkelerine odaklanılmaktadır.

Bu proje hedef kitlesi itibariyle zihinsel engelli bireylerle eğitim ortamlarında çalışan profesyonellere odaklanmıştır. Hedef grubun tam zamanlı çalışan kişiler olması nedeniyle harmanlanmış öğrenme bu profesyonel grubu için uygun özellikler sergilemektedir. Öncelikle profesyonellerin bağımsız çalışmasına fırsat verdiği ve günlük çalışmalarını kişisel programlarına uygun geliştirmelerine izin verdiği için öne çıkmıştır. Ayrıca bireylere çevrimiçi edindiklerini eğitimcilerle beraber sahada uygulama şansı verecek şekilde düzenlemeler içermiştir.

Çevrimiçi Yapı ve Kullanımı

Çevrimiçi yapı geliştirilirken sahadan verilerden geliştirilen çevrimiçi sistemin herkes için rahat ve etkin bir erişilebilirliği sağlaması kısacası kullanılabilirlik bakımından da faydalanılmıştır. Sistemi kullanacak olan profesyonellerin önemli bir kısmının orta yaş ve üzerinde olmasının ve teknoloji ile etkileşimlerinin akıllı telefon ve benzeri iletişim araçlarına sınırlı olduğu görülmüştür. Bu nedenle sistemin mümkün olduğunca sade ve başlangıçtan itibaren çok az tuş kullanımı ile akar olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca metinlerin sadeliği, sayfalarda yerleştirimi ve görsellerle desteklenmesi konusunda da özen gösterilmiştir. Bunun sonucunda ozelegitimakademi.org sayfası ortaya çıkmıştır.

Öğretmenlerin Karşılaştığı Sistem ve Kullanımı

Proje hedefindeki 3 temel alanda modüllerin içerik ve sunumları tamamlandıktan sonra aşağıda ekran görüntüsü verilen web sayfasından öğretmenlerin içeriğe erişimi sağlanmıştır. Öğretmenlerin her biri kişisel kullanıcı adları ve şifrelerini oluşturarak sisteme girişlerini gerçekleştirmişlerdir (Resim 1).

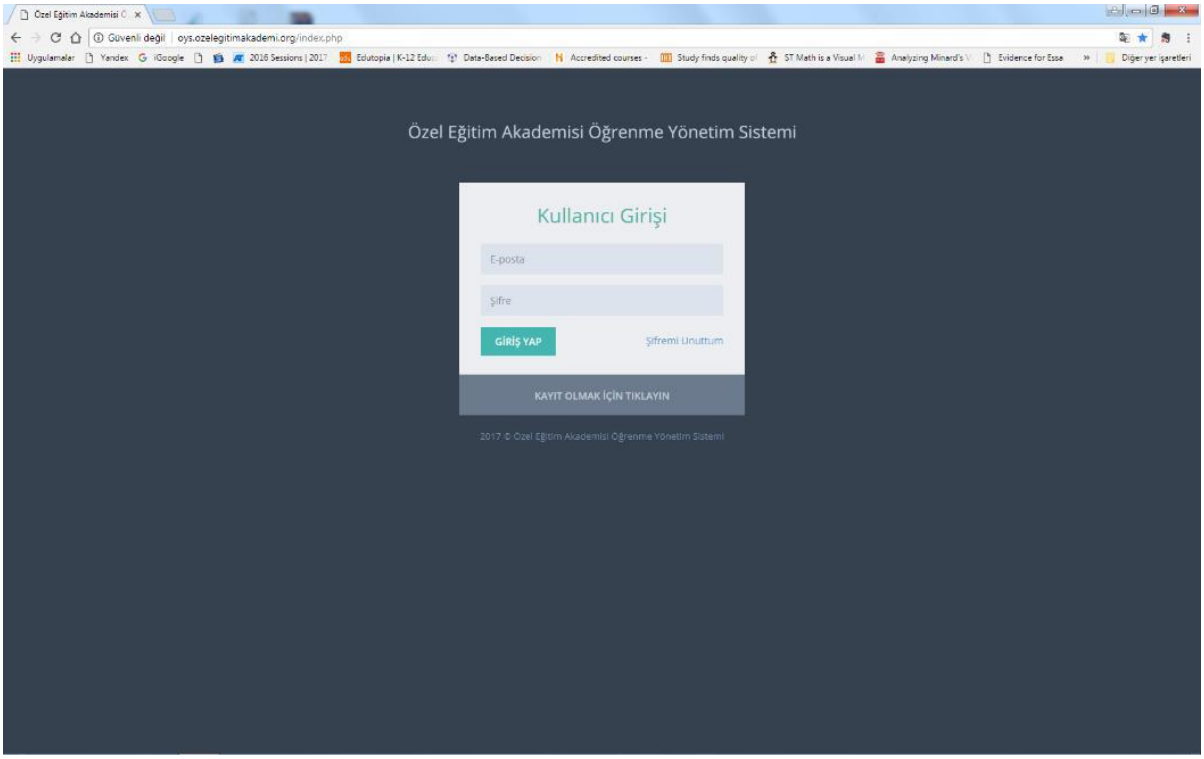

Resim 1. Giriş sayfası görüntüsü

Kişisel bilgileri ile açtıkları hesaplarında profillerini düzenlemeleri için bir buton da mevcuttur. Profil butonu dışında ayrıca "Kurs Listesi" ve "Test Al" butonları da mevcuttur (Resim 2).

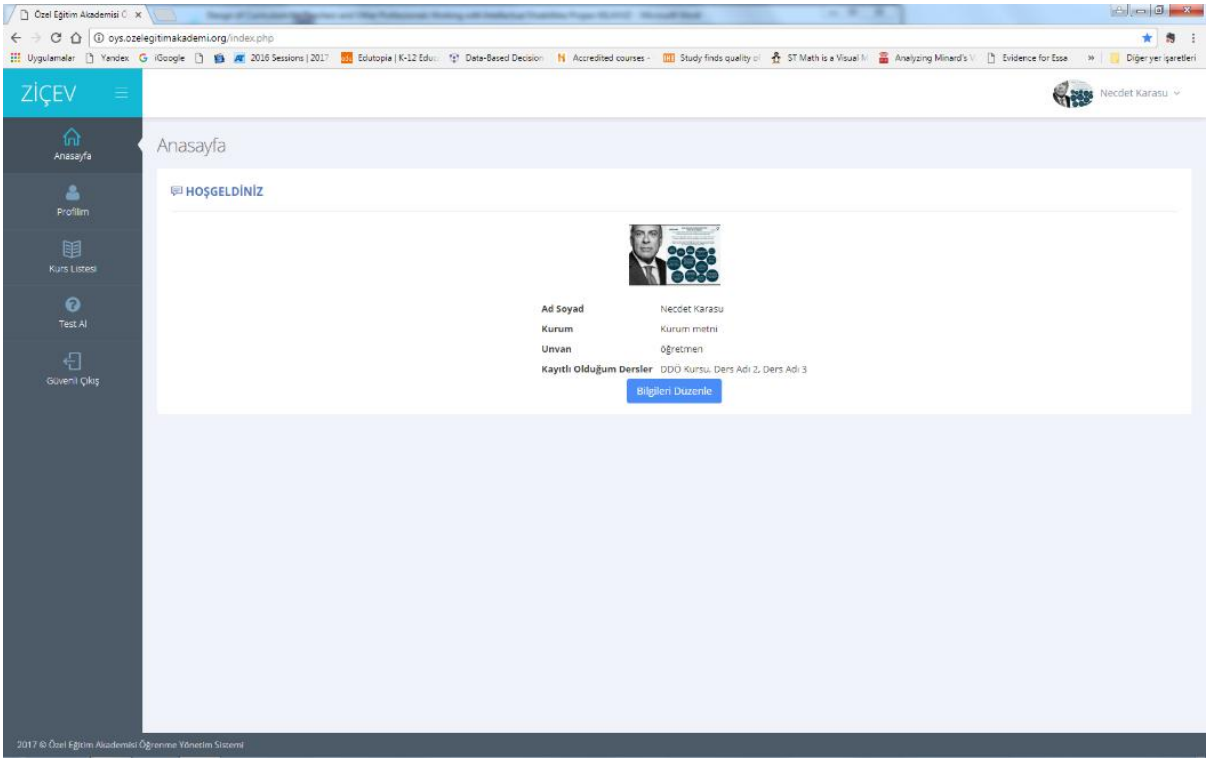

Resim 2. Sistem tuşları görüntüsü

Kurs listesi sayfasında profesyoneller kendileri için açılmış kurslara giriş yapabilmektedirler. Fakat bu aşamada hala sİstem yöneticisi tarafından kursa katılım konusunda onay gerekmektedir. Profesyoneller katılmak istedikleri kursa giriş için tıklama yaptıktan sonra sistem yöneticisinden onay almayı beklemek durumundadırlar. Bu düzenleme ileriye dönük geliştirme planlarına uygun olarak eklenmiştir. Profesyonellerin birbirine önkoşul teşkil edebilecek kurslara koşulları karşılamadan girilmesinin engellenmesi içindir (Resim 3.).

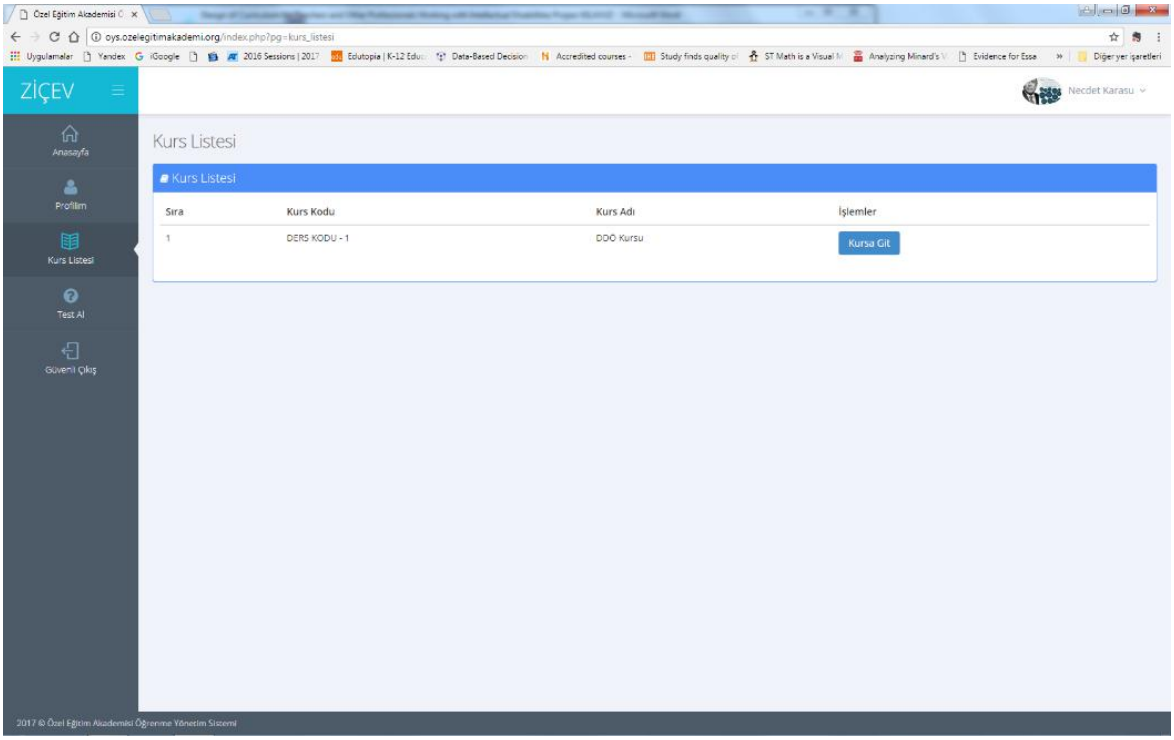

Resim 3. Kurs seçim sayfası görünüşü

Kursların içine girildiğinde bir ağaç şeması biçiminde konuların ilerlediği görülmektedir. Her kursun içinde ana başlıklar ve altında alt başlıklar şeklinde açılmaktadır. Her alt başlığa tıklandığında konuya erişilebilmektedir (Resim 4).

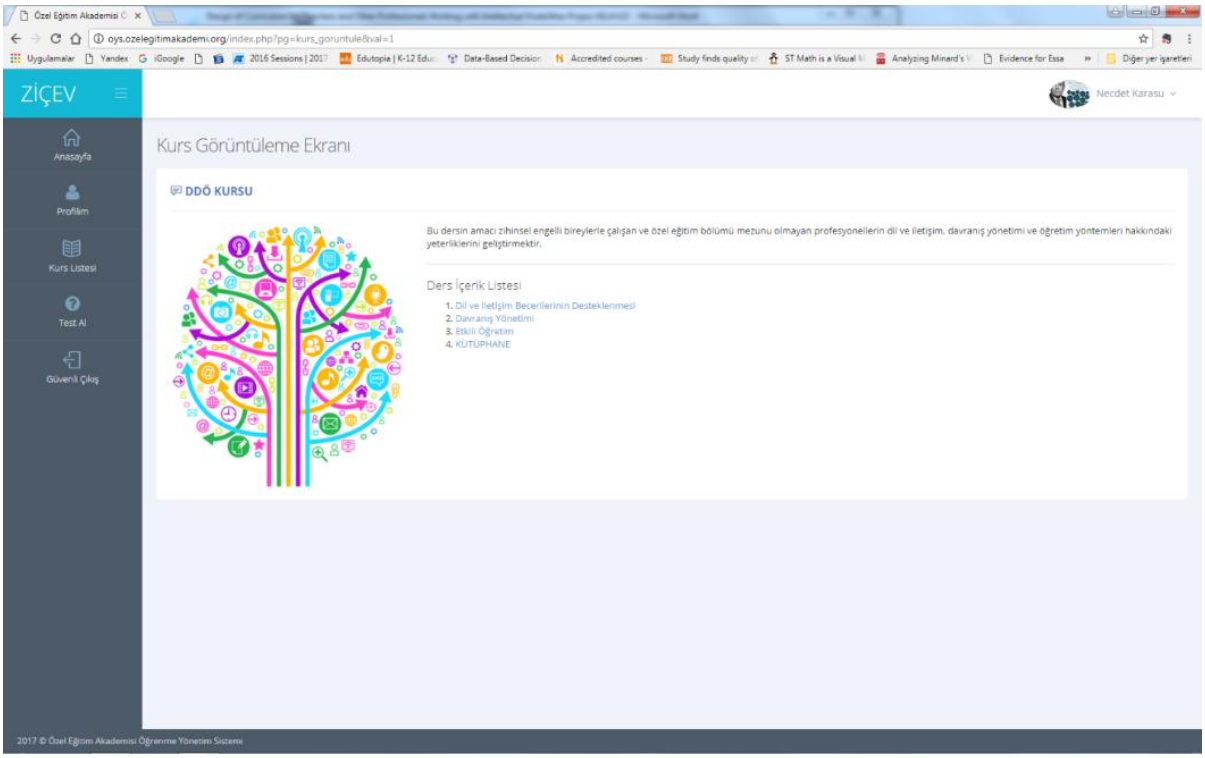

Resim 4. Kurs içerik sayfa görüntüsü

Tüm kursların tamamlanmasının ardından profesyonellerin okumak isterlerse faydalanabilecekleri kaynaklar listesi de oluşturulmuştur. Kursların devamında öğretmenlerin erişimine açık vaziyette bir de makale kütüphanesi yerleştirilmiştir. Türkçe alanyazının ilgili konulara göre taranarak öğretmenlere ilgi alanlarına dönük bilgiler sunabilecek makaleler yerleştirilmiştir. Kursların tamamlanmasından sonra profesyonellerin çalışma performanslarının değerlendirilmesi için bir de sınav sayfası yerleştirilmiştir (Resim 5).

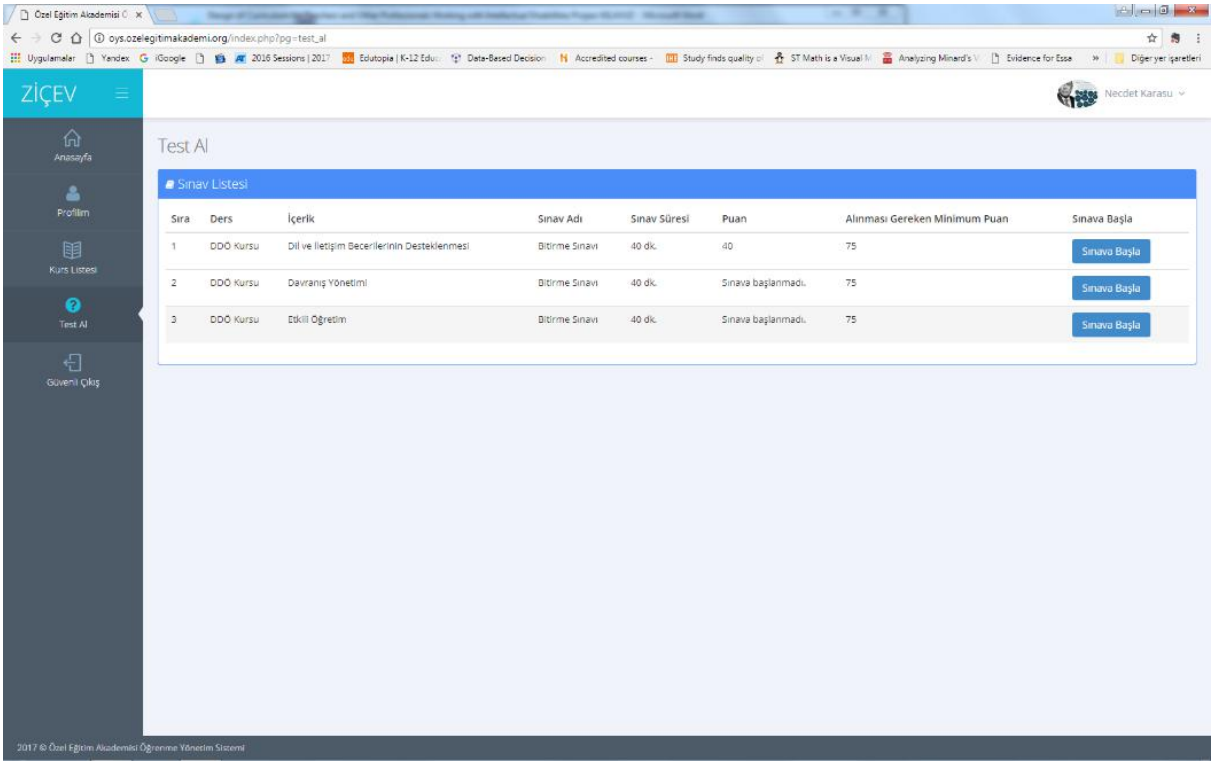

Resim 5. Sınav sayfası görüntüsü

Kurslarda Başarının Değerlendirilmesi

Harmanlanmış öğrenme yaklaşımında kişilerin kendi çalışmalarının ardından uygulamaya geçilmesi yaygın uygulanan bir yöntemdir. Projede de aynı yaklaşım benimsenmiştir. Bu nedenle profesyonellerin çevrimiçi sistemde belli bir başarı elde etmiş olmaları uygulamaya geçebilmeleri için önkoşul olarak belirlenmiştir. Profesyoneller kursu izleyen sınavı alıp % 75 başarı sağladıktan sonra izleyen kursa erişim sağlayabilmektedirler.

Sınav süresi sınavlarda uygulanan soru sayısına bağlanmıştır. Her soru için 75 saniye okuma ve yanıtlama süresi biçilmiştir. 20 soruluk bir sınavda 25 dakika sınav süresi uygulaması yapılmıştır. Sistemin soru sayısına göre sınavı açması, süreyi başlatması ve süre bittiğinde sınavı sonlandırması sağlanmıştır. Böylelikle sınav esnasında sınavı alan kişilerin sınava odaklı kalma ihtimali de arttırılmıştır. Sınavlar sistem tarafından rastlantıya dayalı olarak oluşturulmaktadır. Sistem sınavı oluşturabilmek için uzmanlar tarafından hazırlanmış olan soru havuzundan otomatik olarak çekilmektedir. Soruların zorluk düzeyleri basit-orta-zor sorular olarak sınıflanmıştır. Bu sınıflamanın netleşmesi için yeteri kadar sayıda profesyoneller tarafından soruların yanıtlanması ve gelen yanıtların doğruluk düzeylerine soruların zorluk düzeyleri tekrar ele alınacak ve sınıflamalar tamamlanacaktır. Soru bankası zaman içerisinde güvenirliği artırmak için genişletilecektir. Soruların profesyoneller üzerinden yanıtlanması aşamasında doğru yanıt verilme oranı çok yüksek olan soruların bir kısmının iptali ve yenilerinin eklenmesi gerekli olacaktır. Aynı biçimde zorluk düzeyi çok yüksek çıkan sorulardan da değiştirilenler olacaktır. Bu nedenle soru bankasının elden geçirilmesi bir gereklilik halini almaktadır. Aynı dönemde soru sayısı da artırılacaktır.

Sınav Sayfasının Kullanımı

Sınav sayfasının profesyoneller kullanımında konuların sonuna gelen kişilerin istedikleri anda sınavı alabilmelerini sağlayacak şekilde konu ağacının en altına sınav linki yerleştirilmiştir. Okumaları bitiren profesyonellerin doğrudan sınava girişi mümkündür.

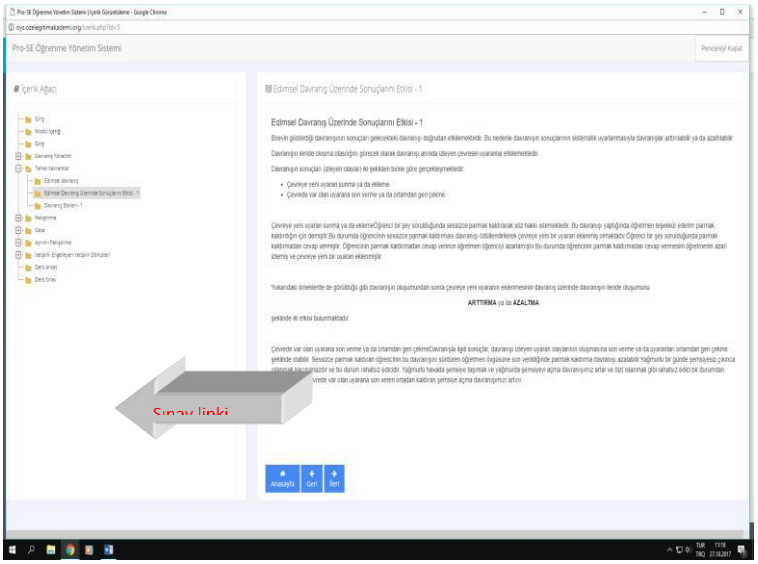

Sınav linkine tıklayan profesyonellerin karşılaştığı yeni sayfanın görüntüsü aşağıdaki ekran görüntüsü şeklinde gelmektedir.

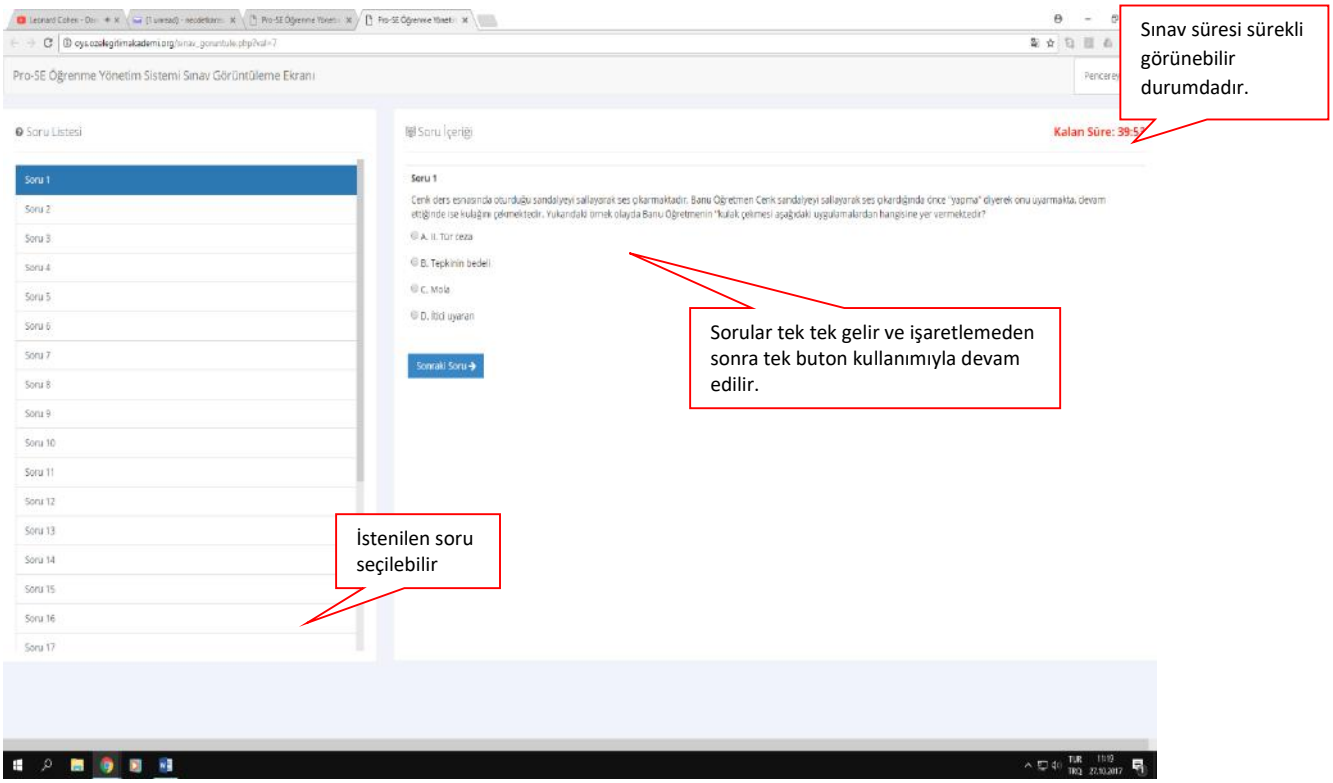

Sınav sayfasında profesyoneller istedikleri sorudan devam edebilirler. Sayfalar gereksiz dikkat dağıtıcılardan arındırılmıştır. Profesyoneller sınav boyunca sorulardan istediğini seçebilirler, soruyu okuduktan sonra yanıtı işaretleyerek "sonraki soru" butonuna basarak devam ederler. Sınav sonunda değişiklik yapma isteğine bağlı olarak son ana kadar yanıtlar değiştirilebilir durumdadır. Ayrıca sınav boyunca kalan süreyi kontrol edebilmeleri için sağ üst köşede saat sürekli devam etmektedir.

Uygulamalı Çalışma Örneği

Çalışmalar profesyonellerin kişisel programlarına uygun zaman dilimlerinde kendi çalışma ritimlerine uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar esnasında profesyoneller kendi başlarına olup, sadece çevrimiçi sistemle etkileşim içerisinde olmuşlardır (Resim 6).

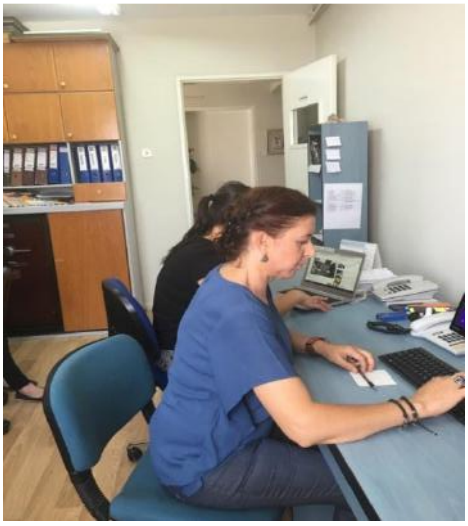

Resim 6. Bireysel çalışmalar

Profesyoneller modülleri tamamladıklarında eğitimcilerle birlikte konuları birlikte gözden geçirme seansı düzenleyerek çalışmalara devam ettiler (Resim 7-8). Bu seanslar esnasında profesyonellerin hazır bulunan uzman ile birlikte çalışması sağlanmış, çalışırken hazırladıkları soruları yüzyüze sorma imkanı bulmaları sağlanmıştır. Konuların tekrarının ardından kendi sınıflarında öğrencileriyle çalışmaya başlamışlardır (Resim 9).

Resim 7. Grupla çevrimiçi çalışma seansı

Resim 8. Grupla çevrimiçi çalışma seansı

Sınıf ortamında eğitimcilerde akışı bozmayacak ama net biçimde takip edebilecekleri yere konumlanarak gereken yerlerde doğrudan dönüt sağlayarak profesyonellerin olumlu ve gelişmesi gereken yeterlikleri hakkında dönüt sağlamışlardır Aynı anda geliştirilen kontrol listeleri üzerinden profesyonellerin performanslarını da kayıt altına almışlardır. Anında dönüt uygulaması öğrencinin dersi bitinceye dek devam etmiştir ve dersin sonunda profesyonelden kendini değerlendirmesi istenerek ders boyunca sunulan dönütler özetlenmiş ve çalışma sonlandırılmıştır.

Resim 9-10 . Öğrenciyle çalışma esnasında uygulamalar

C MODÜLLER

Davranış Modülü

Giriş

Davranış yönetimi bireylerin hem bulundukları ortam ve hallerde daha iyi davranışsal performans sergilemeleri hem de davranış sorunlarının ortadan kaldırılması ya da azaltılması için kullanılabilmektedir. Zihin engelli bireyler de davranış geliştirmeye ihtiyaç duyabilmektedirler. Dışarıdan verilen destekle bu sorunu oldukça kısa zamanda etkili biçimde değiştirebilmektedirler. Davranış yönetimi sıklıkla problem davranışlarla birlikte anılsa bile sınıf içi olumlu davranışların ve sosyal uyum davranışlarının arttırılması için de bu bölümde aktarılacak olan bilgiler kullanılmaktadır.

Zihinsel engelli öğrencilerle çalışan profesyonellerin kendi derslerinde de öğrencilerinin performansını arttırmak ve yaşanan sorunları azaltmak için çabaladıkları ortadadır. Bu nedenle eğitim paketinin bu kısmında çalışmaları esnasında ihtiyaç duyacakları temel bilgiler sunulmaktadır. Gelişmiş sınıf yönetimi ile akademik ve diğer konulardaki çalışmaları için gerekli öğrenme ortamı da daha etkin biçimde oluşturulabilecektir.

Bu modülü tamamladığınızda;

1.Davranış Yönetiminin amacını ve tekniklerini açıklamanız ve örneklendirmeniz,
2. Edimsel davranışı açıklayıp örneklendirmeniz,
3.Davranış ilkelerinden pekiştirmeyi tanımlamanız, türlerini örneklendirmeniz,
4.Davranış ilkelerinden cezayı tanımlamanız, türlerini örneklendirmeniz,
5.Uygun olmayan davranışları azaltmada ayrımlı pekiştirme ve türlerine örnekler oluşturmanız,
6.İletişimi engelleyen yetişkin dönütlerine örnekler oluşturmanız beklenmektedir.

Modül İçeriği

Bu bölümde aşağıdaki konular işlenecektir.

- Davranış Yönetimi

- Önemi, amacı ve yöntemleri
- Edimsel davranış
- Davranış ilkeleri
  - Pekiştirme ve türleri
  - Ceza ve türleri
- İletişimi Engelleyen Yetişkin Dönütleri
  - Eleştiri tuzağı
  - Yardım tuzağı

Problem davranışlar bireylerin toplumda etkili işlev görmelerini engelleyen ve kendilerinin ya da akranlarının güvenliklerini tehlikeye sokan herhangi bir davranış olarak tanımlanmaktadır. Problem davranışların bu davranışları sergileyen bireylere, çevresindekilere, akran grubuna, ebeveynlere ve öğretmenlere olumsuz etkileri olmaktadır. Öğrencilerin göstermiş oldukları problem davranışlar öğrencilerin var olan eğitim ve öğretim etkinliklerine katılımlarını engelleyebilmektedir ve bu nedenden dolayı problem davranış gösteren öğrenciler eğitim ve öğretim etkinliklerinden en üst düzeyde yararlanamamaktadırlar.

Problem davranışların öğrencilerin yaşamlarına olan olumsuz etkilerinden biri de, öğrencilerin bazı problem davranışlar sonucunda disiplin kuruluna sevk edilip okuldan uzaklaştırılmaları nedeniyle eğitim ve öğretimden yoksun kalmalarıdır. Buna ek olarak, problem davranış gösteren öğrenciler, akranları tarafından dışlanabilmektedirler.

Böylece, bu öğrenciler akranlarından öğrenebilecekleri bazı becerilerden yoksun kalabilecekleri gibi, bazı sosyal becerileri öğrenme olanakları da sınırlanabilmektedir. Ayrıca problem davranışlara uygun müdahalelerde bulunulmadığı takdirde problem davranışların yol açtığı durumlar var olan durumun giderek kötüleşmesine ve yaşam boyu öğrenmesine engel olabilmektedir. Problem davranışlar ailelere açısından da pek çok sorun yaşanmasına ve aile bireyleri arasında olumsuz ilişkilerin gelişmesine neden olmaktadır.

Öğretmenler açısından problem davranışların en olumsuz etkisi problem davranışları azaltmak ya da ortadan kaldırmak için etkili olduğu belirlenen programın uygulanmasında yoğun zaman ve emeğin harcanmasıdır. Böylece problem davranışlar için harcanan zaman ve emek, öğretim için ayrılacak zamanın ve emeğin kaybına neden olmaktadır.

Düşük akademik beceriler, öğrenci-öğretmen-akran ilişkileri, akademik başarı gibi durumları olumsuz yönde etkilediği için çoğu kez okula devam problemini de beraberinde getirmektedir. Problem davranışlara sahip çocuklar sınıf arkadaşları ve öğretmenleriyle gergin ilişkiler yaşayabilmektedirler. Sosyal becerilerin yetersiz olmasına ek olarak bu çocukların davranış örüntüleri (uyumsuzluk ve ortamı bozma) sınıfta akademik çalışmalar yapılması için gerekli şartları bozmakta, öğretmenin otoritesini ve yeteneklerini sınırlandırarak uygun öğretim yapmasına engel olmaktadır.

Okulda ya da sınıfta belirlenen yazılı veya yazılı olmayan kurallara uygun olmayan ve öğretim sürecinin etkililiğini azaltan davranışlar; sınıf atmosferi üzerinde olumsuz etki oluşturmaktadır. Bu olumsuz davranışların nasıl önleneceği ve ortadan kaldırılacağı okulda ve sınıfta disiplinin nasıl sağlanacağı, öğretmenler ve eğitimciler açısından her zaman öncelikli konu olmuştur. Çünkü disiplin sorunlarıyla ve istenmeyen öğrenci davranışlarıyla başa çıkma, gerek göreve yeni başlayan gerekse deneyimli öğretmenler açısından ciddi bir stres ve tükenme nedeni olabilmektedir. Öğretmenler istenmeyen davranışlarla baş etme konusunda etkili stratejilere sahip değillerse, öğretim ve akademik etkinlikler için ayrılan ders zamanının önemli bir bölümünü istenmeyen davranışlara müdahale ederek ya da bu davranışları engellemeye çalışarak harcamak zorunda kalabilirler.

Dolayısıyla problem davranışlar hem problem davranışları sergileyen bireyleri hem de bu bireylerin çevresindeki bireyleri olumsuz olarak etkilemektedir. Bu nedenle problem davranışların, olumsuz etkilerini en aza indirmek için, uygun davranış yönetimi tekniklerinin kullanılması zorunlu hale gelmektedir.

Davranış Yönetimi

Davranışları yönetme hafife alınmayacak karmaşık bir durumdur. Her duruma, ortama, koşullara ve kişiye göre farklı tekniklerin kullanılmasını gerektirmektedir.

Kişilerin toplumun ya da okulun normları doğrultusunda davranmalarını sağlamak için yapılan düzenleme ve kişilerin davranışları üzerinde denetim sağlama süreçlerine yer verme davranış yönetimi olarak ifade edilmektedir. Davranış yönetiminin asıl amacı, kişinin kendi kendisini kontrol etmesini sağlamaktır. Kendisini kontrol edebilmenin gelişebilmesi, değişen çevreye göre kişinin ilerlemeler ve geriye dönüşler göstermesiyle doğal olarak gerçekleşir. Kişi, bir gün davranışlarını çok iyi kontrol ederken diğer bir gün denetimi tamamen yitirmiş olabilir.

Genel olarak davranış yönetiminin dört temel yöntemi vardır. Bu yöntemler;

- Kestirim,
- Dikkati başka bir yere çekme,
- Yedekleme
- Sınırlandırmadır.

Kestirim

Kestirim; Dikkatli yetişkinler çocukların ilgi ve gereksinimlerini önceden kestirebilirler. Bu durumda, çocuğun ilgi ve gereksinimlerine uygun davranarak uygun olmayan davranışın oluşmasına meydan vermezler. Bu sayede davranış yönetme tekniği olarak olacakları kestirme, çocuk ile yetişkin arasında meydana gelmesi muhtemel çatışmaları engelleyebilmektedir.

Örnek verecek olursak; 3 yaş civarındaki çocukların yakın bir zamanda bazı şeyleri bağımsız yapmak isteyebileceğini kestiren bir yetişkin çocuğun yeni sorumluluklar almasını cesaretlendirerek bağımsız bir şeyler yapmasını destekler. Kahvaltının hazırlanmasına çocuğun katılmasını sağlar, çöp dökme, oyuncaklarını toplama vb. şeyleri yapmasını cesaretlendirir.

Ancak, büyüme ve gelişimin birçok evresinde iki çocuğun ilerlemesi aynı şekilde ve hızda olmayabilir bu nedenle yetişkinler çocuğun gereksinim ve ilgilerini her zaman kestiremeyebilir. Bu durumlarda, yetişkinlerin diğer davranış yönetimi tekniklerini kullanmaları önemli olmaktadır.

Yön Değiştirme

Dikkatini Bir Başka Şeye Yönlendirme-Yön Değiştirme

Dikkatini bir başka şeye yönlendirme, uygun olmayan davranışta bulunmadan önce çocuğun dikkatine bir nesne ya da etkinliği getirme sürecidir. Bu yöntemin altında yatan temel varsayım, uygun ve anlamlı etkinliklerde bulunan çocukların uygun olmayan davranışlarda bulunmaya çok az zamanları olacağıdır.

Örneğin; baba evde tamirat işlerinden zevk almaktadır ve evde bulunduğu zamanlarda kendine yeni tamirat işleri yaratmaktadır. Bu arada çocuğunun kendisine öykündüğünü ve yaptığı şeyleri çocuğunun da yapmak istediğinin farkına varır. Çocuğun uygun olmayan davranış göstermesine fırsat ermeden çocuğun önüne kendisine zarar vermeyecek bir takım materyaller koyarak benzer işi yapmasını sağlar.

Yedekleme

Yerine Bir Başka Davranış Koyma-Yedekleme

Uygun olmayan ya da kabul görmeyen bir etkinliği sürdüren çocuğun dikkatini kabul edilebilir başka bir etkinliğe yeniden yönlendirme sürecidir. Yetişkinle çocuk arasında çatışma oluştuğunda ancak sınırlandırmanın gerekli olduğu düzeye ulaşmadan önce bu teknik işe koşulmalıdır. Yedeklemede yetişkin çocuğa bir başka etkinlikte bulunmayı önermektedir.

Örneğin; çocuk evde birkaç arkadaşıyla mutlu bir şekilde oynamaktadır ancak bu sırada evdeki eşyalara zarar vermeleri olasılığı oldukça yüksektir. Çocuğunu uyararak onunla çatışmaya girmesi her ikisinin de keyfini kaçıracaktır. Bu nedenle sakin bir şekilde bilgisayar oyunu oynamalarını önerir. Ayrıca, neden bu öneride bulunmak durumunda olduğunu açıklar.

Yedekleme ve yön değiştirme dikkatli bir şekilde kullanılmalıdır. Uygun olmayan bir şekilde kullanıldığında, yetişkin ilgisini elde etme olarak işlev gösterebilir ve bu süreç sonunda çocuk uygun olmayan davranışlarda bulunmayı öğrenebilir.

Sınırlandırma

Sınırlandırma

Bazı durumlarda uygun olmayan davranış sergileyen çocuğun davranışlarını yönetmede kullanılabilecek tek yöntem sınırlandırma olabilir. Çocuğun kendisine ya da bir başkasına ruhsal/fiziksel zarar verebilecek olması ya da eşyalara zarar vermesini önlemek için davranışlarına sınırlar koyma süreci sınırlandırmadır.

Baba elektrik tamircisidir. Evde işini yapacağı birçok aleti çantaların içinde durmaktadır. Bir gün aletlerinin eksik olduğunun farkına varır ve oğlunu çağırır. Oğlu aletleri kendisinin aldığını kabul eder. Baba, bu aletleri kullanmanın olası tehlikelerinden bahseder ve oğlunun izin almadan ve kendi gözetimi olmadan bu aletleri kullanamayacağını söyler.

Temel Kavramlar

Davranış yönetiminin asıl amacı, kişinin kendi kendisini kontrol etmesini sağlamaktır. Kendisini kontrol edebilmenin gelişebilmesi, değişen çevreye göre kişinin ilerlemeler ve geriye dönüşler göstermesiyle doğal olarak gerçekleşir. Bu amaç çerçevesinde; *Edimsel davranış kavramını* ve *Davranış ilkelerini* açıklığa kavuşturmak aşağıda açıklanacaklara güçlü bir ışık tutacaktır.

Edimsel davranış

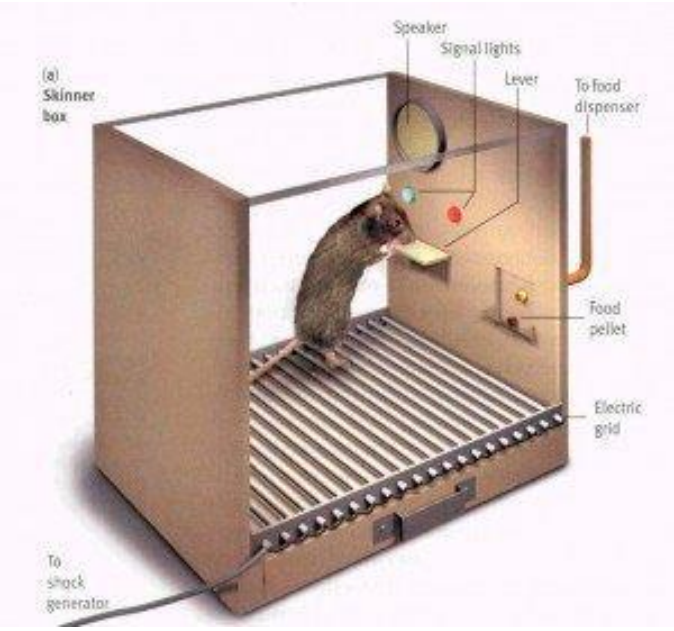

Belirli uyaranların varlığında oluşan ve sonuçları olan davranışlar edimsel davranışlar olarak adlandırılmaktadır. Örnek verecek olursak; ders sonunda zil çalmasıyla öğrencilerin sınıftan bahçeye yürümelerinin sonucu oyun oynama, koşma ya da istediğini konuşma gibi etkinliklerdir. Daha yalın bir ifade ile zil sesinin varlığında öğrencilerin bahçeye yürüme davranışları oynama, koşma ya da istediğini konuşma ile sonuçlanmaktadır. Bu nedenle, zil sesinin varlığında sınıftan bahçeye yürüme sonuçları olması nedeniyle edimsel davranış olarak tanımlanmaktadır.

Edimsel davranış, çizgili kas yani istemli kas kontrolü ile ilgilidir. Problem çözme, konuşma, yürüme, yemek yeme, birine vurma, ağlama, konuşma gibi davranışlar edimsel davranışa örnek teşkil etmektedir. Bu davranışlar belli uyaranların varlığında gerçekleşir ve her zaman sonuçları bulunmaktadır.

Edimsel davranışı kontrol eden uyaran olayları, edimi anında izleyen olaylardır. Parmak kaldırarak söz isteme davranışının izleyen olayı öğretmenin aferin demesi ya da söz hakkı vermesidir. Parmak kaldırarak söz hakkı istenildiğinde öğretmenin aferin demesi ileriki zamanlarda parmak kaldırarak söz hakkı isteme davranışını sürdürecektir.

Bu örnekte görüldüğü gibi edimsel davranışın ileride oluşma olasılığını edimsel davranışı izleyen olaylar ve sonuçlar belirlemektedir.

Edimsel Davranış Üzerinde Sonuçlarını Etkisi – 1

Bireyin gösterdiği davranışının sonuçları gelecekteki davranışı doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle davranışın sonuçlarının sistematik uyarlanmasıyla davranışlar arttırılabilir ya da azaltılabilir.

Davranışın ileride oluşma olasılığını göreceli olarak davranışı anında izleyen çevresel uyaranlar etkilemektedir.

Davranışın sonuçları (izleyen olaylar) iki şekilden birine göre gerçekleşmektedir;

- Çevreye yeni uyaran sunma ya da ekleme
- Çevrede var olan uyarana son verme ya da ortamdan geri çekme.

Çevreye yeni uyaran sunma ya da ekleme;

Öğrenci bir şey sorulduğunda sessizce parmak kaldırarak söz hakkı istemektedir. Bu davranışı yaptığında öğretmen teşekkür ederim parmak kaldırdığın için demiştir. Bu durumda öğrencinin sessizce parmak kaldırması davranışı ödüllendirilerek çevreye yeni bir uyaran eklenmiş olmaktadır. Öğrenci bir şey sorulduğunda parmak kaldırmadan cevap vermiştir. Öğrencinin parmak kaldırmadan cevap verince öğretmen öğrenciyi azarlamıştır. Bu durumda öğrencinin parmak kaldırmadan cevap vermesini öğretmenin azarı izlemiş ve çevreye yeni bir uyaran eklenmiştir.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi davranışın oluşumundan sonra çevreye yeni uyaranın eklenmesinin davranış üzerinde davranışın ileride oluşumunu ARTTIRMA ya da AZALTMA şeklinde iki etkisi bulunmaktadır.

Çevrede var olan uyarana son verme ya da ortamdan geri çekme

Davranışla ilgili sonuçlar, davranışı izleyen uyaran olaylarının oluşmasına son verme ya da uyaranları ortamdan geri çekme şeklinde olabilir. Sessizce parmak kaldıran öğrencinin bu davranışını sürdüren öğretmen övgüsüne son verildiğinde parmak kaldırma davranışı azalabilir. Yağmurlu bir günde şemsiyesiz çıkınca ıslanmak kaçınılmazdır ve bu durum rahatsız edicidir. Yağmurlu havada şemsiye taşımak ve yağmurda şemsiyeyi açma davranışımız artar ve bizi ıslanmak gibi rahatsız edici bir durumdan kurtarır. Bu da çevrede var olan uyarana son veren ortadan kaldıran şemsiye açma davranışımızı artırır.

Davranış Etkileri - 1

Davranış İlkeleri

Davranış ilkesi; davranışla davranışı kontrol eden değişkenler arasındaki temel işlevsel ilişkiyi betimlemektedir. Davranış ilkelerinin betimlendiği işlevsel ilişkiler, binlerce kez tekrar tekrar farklı organizma, farklı ortam ve davranışlarla sergilenmiştir.

Davranış yönetimi, davranış ilkelerini uygulamaya geçirme sürecidir. Oldukça az sayıda davranış ilkesi olmakla birlikte bu ilkelerden türemiş çok sayıda davranış yönetimi işlem süreci bulunmaktadır.

Temel olarak bakıldığında davranış ilkeleri Pekiştirme ve Ceza olmak üzere iki tanedir.

Pekiştirme

İzledikleri davranışların sıklıklarını arttıran uyaranlara pekiştireç ve bu sürece de pekiştirme denilmektedir. Pekiştirecin iki temel özelliği bulunmaktadır. Bunlar; Davranışı anında izlemesi ve İzlediği davranışın ileride oluşum sıklığını arttırmasıdır.

İki tür pekiştirmeden söz edilebilir. Bunlar Olumlu pekiştirme ve Olumsuz pekiştirmedir.

Olumlu Pekiştirme

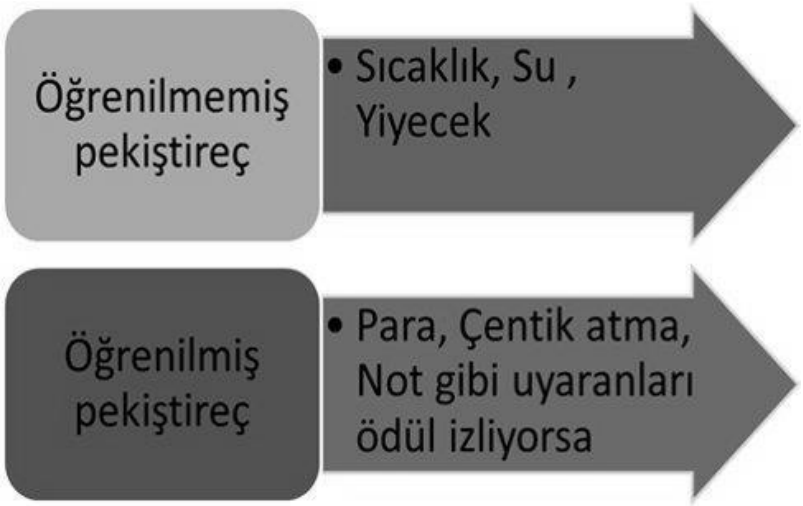

Olumlu Pekiştirme

En temel ve en yaygın davranış ilkesi olumlu pekiştirmedir. Davranışı izleyen uyaran bu davranışın ileride daha sık oluşmasına yol açarsa olumlu pekiştirmeden söz edilmektedir.

Örneğin; öğrencinin parmak kaldırarak söz isteme davranışını öğretmenin aferin demesi izliyorsa ve öğrenci ilerideki günlerde parmak kaldırma davranışını sürdürüyorsa öğretmenin söylediği aferin pekiştireç süreç ise olumlu pekiştirme olarak adlandırılmaktadır.

İlginç ama gerçek olan bir başka örnek daha verecek olursak; öğrenci sınıfta gezinmektedir öğretmen çocuğa bıktım senden, sen ne yaramazsın demektedir. İlerleyen günlerde öğrencinin sınıfta gezme davranışı devam etmektedir.

Bu örnekte olumlu pekiştirme işlem süreci görülmektedir. Öğrencinin sınıfta gezinmesini izleyen bıktım senden sen ne yaramazsın demesi sınıfta gezinmesini devam ettirdiği için pekiştireç görevi görmektedir ve bu süreç olumlu pekiştirme olarak adlandırılmaktadır. Dikkat Edilmesi gereken hususlardan biri bu örnekte net olarak görülmektedir. Bazı durumlarda çocuğa dönük olumsuz bir dil kullanılması hatta fiziksel olarak şiddete varan davranışlar sergilenmesi davranışın azalmasını değil, ARTTIRILMASINA neden olabilmektedir. Pekiştirme "arttırma" üzerine kuruludur.

Burada önemli olan davranışı izleyen olayların davranış üzerindeki etkisi olmaktadır.

Olumsuz pekiştirme;

İstenmeyen durumun ortaya çıkmasını engelleyen davranışın sıklığında artış olması olumsuz pekiştirme olarak ifade edilmektedir. Örnek verecek olursak; öğrencinin sınıfta sebepsiz sürekli gülmesi sınıftan çıkarılmasına yol açmaktadır. Öğrencinin gülmesi izleyen günlerde artmakta ve devam etmektedir. Öğrencinin gülmesi onu hoş olmayan sınıf ortamından kurtarmaktadır. Bu nedenle, gülme davranışı olumsuz pekiştirmeden dolayı artmaktadır.

Pekiştirme Örnekleri

İster olumlu isterse olumsuz pekiştirmeden bahsediliyor olsun pekiştirmeden bahsedilen her durumda davranışın güçlendirildiği bir süreçten söz edilmektedir. Bir başka ifade ile davranışı izleyen olayların işlevi olarak davranışın sıklığı, süresi, şiddeti ya da diğer boyutlarında bir artış meydan gelmektedir. Dikkatli olarak incelediğimizde, kişilerin çevreleri ile etkileşimde bulunmaları sırasında doğal olarak pekiştirildiklerini görebiliriz. Bu süreçteki pekiştireçlerin bazılarının doğal bazılarının ise öğrenilmiş pekiştireçler olduğunu fark etmek hiçte zor değildir. O halde pekiştireçleri Doğal ya da Planlanmamış Pekiştireçler ve Planlanmış ya da öğrenilmiş pekiştireçler olarak ikiye ayırabiliriz.

Doğal ya da Planlanmamış Pekiştirme Örnekleri

- Başını biberona doğru çevirme
- Soğuk bir günde eldivenleri giyme
- Sigara içme

Öğrenilmiş ya da Planlanmış Pekiştirme Örnekleri

- Dakikada 25 kelime okuyana öğrenciye kurdela verme
- Yüz parçanın üstünde sattığı için ek para alma
- Oyuncağı yerine koyan çocuğa aferin deme

Öğrenilmiş Pekiştireç Türleri

Öğrenilmiş Pekiştireç Türleri Öğrenilmiş pekiştireç türleri arasında Sosyal Etkinlik ve Sembol pekiştireçler yer almaktadır.

Sosyal Pekiştireçler

Sosyal Pekiştireçler genellikle birine hoş, güzel şeyler söyleme, övme ve onula ilgilenme olası sosyal pekiştireçlerdir. Ancak, düşündüğümüzde bunları yaygın olarak kullanmadığımızın hemen farkına varabiliriz. Öğretmenlerimizi ya da anne-babamızı aklımıza getirelim şimdi. Bize daha çok yapacaklarımızı söylemek yerine yapmamamız gerekenleri söyleyip eleştirmiyorlar mıydı?

Olası sosyal pekiştireç olan hoş ve güzel sözler söyleme, kutlama, onaylama, jest ve mimiklere çok fazla yer verilmemektedir. Buna karşılık eleştiri ve uyarılara çok daha fazla yer verilmektedir. Oysa çocukların uygun davranışlarını yetişkinlerin yukarıda bahsedilen davranışları izlerse çocuklar uygun davranışları göstermeye devam edeceklerdir.

Yapılan çalışmalardan elde edilen bilgiler ışığında iki şey ortaya çıkmıştır. Bunlar;

- Yetişkinler nasıl ödüllendireceklerini bilmemektedir. Mutlaka kişilere nasıl ödüllendirecekleri öğretilmelidir.
- Ödüllendirmeyi kullanan kişi başta rahat ve doğal değildir. Onu gözleyenlere de ödüllendirmeleri doğal gelmemektedir. Ancak ödüllendirme uygulamaları tekrarlandığında bu davranışlar doğallaşmaktadır.

Yetişkinlerin sosyal pekiştireçleri kullanmaları için birçok nedeni bulunmaktadır.

- Kullanılmaları Doğaldır; Sosyal pekiştireç özelliği gösteren davranışlar toplumda öğretmen, anne-baba, arkadaş vb. birçok kişi tarafından kullanılmaktadır.
- Öğretim Sürecini Etkilemez; Sosyal pekiştireç işlevi gören davranışlar öğretim sürecini ya da sürmekte olan bir davranışı bölmeden çok rahatlıkla kullanılabilir.
- Çeşitlendirilebilir; Başka etkili pekiştireçlerle eşlenerek doyum sağlama ya da bıkma gibi etkilerin oluşumu önlenebilir.
- Günlük Yaşamda da Yer Alır; Sosyal pekiştireçlerin davranışları izlemesine günlük yaşamda sıkça rastlanabilmektedir. Böylece de, günlük yaşam becerilerinin sürdürülmesi mümkün olabilmektedir.

Sosyal Pekiştireçleri Kullanmada Hatalar

Ne yazık ki sosyal pekiştireçlerin kullanılması sanıldığı kadar kolay ve doğru olmayabilir. Bazen yetişkinler sosyal pekiştireçleri kullanırken hatalar yaparlar. Bunlar;

- Yetişkin çok fazla övgüye yer verdiğinde, bu övgüler pekiştireç olarak algılanmazlar. Çocuklar bu övgüleri kendisine sağlanan tepkisel bir davranış ya da doğal bir tepki olarak algılarlar.
- Sosyal pekiştireçler davranışlarla ilişkilendirilerek kullanılmadığında büyük bir olasılıkla pekiştireç işlevini kaybederler. Davranış ya da davranış öğelerini açık bir biçimde betimlenen sosyal pekiştireçler izlemezse yetişkin davranışları sosyal pekiştireç işlevi göstermez.
- Sosyal pekiştireçleri kullanmayla ilgili diğer bir sorun, tutarsız ve sistemsiz kullanılmasıdır. Övgü ve diğer sosyal davranışlar planlı bir şekilde kullanıldığında sosyal pekiştireç işlevi görür.
- Ayrıca yetişkinler yetersiz sayı ve çeşitte sosyal pekiştireçlere yer verebilirler. Aslına bakılırsa, olası sosyal pekiştireçlerin sayısı kadar çocuğun yaşantısına uygun düşmesi de önemli olmaktadır.

Etkinlik Pekiştireçleri

Etkinlik Pekiştireçleri-Premack İlkesi

Premack ilkesi, az yeğlenen bir etkinliği çok yeğlenen bir etkinliğin izlemesini sağlayarak az yeğlenen etkinliğin oluşum sıklığının artması olarak ifade edilebilir. Aşağıdaki örnekler Premack ilkesini örneklemektedir.

- Ödevini tamamlamayan ya da yapmayan öğrenciyle ilgili olarak; ödevlerini tamamladığında teneffüse çıkabilirsin denilerek öğrencinin ödevlerini tamamlaması sağlanabilir.
- Sessizce yerinde oturduğunuzda sırayla teneffüse çıkabilirsiniz denilerek öğrencilerin teneffüs öncesi sessiz olmaları ve sınıftan sırayla çıkmaları arttırılmıştır.
- Ödevlerini bitirdiğinde televizyon izleyebilirsin denilerek ödevlerini bitirmesi arttırılmıştır.

Görüldüğü gibi öğretmenlerin ve yetişkinlerin çocukların uygun davranışlarını arttırmak için hazır olarak buldukları pekiştireçlerden bir diğeri de okulda, sınıfta ya da günlük yaşamda bulunan etkinliklerdir. Ancak öğretmenler ve yetişkinler genellikle bu etkinliklerin farkında değildirler ve olası pekiştireç olan bu etkinlikler boşa gitmektedir. Okulda, sınıfta ya da günlük yaşamda bulunan etkinlikleri etkinlik pekiştireci olarak kullanma, bu etkinliklerin farkında olunmasını ve belirlenmesini gerektirmektedir.

Etkinlikleri belirlemek için bir öğretim günündeki ya da günlük yaşamdaki etkinlikleri oluşum saatlerine göre sırayla listelemek yeterli olmaktadır. Hatırlanacağı gibi pekiştireçler arttırılmak istenilen davranışları izlemelidir. O halde listelenen etkinlikler öğrencilerin uygun olan davranışlarını izlerlerse etkinlik pekiştireci işlevi görüp öğrencilerin uygun davranışlarını arttırabilirler.

Sembol Pekiştireçler

Sembol Pekiştireçler

Önemli öğrenilmiş pekiştireçlerden bir diğeri de sembol pekiştireçlerdir. Marka, yıldız, kupon, puan gibi semboller diğer pekiştireçlerle eşlenip daha sonrasında dönüştürülerek pekiştireç işlevi kazanırlar. Örneğin; para toplumumuzda önemli bir dönüştürülebilir sembol pekiştireçlerdendir. Ancak, para etkili pekiştireçlere dönüştürülmediğinde hiçbir işe yaramaz.

Yetişkinler, çocukların göstermiş olduğu uygun davranışlardan sonra kazandıkları yıldız, kurdele gibi sembolleri değişik etkinliklerden yararlanma ve diğer gereksinimlerini karşılamak için kullandıklarında bu semboller çocuklar için önemli olur ve pekiştireç özelliği kazanırlar.

Ceza

Öğretmenler, okulun normlarının belirlendiği amaçlar doğrultusunda öğrencilerin uygun olmayan davranışlarını azaltmak için cezayı kullanırken anne-babalarda çocukların davranışlarını yaşadıkları toplumun norm ve beklentilerine göre değiştirmek için sıklıkla cezaya yer vermektedirler.

Dikkatli bir şekilde bakıldığında, evde ve okulda sorun olarak görülen davranışlarından dolayı çocukların bedensel güç kullanılarak ya da aşağılanarak cezalandırıldıkları kolayca görülebilir. Bireyleri hoş olmayan şekilde davranarak ya da hoşlandıkları şeylerden yoksun bırakarak cezalandırmak onların yeni davranışlar kazanmasına hizmet etmemektedir. Bir başka ifade ile sadece cezayla toplumun beklentilerine uygun davranışları kazandırmak mümkün olmamaktadır.

Ceza Nedir?

Ceza kavramı davranış biliminde ve günlük dilde farklı şekilde algılanmaktadır. Bu nedenle, günlük dilde ve davranış biliminde cezanın birbirinden ayırt edilmesi oldukça önemli olmaktadır. *Davranış biliminde ceza;* Davranış bilimi, davranış ile çevre arasındaki işlevsel ilişkiyi ortaya koyan ilkeleri bulmayı amaçlamaktadır. Ceza ilkesi de davranış ilkelerinden birini oluşturmaktadır. Bu ilke, davranışın sonuçlarının (davranışı izleyen olayların) davranışın ileride oluşma olasılığını azaltmasını ifade etmektedir. Bu anlamıyla bakıldığı zaman, davranış biliminde ceza ilkesinin birinci tür ceza ve ikinci tür ceza olarak ikiye ayrıldığı görülmektedir.

Birinci Tür Ceza

Kişiye, hoş olmayan sözler söyleme, azarlama, tersleme ve bedeni üzerinde güç kullanma uygun olmayan davranışları izlediğinde uygun olmayan davranışları azaltabilir. Ancak, birinci tür cezanın olası yan etkileri her zaman göz önünde tutulmalıdır. Bazen bu yan etkiler öyle şiddetli olabilir ki kişiye verilen zararı her zaman onarmak mümkün olmayabilir. Bu yan etkilerinden dolayı birinci tür cezanın kullanımı önerilmemektedir. Peki, nedir bu yan etkiler?

Uygun olmayan davranışları azaltmak için kişinin bedeni üzerinde güç kullanma ya da aşağılayıcı sözlerle küçük düşürmenin yan etkisi, bu eylemlerin olduğu yerleri ve eylemi gerçekleştiren kişiden uzak durmanın öğrenilmesidir. Yani, birey cezayı engellemek için başka sorunlu davranışları öğrenebilmektedir.

Diğer bir yan etkisi ise, kişinin bedini üzerinde güç kullanılırken ya da aşağılayıcı sözler kullanılırken, ceza uygulanan bireye bu davranışlar için model olunmaktadır. Bir başka ifade ile bir başkasının bedeni üzerinde nasıl güç kullanılacağı ya da bir başkasının nasıl azarlanacağı öğretilmektedir.

Birinci tür cezayı engellemek için öğrenilen olumsuz davranışlardan bazıları aşağıda gösterilmiştir;

Sorunlu Davranış	**Engellenen Davranış**
Hile Yapma	Düşük not, zarar etme, dayak vb.
Okuldan kaçma	Dayak ve aşağılayıcı sözler
Yalan Söyleme	Dayak ve azar
Saklanma	Dayak ve azar
Çekinme	Aşağılanma ve azar
İnkâr etme	Azar ve dayak

İkinci Tür Ceza

Davranışın pekiştireç ile sonuçlanmasına son verme ya da pekiştireçin geri çekilmesine bağlı olarak uygun olmayan davranışın ileride oluşumunun azalması *ikinci tür ceza* olarak isimlendirilir. Aşağıda İkinci tür cezadan türemiş bazı işlem süreçleri açıklanmıştır

Sönme Davranışı sürdüren pekiştireçlere son verilmesine bağlı olarak uygun olmayan davranışın ileride oluşum sıklığının azalması sönme olarak tanımlanır. Örneğin; öğrencilerden biri fen bilgisi dersinde sorulan sorulara parmak kaldırmadan cevap vermektedir. Öğrenci parmak kaldırmadan konuştuğu zaman öğretmeni onu azarlamakta ve arkadaşları gülmektedir. İlk başta işe yaramış gibi görünen azarlama öğrencinin susmasına yol açmış ancak bir süre sonra parmak kaldırmadan konuşma davranışı artarak devam etmiştir. Öğrencinin azar işitmesine rağmen parmak kaldırmadan konuşmasını devam ettirmesi nedeniyle azar pekiştireç işlevi görmektedir. Parmak kaldırmadan konuşma davranışını azaltmak için sönmeyi uygulamaya karar veren öğretmen, öğrencinin parmak kaldırmadan konuştuğu zamanlarda davranışı sürdüren pekiştireci (azar) geri çekmiş yani azarlamadan vazgeçmiştir.

Daha sonra öğrencinin parmak kaldırmadan konuşma davranışı artmış ve daha şiddetlenmiştir. Öğretmen bu durumda da öğrenciye hiçbir şey söylemeyerek sönmeyi uygulamaya devam etmiştir. Bu durumda öğrencinin parmak kaldırmadan konuşma davranışında belirgin bir azalma meydana gelmiş ve öğretmen parmak kaldırarak söz istediği zamanlarda öğrenci ile ilgilenmiş ve onu ödüllendirmiştir.

Bu örnek durumda görüldüğü gibi, öğretmen sönme işlem sürecini uygulamaya karar verdiği zaman uygun olmayan davranışı sürdüren pekiştirece son vermiş ve uygun davranışı ödüllendirerek uygun olmayan davranışı azaltmıştır.

Sönme, aşırı sıklıkta oluşan ve uzun süren davranışların azaltılmasında kullanılan yaygın ve yararlı bir yöntemdir. Ancak, sönmeyi etkili bir şekilde uygulayabilmek için sönmenin ne olduğu ve etkileri bilinmelidir. Sönmenin etkileri şu şekildedir;

- Sönme patlaması,
- Davranışların çeşitlenmesi ve şiddetlenmesi
- Anında kendiliğinden geri gelme eğilimi,
- Başlangıçtaki sıklığa dönme
- Sönmeye karşı direnç

Sönme işlem sürecine yer verildiğinde, pekiştireci geri çekilen davranış başlangıçta çeşitlenir ve şiddetlenir. Bu sönme patlaması olarak adlandırılır. Sönen işlem süreci uygulanmaya başlandığında ilk başlarda sönme patlaması kaçınılmaz bir gerçektir.

Bu sırada ele alınan problem davranışın şiddetinde artış olduğu gibi farklı şekillere de bölünür. Bu durumda yapılması geren şey sönme işlem sürecini kararlılıkla uygulamaktır.

Davranışı sürdüren pekiştireçin geri çekilmesi sonu azalan uygun olmayan davranışın, bir süre sonra eski haline dönmesi kendiliğinden geri gelme olarak isimlendirilir. Bu durum meydana geldiğinde sönme işlem sürecinin kararlılıkla sürdürülmesi gerekmektedir.

Sönme koşulları sürdürüldüğünde uygun olmayan davranış kısa bir süre içinde ortadan kaybolur. Bununla birlikte, kendiliğinden geri gelen davranış, farkında olunmadan pekiştirilirse davranış daha önceki düzeyine hızla ulaşır.

Sönme koşullarında, davranışı sürdüren pekiştirece son verildiğinde bile uygun olmayan davranışın aynı biçimde sürmesin sönmeye karşı direnç olarak adlandırılmaktadır. Uygun olmayan davranışın pekiştirilme geçmişine bağlı olarak dikkat çekici azalmalar gözlenmeden önce uzun bir sürenin geçmesi gerekebilir. Bu nedenle sönmeye karşı direnç görüldüğünde sönme sürecinin kararlılıkla uygulanmaya devam edilmesi önemli olmaktadır.

Tepkinin Bedeli

Uygun olmayan bir davranışın gösterilmesine bağlı olarak sahip olunan pekiştireçlerin bir kısmının alıkonulması ya da geri alınmasıyla söz konusu davranışın oluşumunu azaltma işlem sürecidir. Tepkinin bedeli genellikle sönme ile karıştırılır. Sönmede uygun olmayan davranışı sürdüren pekiştireç geri çekilirken tepkinin bedelinde daha önceden kazanılmış pekiştireçlerin geri alınması söz konusudur. Tepkinin bedeli işlem sürecine aşağıda durumlarda yer vermek gerekir; Davranışı sürdüren pekiştireci belirlemek olanaksızsa Davranışın boyutları (sıklık/yoğunluk/şiddet) derhal değiştirmeyi gerektirecek kadar büyükse Pekiştirme işlem süreçleri tekrar tekrar kullanılmalarına karşın başarısız olunmuşsa*Tepkinin oluşumu uzun süre içinde azaltılmamışsa.

Ayrımlı Pekiştirme

Uygun olmayan davranışları azaltmanın en çok kabul edilebilir yollarından bir tanesi uygun davranışı arttırarak uygun olmayan davranışların pekiştirilme olasılığını azaltmaktır. Pekiştirilen uygun olmayan davranış yerine uygun davranışın pekiştirilmesi ayrımlı pekiştirme işlem sürecini kullanarak gerçekleştirmek mümkün olmaktadır. *Ayrımlı pekiştirme*; uygun davranışın pekiştirilmesi uygun olmayan davranışın pekiştirilmemesi görmezden gelinmesidir. Uygun olmayan davranışların azaltılmasında ayrımlı pekiştirme işlem süreci üç farklı şekilde kullanılabilir. Bunlar;

- Diğer davranışların ayrımlı pekiştirilmesi (DDAP)
- Düşük oranlı davranışların ayrımlı pekiştirilmesi (DODAP)
- Uyuşmayan davranışların ayrımlı pekiştirilmesidir (UDAP)

Diğer Davranışların Ayrımlı Pekiştirilmesi

Diğer davranışların ayrımlı pekiştirilmesi, uygun olmayan davranışların azaltılmasında ayrımlı pekiştirmenin en çok kullanılan türünden bir tanesini oluşturmaktadır.

Bu işlem süreci, uygun olmayan davranış belirlenmiş süre içinde oluşmadığında süre sonunda kişinin gösterdiği her hangi bir uygun davranışın pekiştirilmesini ifade etmektedir.

Diğer davranışların ayrımlı pekiştirilmesi, öğretimi engelleyen ve tehlikeli davranışları değiştirmek gerektiğinde özellikle kullanılmaktadır. Ayrıca, bu işlem sürecinin uygulanması, olumlu pekiştirmeyi kullanmayı gerektirmektedir. Bununla birlikte, aşağıdaki koşullardan biri ya da daha fazlası gerçekleştiğinde diğer işlem süreçlerini de kullanmak zorunlu hale gelebilir;

- Kişi, çevre tarafından hoşgörüyle karşılanamayan çok sayıda uygun olmayan davranış sergiliyorsa,
- Uygun olmayan davranışı sürdüren pekiştireçler öğretmen tarafından denetlenemiyor ya da ortadan kaldırılamıyorsa,
- Öğretmenin denetimindeki pekiştireçler yeterince güçlü değilse,
- Uygun olmayan davranışı pekiştiren ve denetlenemeyen arkadaşlarının gülmesi vb. etkenler var ise bu işlem süreci birinci tür ceza ya da tepkinin bedeli gibi daha zorlayıcı yöntemlerle birlikte kullanılabilir.

Düşük Oranlı Davranışların Ayrımlı Pekiştirilmesi

Bu işlem süreci, bir davranışın belirli bir oranda gösterilmesine bağlı olarak pekiştireçin sunulması olarak tanımlanabilir. Bu nedenle, azaltılmak istenilen ancak tamamen sona erdirilmemesi gereken davranışlar için uygunluk göstermektedir. Düşük oranlı davranışların ayrımlı pekiştirilmesi işlem sürecini etkili kullanımı için öncelikle uygulanacak ortamı belirlemek ve uygun olmayan davranışı tanımlamak gerekmektedir. Daha sonra uygun olmayan davranışın meydana gelme oranı ve olması gereken oranı belirlenmelidir. Olması gereken oranın belirlenmesi için yaşanılan ortamda başarılı olabilmesi için gerekli orana ya da akranlarının tepki oranına bakmak uygun bir yol olacaktır.

Bundan sonraki aşama, kabul edilebilir düşük oran seçilerek ilk pekiştirme ölçütü belirlenir ve uygun orana ulaşılıncaya kadar ölçüt değiştirilerek ayrımlı pekiştirme süreci uygulanmaya devam edilir.

Uyuşmayan Davranışların Ayrımlı Pekiştirilmesi

Uyuşmayan davranış, aynı anda yapılamayan iki davranışı ifade etmektedir. Örnek verecek olursak yerinde oturmak ve sınıfta gezinmek aynı anda yapılması fiziksel olarak mümkün olmayan iki davranış olduğundan dolayı bu iki davranış birbirinin uyuşmayan davranışlarıdır. Uyuşmayan davranışların ayrımlı pekiştirilmesi işlem süreci, uygun olmayan davranışla aynı

anda yapılması fiziksel olarak mümkün olmayan uyuşmayan davranışın pekiştirilip uygun olmayan davranışın oluşmasının görmezden gelinmesini ifade etmektedir.

Uyuşmayan davranışların ayrımlı pekiştirilmesi işlem süreci diğer ayrımlı pekiştirme işlem süreçleri gibi yapıcı bir yaklaşımdır ve olumlu pekiştirmenin kullanılmasını gerektirmektedir.

İletişimi Engelleyen Yetişkin Dönütleri

İletişim, iletenle iletilen arasında ortak anlama ulaşmadır. Öğretimle ilişkilendirilebilecek başka bir iletişim tanımı ise; çeşitli yoları kullanarak bilgini ileten tarafından alıcıya aktarılmasıdır. İletişimin öğeleri; kaynak, mesaj, ortam, alıcı ve dönüttür. Öğretim söz konusu olduğunda iletişimin öğeleri sırasıyla; öğretim amaçları, içerik, öğretim süreçleri, öğrenciler ve dönüt olmaktadır.

İletişimin gerçekleşmesi için öğrencilerin yerinde oturma, dinleme, ödev yapma, yönergelere uyma, izin verildiğinde konuşma gibi kurallara uymayı kazanmaları gerekmektedir. Öğrencilerin bu ve benzeri davranışları göstermeleri ve sürdürmeleri sağlanırsa öğretimde iletişim amaçlandığı şekilde sağlanabilir. Öğrenciye, amaçlandığı gibi mesajın iletildiğini ya da iletilmediğini bildirme anlamına gelen dönüt verme iletişimin (öğretimin) önemli öğelerinden birisidir. Bu nedenle dönüt, öğrencinin göstermesi gereken bilgiyle ya da davranışla ilgili olmalıdır.

Ancak, onay dönütlerine yer verilmediğinde ve uygun olmayan davranışların düzeltilmesine ilişkin uyarma, eleştirme ve onun yerine yapma gibi dönütler verildiğinde bilginin aktarılması engellenir. Öğrencinin gösterdiği davranışa ilişkin verilen dönüt kadar öğretmenin ilgisi de öğrencinin bu davranışını arttırabilir.

Anne-baba, öğretmen gibi çocuğun yaşamında önemli yeri olan yetişkinlerin, çocuğun yaptığını uyarma, eleştirme ya da yapamadıklarını onun yerine yapma ya da yapılışını gösterme gibi dönütleri çocuğun bu davranışlarını arttırabilir. Bu anlamda yetişkin dönütlerinden Eleştiri tuzağı ve Yardım tuzağı kavramlarının anlaşılması önemli olmaktadır.

Eleştiri Tuzağı

Şimdi bir sınıf hayal edelim; 30 kişilik bir sınıfta öğrenciler toplama öğrenmektedirler. Öğretmen konu bitince çocuklara ödev vermiş ve sessizce yerlerinde ödevi tamamlamasını istemiştir. Öğretmen yerinde otururken bazı öğrencilerin yerlerinden kalkıp sınıfta gezinmelerinden rahatsız olmuştur. Bu durumu ortadan kaldırabilmek için diğer uzmanlardan yardım istemiştir. Yardım için gelenler önce sınıfta gözlem yapmış bunun yanında öğrencilerin ve öğretmenin davranışlarını kayıt etmişlerdir. Tutulan kayıtlar sonucunda 2 öğrencinin dikkat çekecek düzeyde sıralarından ayrılıp sınıfta gezindikleri belirlenmiştir. Öğretmeninde bu sürede 7 kere yerlerinize oturun yönergesi verdiği belirlenmiştir.

Sınıfa gelen kişiler öğretmenden “yerinize oturun” yönergesini daha sık tekrarlamasını istemişlerdir. İşte tam bu sırada hiç beklenmeyen şeyler olmuştur. Öğretmen yerinize oturun yönergesini daha sık tekrarladıkça öğrencilerin sıralarından kalkma ve sınıfta gezinme davranışları o oranda artmıştır.

En son olarak öğretmenden yerinize oturun yönergesini vermeyi bırakması ama yerlerinde otururken ve çalışırlarken ödüllendirmesi istenmiştir. Sonuç olarak öğrencilerin sıralarından kalkma ve sınıfta gezinme davranışlarında dikkati çekecek düzeyde azalma meydana gelmiştir. Peki, bu davranışlar nasıl açıklanabilir?

Sıradan kalkma ve sınıfta gezinme davranışını öğretmenin yerinize oturun yönergesi izlemiştir. Öğrenciler yerlerine oturmuş ancak bir müddet sonra tekrar aynı davranışı göstermişlerdir. Öğretmen yerinize oturun yönergesini arttırdıkça çocukların gezinme davranışı da artmış, yerinize oturun yönergesini azaltıp oturma ve çalışma davranışlarını ödüllendirdikçe gezinme davranışı azalmıştır.

Yerlerine oturmaları söylendiğinde öğrencilerin yerlerine oturmaları, öğretmenin bu yöntemin işe yaradığını düşünmesine neden olmuştur. Öğretmen istemeyerek ve farkında olmadan öğrencilerin gezinme davranışlarını arttırmıştır.

Yukarıda bahsedilenlerden anlaşılacağı gibi eleştiri tuzağı adı verilen bu durum, uygun davranışlara yeterince dönüt vermemem ve ödüllendirmemenin bir sonucudur. Genellikle, uygun davranışlara dönüt vermenin gereksiz olduğu uygun olmayan davranışlara da eleştirerek dönüt vermenin işe yarayacağı düşünülür. Oysa bu tuzaktan kurtulmak için uygun

davranışların uygun olduğunu ifade eden onay dönütü verilip uygun olmayan davranışlara ise eleştirel dönüt verilmemesi gerekmektedir.

Yardım Tuzağı

Eleştiri tuzağında öğretmen kurtulmak istediği davranışla ilgilenerek o davranışı farkında olmadan arttırmaktadır. Yardım tuzağında da benzer bir tuzak bulunmaktadır. Yardım tuzağında öğretmen, çocuğun yapabildiklerinden çok yapamadıklarının nasıl yapılacağını gösterirken onun yerine yaparak o an için çocuğun yapamadıklarını yapmasını sağlar. Ancak farkında olmadan yapamadıkları ile ilgilenip yapamadıklarını arttırmaktadır. Yapamadıklarını onun yerine yaparak gösterme yapamadıklarına doğal olarak daha fazla dikkat etmeyle sonuçlanır. Yardım ederken, farkında olmadan yapamadıkları arttırılır. İşte bu bir tuzaktır.

Dil ve İletişim Becerilerinin Desteklenmesi Modülü

Giriş

Bu modül özel eğitim alanından olmayan ve zihinsel engeli bireylerle çalışan eğitimcilerin çalışmaları içerisinde öğrencilerinin dil ve iletişim becerilerini destekleyebilmeleri için kullanabilecekleri teknik ve yöntemlerin sunumu için hazırlanmıştır. Hedef kendi uzmanlık alanlarına dönük derslerini gerçekleştirirken öğrencilerin gelişmeleri gereken diğer alanlarda da derslerine yapabilecekleri katkılarla öğrencilerin gelişimine destek olabilmeleridir.
Bu modülü tamamladığınızda;

1. Öğretim öncesinde dil ve iletişim becerilerini desteklemeye yönelik çevresel düzenleme ve dil gelişimi düzeylerini keşfetme stratejilerini tanıma,
2. Öğretim uygulamaları esnasında karşılıklı etkileşimi oluşturma ve güçlendirmeye yönelik stratejileri tanıma,
3. Dil düzeyinizde öğrencinin dil düzeyine göre uyarlamalar yapma,
4. Alıcı dil becerilerinin desteklenmesine yönelik stratejileri tanıma,
5. İfade etme becerilerinin desteklenmesi amacıyla iletişim gereksinimi yaratılması ve tepkilerini yanıtlama stratejilerini tanıma,
6. Öğrenciniz ile olan etkileşim stilinizi düzenleme stratejilerini tanıma, yeterliliklerine sahip olmanız beklenmektedir.

Modül İçerik Listesi

Öğretim Öncesi Unsurlar

- Fiziksel düzenlemeler
- Öğrencinin bulunduğu dil döneminin kestirilmesi

Öğretim Uygulamaları Unsurları

- Karşılıklı etkileşimin oluşturulması ve sürdürülmesi
- Dil düzeyinin öğrencinin dil düzeyine göre ayarlanması
- Alıcı dil becerilerinin desteklenmesi
- İfade etme becerilerinin desteklenmesi: İletişim gereksinimi yaratılması ve tepkilerini yanıtlama

Ek Dosyayı Görüntüle (1)

Öğretim Öncesi Unsurlar

Kişilerin öğrenmesinde çevrenin etkisi her zaman dikkatle değerlendirilmesi gereken bir konudur. Çevresel unsurların düzenlenişi öğrenmede kritik roller oynayabilir. Diğer bir deyişle, çevre 3. öğretmendir. Bu bölümde öğretim öncesi fiziksel çevrenin düzenlenmesi konusu işlenecektir.

Fiziksel düzenlemeler - 1

Fiziksel ortamların düzenlenmesinde dikkat edilecek bazı unsurlar;

Sınıf ortamında veya sınıf ortamı dışında bulunan spor veya rekreasyon alanlarında öğrencilerinize beceri kazandırmak amacıyla öğretim öncesinde öğrencilerin dil ve iletişim gelişimlerini destekleyici birtakım düzenlemeler yapılması, öğretim uygulamalarınız esnasında stratejileri kolay uygulamanız için zemin hazırlayacaktır.

Bunun yanında öğrencilerin ilgi ve isteklerine göre uygun düzenlemeler gerçekleştirmek öğrencilerin eğitimcilerle iletişime geçme ihtiyacını arttırabilecektir. Öğrencilerin yetişkinlerle ya da akranlarıyla etkileşime geçmeleri için çevre en önemli destekleyicilerden birisi haline gelebilecektir.

Çalışma ortamları açısından branşınız gereği fiziksel mekanlarınız büyük veya küçük olabilir, öğretimin doğası gereği sınıf, atölye, spor veya müzik veya yemekhane olabilir. Bu çalışma ortamlarında dil gelişimini destekleyici stratejilere zemin hazırlayıcı olarak yapılması gereken fiziksel düzenlemeleri:

a) pozisyon alma,
b) yüz yüze etkileşim ve
c) gözlem alanı yaratma olarak sıralanabilir.

Bu 3 düzenleme sınıfın büyüklüğünden bağımsız olarak tüm öğretmenler tarafından gerçekleştirilebilir. Görsel sanatlar öğretmeni öğrencisi ile çalışırken masa başında duruşunu öğrencisine model olabilecek şekilde ayarlayabilir. Spor faaliyetleri yürüten bir öğretmen dengede yürümeye çalışan bir öğrencisinin iki elinden tutarak düz hat üzerinde yürümesine yardımcı olurken yüz yüze etkileşimin temelini hazırlayabilir.

Öğretim esnasında, kendinizin ve öğrencinizin uygun pozisyonu alması, öğrenci ile yakın mesafede olmanız açısından oldukça önemlidir. Öğrencininiz ile kendiniz arasında, yaklaşık olarak **50 cm ile 1 metre arası bir fiziksel mesafeyi koruma**nız, etkinlikleriniz esnasında öncelikle öğrencinin sizin başlattığınız etkileşime sosyal katılımı için zemin hazırlayacaktır.

Öğrencinin bulunduğu dil döneminin kestirilmesi - 1

Dil gelişimi hakkında fikir sahibi olunması işin en temelidir. Öğretmenin sınıf içi düzenlemelerinde kendisine en fazla yön gösterecek unsurları içerir. Düzenli olarak yapılabilecek yoklamalarla öğretmenler yaptıklarının karşılığını bulup bulmadığı ile ilgili olarak da kararlar verip etkili olmayan yöntemleri terkedip yeni yöntemleri deneyebilirler.

Dil, normal gelişim gösteren öğrencilerde olduğu gibi ZY (zihinsel yetersizliği) olan öğrencilerde de erken çocukluk döneminden itibaren gelişmeye başlayan **bir gelişim alanıdır**. Bununla birlikte dil gelişimi, ZY olan bireylerin dil gelişimleri, hem gelişimsel seyri hem de kullanım özellikleri açılarından sorun yaşanılan alanlardan biridir. ZY olan öğrencilerin dil gelişimleri, benzer yaştaki normal gelişim gösteren (NGG) **akranlarına göre sınırlı düzeydedir**. ZY olan öğrencilerin dil gelişimleri, erken çocukluk döneminden itibaren NGG akranlarına göre gecikmeli olmakla birlikte, gelişim özellikleri itibariyle NGG akranlarının dil gelişimi seyrine benzer bir gelişim göstermektedir.

ZY olan öğrencilerin dil gelişimini inceleyen araştırmalar, kendilerine özgü dil gelişimi özelliklerine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. *Diğer yandan benzer takvim yaşında ve/veya benzer bilişsel gelişim düzeyinde olan ZY olan bireylerin dil gelişimi düzeyleri birbirinden farklılık gösterebilmektedir.* Bu durum dil sorunlarının da **kendine özgü** olduğu anlamına gelmektedir. **(Videoya ulaşmak için tıklayınız)**

Öğrencinin bulunduğu dil döneminin kestirilmesi - 2

Öğrenme ortamlarında öğrenciler ile olan etkileşiminizi düzenlemek ve dil ve iletişim gelişimlerini desteklemek için **kendi** kullandığınız **dil düzeyini**, **öğrencinizin dili anlama ve kullanım düzeyine göre ayarlamak**, dil ve iletişim gelişimlerini destekleyici stratejilerin başında gelmektedir. Dil düzeyinizi en uygun düzeyde ayarlamak için öğrencinizin bulunduğu dil dönemini tanımak oldukça önemlidir. Öğretmenin izleyecek adımlarının belirleyicisi olacaktır.

Çocuklarda dil kullanımı başlamadan önce dil öncesi/söz öncesi iletişim becerileri gelişmektedir. Dil öncesi iletişim gelişimi dönemini tamamlandıktan sonra çocuklar dil dönemine geçiş yapmaktadır. Çocukların ilk kelimelerini üretmeye başlaması, dil dönemine geçmeye başladığını göstermektedir. Dil dönemi ise tek sözcük, basit cümle ve karmaşık cümle dönemi olarak üç evreden oluşmaktadır.

Dil öncesi iletişim gelişimi, dilin sözel olmayan veya konuşma öncesi dönemi olup, normal gelişim gösteren bebeklerde/çocuklarda yaşamın *ilk 18 ayını kapsamaktadır*. Dil öncesi dönemin önemli aşamalarından biri ise amaçlı iletişimdir. Bu dönemde çocuklar, amaçlı iletişim kurmak için jestleri (örneğin, nesneyi istemek için işaret etme) ve sesleri (örneğin, oyuncak arabayı istemek için araba sesi çıkarma) kullanmaya başlarlar.

Dil öncesi iletişim döneminde çocuklar iletişim kurmak için genellikle **jest veya ses** kullanırlar. Bununla birlikte birkaç adet sözcük kullanımı da gözlenmektedir. ZY'li olan öğrenciler, jest kullanımında oldukça güçlüdür. Ancak dil öncesi iletişim döneminde ses üretimi, ZY olan bireylerde sorun yaşanılan bir alandır. Bebeklik döneminde babıldama türünde ses çeşitliliği düşüklüğü, anlamlı ses/hece/sözcük üretim çeşitliliği ve sıklığında düşüklük, ZY'li bireylerin ses/vokalizasyon gelişimi sınırlılıklarına örnektir.
(Videoya ulaşmak için tıklayınız)

Bu dönemde bulunan ZY'li olan çocukların konuşma seslerinin gelişimi oldukça zayıftır. Konuşma seslerinin anlaşılabilirliği de benzer olarak düşük düzeydedir. Bazı ZY'li olan öğrencilerin hayatları boyuca dil gelişimi açısından dil öncesi dönemde iletişim gelişimini sürdürdükleri bilinmektedir.

Öğrencinin bulunduğu dil döneminin kestirilmesi – 3

Dil döneminden tek sözcük döneminde çocuklar genellikle amaçlı iletişim işlevi açısından nesne istemek veya yetişkinden eylemde bulunmasını istemek için tek sözcükle iletişim kurarlar. Örneğin, bu dönemde ayakkabı sözcüğü hem ayakkabı istemek hem de dışarı çıkmayı istemek için kullanılabilir. ZY olan bireylerden özellikle Down sendromlu bireylerin bu dönem boyunca kullandıkları sözcüklerin anlaşılabilirliği düşüktür. ZY olan öğrenciler genellikle iletişim başlatırken basit cümle kurmak yerine tek sözcükle iletişim kurmayı tercih ederler.

Tek sözcük döneminde, ZY olan öğrenciler, isim türünde sözcükleri üretmede başarılı iken, cümle kurmada kolaylaştırıcı fiil, sıfat ve soru sözcüklerinin kullanımında güçlük yaşamaktadır. Bu güçlüklerin başında fiil çeşitliliğinin düşüklüğü gelmektedir. Basit cümle döneminde ise kelimelerin birleşimlerinden oluşan, 2 veya 3 sözcüklü yapılar ile iletişim kurulmaktadır. Özellikle Down veya Fragile x sendromu olan öğrencilerin basit cümleye geçişleri zor olmaktadır. ZY olan öğrencilerin ilk sözcük birleşimleri kullanımları **30.ayı** bulabilmektedir.

ZY olan öğrenciler, bu dönemde isim ve fiil cümlesi üretiminde sınırlılıklar göstermektedirler. Basit cümle döneminde gözlenen diğer bir güçlük ise ek kullanımıdır. Olumsuzluk ekleri, zaman ekleri, ama, ve, ile türünde bağlaç kullanımları düşük düzeydedir. ZY olan öğrencilerin genel olarak konuşulan dili anlamada, üretmeye oranla daha başarılıdırlar. Ancak sözcük ve sözcük birleşimlerini üretmede gözlenen güçlüklerin yanı sıra işitsel bellek, işitsel/görsel algı ve dikkat güçlükleri gibi bilişsel gelişim alanlarında gözlenen güçlükler, dili anlamayı güçleştirmektedir.

ZY olan öğrenciler, iletişim ortağı olan kişinin kullandığı jestleri ve 'gel, otur' gibi tek sözcüklü yönergeleri anlamada kısmen başarılı iken, nesne ve nesne resimleri arasından istenileni gösterme (örneğin, hangisi araba göster), eylem bildiren (örneğin, çantanı koy) talimatlara tepki verme, niteleme (örneğin, hangisi büyük göster) ve yer (örneğin, altında olanı bul) bildiren talimatlara tepki verme ve dilbilsel (örneğin, çoğul ekleri) yapıları anlamada sınırlılıklara sahiptirler. **(Videoya ulaşmak için tıklayınız)**

Öğrencinin bulunduğu dil döneminin kestirilmesi - 4

Dili anlama güçlükleri, ZY olan öğrencilerin, öğretmenin sözel olarak sunduğu yeni bir bilgiyi veya model olduğu bir beceri adımını öğrenme güçlüklerinin nedenlerinden biridir.

Dilin kullanım alanı olan dilin amaca yönelik iletişim kurmak amacıyla kullanımı, dilin desteklenmesi gereken önemli alanlarındandır. Bağlama uygun kullanımı, tepkiye bağlı olmaksızın ortaya çıkan ve yetişkinin ürettiği hedef jest, sesletim ve sözcüğü taklit etmeden uygun bağlamda belirli bir amaca yönelik olarak nesne isteme, bilgi edinme, bilgi verme gibi hedef jest, sesletim veya sözcüğün kullanımıdır.

Çocukların iletişim ortağına bağlama uygun olarak mesajını iletmesine ilişkin yeterliliğinin artması ve iletişim kurması dil ve iletişim gelişimi için oldukça önemlidir. Çocukların başkası ile etkileşime girmek için dili kullanmaya başlaması amaçlı iletişim kurma açısından oldukça önemlidir. Dil öncesi dönemden, dil dönemine kadar dilin tüm dönemlerinde dilin hizmet ettiği birçok iletişim işlevi sınıflaması bulunmaktadır.

Alanyazında sözel iletişim kuran çocuklarda en yaygın sınıflaması yapılan **iletişim işlevleri:**

- nesne isteme,
- nesne reddetme,
- eylem isteme,
- eylemi reddetme,
- bilgi isteme ve
- yorumlamadır.

Dolayısıyla dil ve iletişim becerileri farklı iletişim işlevlerine hizmet edebilmektedir. Dilin kullanım amacını ifade eden iletişim işlevleri oldukça çeşitlidir. Çocuklar gelişimsel olarak öncelikle nesne isteme ve nesne reddetme ile eylem isteme ve eylemi reddetme amacıyla iletişim kurmaktadırlar.

Dil gelişiminin ilerlemesiyle birlikte bilgi verme, bilgi alma, yorum yapma gibi daha gelişmiş iletişim işlevlerine uygun sözcük/sözcük birleşimleri kullanılmaya başlanmaktadır. ZY olan öğrenciler, bilgi paylaşımı veya yorum yapma işlevlerine uygun dil kullanımında sınırlılıklar sahiptirler. Bu sınırlılık, özellikle öğrencinin sözel tepkisinin alınmasının önemli olduğu öğrenme alanlarında öğretmenin öğretim süreçlerini güçleştirmektedir. Sınıfınızda bulunan öğrencilerin dilin hangi döneminde bulunduğunu genel olarak anlamanız, öğretim süreçlerinizde uyarlamalar yapmanızı kolaylaştıracaktır.

Öğrencinin bulunduğu dil döneminin kestirilmesi - 5

Öğretim öncesinde çalışacağınız öğrencilerin dil gelişimi açısından dilin hangi döneminde bulunduğu anlamak için uygulayacağınız birkaç strateji, öğrencinizin dil düzeyini anlamanızı sağlayacaktır. Dil düzeyini anlamak için uygulayacağınız stratejiler, öğrencinizin ne söylediğini ve söylediğini hangi amaçla söylediğini belirlemeye yardımcı olacaktır. Sınıf ortamında herhangi bir yapılandırmaya gerek duymaksızın, birkaç ders öğrenciniz size güven duyduktan sonra dil düzeyini keşfetmeye başlayabilirsiniz.

Öğrencinizin etkinlik halindeyken, öğrencinizin ilgi duyduğu materyaller ile ilgilenirken sohbet başlatmanız, dil düzeyini keşfetmeniz için ilk adımdır. Öğrencinizin ilgi duyduğu etkinlikler ve materyaller, sizin başlatacağınız sohbeti, öğrencinin sürdürmesi veya öğrencinin sohbeti başlatması için zemin hazırlayıcı bir ortam kurmak için oldukça önemlidir. Ortam kurulduktan sonra dikkat etmeniz gereken birkaç nokta bulunmaktadır:

- Etkinlik halinde iken etkinliğin başında cevabı evet veya hayır olan sorular sormak yerine, (örneğin, bunu sever misin?, bunu mu istedin? vb) cevabı **açık uçlu olan sorular sormalısınız** (örneğin, ne yapalım?, bu ne? elinde ne var? ne yapmak istersin? hangisini almak istiyorsun? vb).
- Çocuğun ortama ve size alıştığından emin olun.
- Öğrenci **konuşurken sözünü tamamlamasını bekleyin, dinleyin ve sabırlı olun**.
- **Arka arkaya sürekli soru sormaktan kaçının**.
- Cesaretlendirici olmak için bazen **öğrencinin olumlu davranışlarını ödüllendirin**.
- Bazen **cümlenizi yarım bırakarak öğrencinizin tamamlanmasını isteyin**.
- S**öylediği anlaşılmadığında tekrar söylemesini isteyin**.
- Doğal olun ve **sıra ile iletişime önem verin**.

Öğretim Uygulamaları Unsurları

.

Dil düzeyinin ayarlanması -1

Öğrenme ortamlarında öğrenciler ile sözel veya sözel olmayan biçimde iletişim kurmamız gerektiğinde, öğretmenin öğrenciye yönelteceği ifadelerini, öğrencinin bulunduğu dil dönemine göre ayarlaması, öğrenci ile karşılıklı iletişim kurabilmesi, mesajını en uygun biçimde aktarabilmesi ve dilin kullanımına model olması açısından oldukça önemlidir.

Genel olarak öğrenciler ile sözel iletişim kurmanız gerektiğinde **konuşma hızınızı** diğer yetişkinlere yöneltirken kullandığınız hız düzeyinin **altına düşürmeniz, yavaş ve vurgulu bir tonda ifade etmeniz, canlı ve bazen abartılı olarak sözcüğü ifade etmeniz, gerektiğinde tekrarlamanız**, öğrencinize uygun dil girdisi sunmanızı kolaylaştıracaktır.

Dil dönemi özelinde ise dil öncesi dönemde olan öğrenciler ile konuşurken **tek veya en fazla iki sözcüklü basit cümleler ile konuşmanız, konuşurken özellikle yeni, öğrencinin yeterince aşina olmadığı, soyut olan nesneler hakkında bilgi sunuluyorsa nesneleri betimleyici jestler kullanmanız, öğrencinizin sözcük ile eylem ve sözcük ile nesne arasındaki ilişkiyi kolaylıkla** kurabilmesini sağlayacaktır. Bazı sesleri üretmede sorun yaşan dil öncesi düzeyde bulunan öğrencilere yönelik sözcük kullanımlarında **öğrencinizin kolay üretebildiği seslerden oluşan sözcükleri kullanmanız** önerilmektedir.

Tek sözcük döneminde veya basit cümle döneminde olan öğrencilerle sözel iletişim kurarken, **sadece sözcük anlaşılmadığı durumda jest kullanmanız, jestleri mesajınızı pekiştirmek veya mesajınızı vurgulamak amacıyla jest kullanımını tercih etmeniz, öğrencilerin jestlere bağımlı bir dil ve iletişim gelişimini sürdürmelerini engelleyecek ve sözcükleri daha kolay edinmesine katkı** sağlayacaktır.

Ancak sözel iletişim kurarken **en fazla 3-4 sözcüklü cümleler kullanmanız, gerekli değilse soyut, deyimler veya atasözü içeren ifade kullanımından kaçınmanız, kolay anlaşılır olan ve aşina olduğu sözcükleri kullanmanız dolaylı olarak olumlu dil girdisi sağlamanız ve kullandığınız sözcüklere uygun biçimde model olmanız** açısından faydalı olacaktır. **(Videoya ulaşmak için tıklayınız)**

Dil düzeyinin ayarlanması -2

Birinci tabloda dil öncesi dönemde bulunan, ikinci tabloda ise tek sözcük ile basit cümle döneminin farklı uzmanlar tarafından ele alınışı, temel parçaları ve öğretmenlerin kullanabileceği ifadeler yer almıştır. Dildönemleri adlı pdf dosyasında gelişim basamaklarının özetlenmesi sunulmuştur. **Ek Dosyayı Görüntüle**

Dil düzeyinin ayarlanması -3

DilDönemlerineGöreSözelİfadeKullanımı adlı pdf dosyasında da öğrencilerle birlikte çalışırken kullanılabilecek dil ve iletişim davranışlarına örnekler bulabilirsiniz. **Ek Dosyayı Görüntüle**

Alıcı dil becerilerinin desteklenmesi – 1

Sözel talimatların talimatı betimleyici jestler veya görsel destek materyalleri ile sunumu: Dilin anlama alanı olan alıcı dil gelişiminde gelişimsel olarak ilk basamakta yer alan hedefimiz, öğrencimizin bizim sergilediğimiz jestlere ve verdiğimiz tek veya iki aşamalı yönergelere uygun tepkiler vermesidir. **Öğretim esnasında, yüz ifadelerimizi duygularımıza göre şekillendirirken, özellikle ileri düzeyde ZY olan öğrencilerde yüz ifadelerimizi abartılı ve vurgulayarak ifade etmeniz, öğrencinin yüz ifadelerini anlamlandırması açısından oldukça faydalı** olacaktır.

Alıcı dil becerilerinin desteklenmesi - 2

Örneğin, öğretmenin "otur" talimatını verirken bir eliyle oturması için işaret etmesi veya "sepeti boşalt" derken bir eliyle elinde sepet varmışçasına boşaltma eylemini betimleyici bir jest kullanması, öğrencinin talimatları anlamasını ve yerine getirmesini kolaylaştırıcı stratejilerdir. Sözel talimatlar ile birlikte jest veya görsel sunarken, aynı talimatı önerilen biçimde sunmanız tutarlı olmanız açısından oldukça önemlidir.

Tutarlı oldukça öğrencinizin sözel talimatları daha uygun doğrulukta ve hızlı olarak yerine getirmeye başladığını fark etmeye başlayacaksınız. Bu durumda talimatları yerine getirmeye başlayıp başlamadığını değerlendirmeniz gerekmektedir. **Değerlendirme yaparken daha önce değinildiği gibi talimatı sunarken artık her durumda jest veya görsel destek sunmamanız, sunduğunuz bu yardımları kademeli olarak geriye çekmeniz, bağımsız olarak anlamayı desteklemek için gereklidir.**

Alıcı dil becerilerinin desteklenmesi – 3

ZY olan öğrencilerin öğrenilmiş çaresizlik duygusunu yoğun yaşadığını ve sürekli yardıma ihtiyacı olduğu duygusuna kapılması nedenlerinden dolayı, öğretim esnasında yoğun biçimde talimatlar jestle veya fiziksel yardımlarla sunulması, öğrencilerin uzun öğrenme yaşantılarına rağmen, sınıf ortamlarında basit ve aşina olduğu eylemleri bile yardımsız yerine getirmemesi durumlarını ortaya çıkarmaktadır.

Talimatları yerine getirme dışında nasıl destekleyeceğinizi yukarıda açıkladığımız diğer alıcı dil hedeflere örnek olarak;

Nesne ve nesne resimleri arasından istenileni gösterme: Öğrencilere varlık arası ilişkileri ayırt etmeye yönelik kavramları öğretirken gereksinim duyulan dil becerilerinden biri alıcı dil becerilerinden olan istenilen nesne veya nesne resimlerini öğrencinin parmağıyla işaret etmesi, kaldırarak göstermesi veya vermesidir. Vücut organlarını, oyuncak veya diğer nesneleri/nesne resimlerini göstermesi bu hedef alanına ilişkin örneklerdir.

Sözel talimatların talimatı betimleyici jestler veya görsel destek materyalleri ile sunumu: Dilin anlama alanı olan alıcı dil gelişiminde gelişimsel olarak ilk basamakta yer alan hedefimiz, öğrencimizin bizim sergilediğimiz jestlere ve verdiğimiz tek veya iki aşamalı yönergelere uygun tepkiler vermesidir. Öğretim esnasında, yüz ifadelerimizi duygularımıza göre şekillendirirken, özellikle ileri düzeyde ZY olan öğrencilerde yüz ifadelerimizi abartılı ve vurgulayarak ifade etmeniz, öğrencinin yüz ifadelerini anlamlandırması açsından oldukça faydalı olacaktır. Öğrencilere verdiğimiz talimatlar ile ilişkili olarak özellikle, "topu at, buraya gel" gibi talimatlarda, ifadelerimizi, sözcükleri betimleyici jestlerle desteklemeniz, daha sonra öğrenci yerine getirmeye başladıkça, jestleri daha az kullanmanız, öğrencinin basit talimatları yardımsız yerini getirmesini kolaylaştıracaktır. Talimatları verirken yönerge ile birlikte jest veya jeste dayalı talimatı görselleştiren resimli kartlar gibi görsel bir destek sunmanız talimatları yerine getirmesini kolaylaştıracaktır. **(Videoya ulaşmak için tıklayınız)**

Öğrenciden işaret etmesi veya göstermesi istenilen nesnelere ilişkin doğru tepki beklenirken, benzer türde yanıltıcı nesne veya nesne resimlerin koyulması, doğru seçim yapı yapmadığını anlamamızı sağlayacaktır. Örneğin bir etkinlik esnasında öğrencinin dikkati nesnele üzerine çekilip "...bana ver" denilerek fırsat sunulabilir veya yemekhanede masada yemek rutininde, araç-gereçler masaya yerleştirilirken,".....bana ver" denilerek doğal biçimde desteklenebilir.

Alıcı dil becerilerinin desteklenmesi – 4

Nesne işlevlerini anlama: Bir nesnenin nasıl çalıştığı, ne işe yaradığı (örneğin, hangisi yuvarlanır?), çeşitli nesneler arasından işlevi sorulan (örneğin, giyilen nesneler) nesneyi gösterme, alıcı dil hedeflerinden biridir. Özellikle müzik veya beden eğitimi gibi derslerde kullanılan araç gereçlerin tanıtımı hedeflenirken, nesnelerin işlevlerinin ayırt edilmesinin desteklenmesi hedeflenebilir. Örneğin, kişisel bakım veya günlük yaşam becerileri öğretiminde, materyallere dikkat çekilerek "hangisi ile dişimizi fırçalarız veya hangisi ile elimizi kurularız" denilerek öğretim sürecinde ilgili nesnelerin işlevlerini anlama desteklenebilir.

Eylem, yer veya niteleme bildiren talimatlara tepki verme: Alıcı dil gelişiminde "kapıyı kapat" türünde eylem bildiren talimatları yerine getirme talimatlarının öğrenciler tarafından yerine getirilmesi daha önce değinildiği gibi sınıf veya diğer öğrenme ortamlarında öğretim ve öğretim etkinlilerine geçiş süreçlerinde öğretim dışı çevresel durumlarda, öğretiminizin etkiliğini artırmak için oldukça önemlidir. Ayrıca alıcı dil becerisi olarak eylem bildiren resimler arasından istenilen nesne resimlerini gösterme becerisi, özellikle nesne resimlerinin kullanıldığı derslerde öğretim süreçlerinde desteklenebilir.Örneğin, "hangi çocuk merdivenden çıkıyor" gibi eylem bildiren talimatların yerine getirilmesinin desteklenmesi hedeflenebilir. Diğer yandan bir nesneyi bir nesnenin altına koyma, üstündekini bulma, top, kitap, sepet gibi materyallerin kullanıldığı öğretimlerde kolaylıkla desteklenebilir. Bunun yanı sıra, "büyük olanı ver, hangisi küçük" gibi niteleme bildiren eylemler, nesne özellik bilgilerinin kazandırılmasının hedeflendiği tüm etkinliklerde desteklenmesi hedeflenebilir.

Dilbilgisel yapıları anlama: Alıcı dil gelişiminde özellikle basit cümle döneminde olan öğrencilerde, "seninki-benimki, bence-sence, hem--hem de" gibi ek veya bağlaç ifadelerini anlama desteklenebilir. Örneğin, materyallerin yerleştirildiği veya kutudan çıkarıldığı esnada bahsedilen dil yapıları anlama desteklenebilir.

(Videoya ulaşmak için tıklayınız)

İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi - 1

ZY olan öğrencilere dil ve iletişim becerilerinin kazandırılması amacıyla son 50 yıldan beri geliştirilen yöntemler bulunmaktadır. ZY olan çocuklara dil ve iletişim becerilerinin öğretimini hedefleyen farklı öğretim yaklaşımları içerisinde yer aldığı gözlenmektedir. Bu öğretim yaklaşımlarının ise **a) çocuk merkezli ile b) karma (hybrid) ve yetişkin/eğitimci merkezli olarak** gruplanmaktadır.

Devam eden bölümde, dil ve iletişimi destekleyici çocuk merkezli teknik/stratejiler tanıtılmıştır. Çocuk merkezli teknik/stratejiler, öğretim süreçlerinin başında karşılıklı etkileşimi güçlendirmek ve etkileşimi sürdürmek amacıyla geliştirilen teknik/stratejilerdir.

İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi - 2

Çocuk merkezli teknik/stratejiler: Karşılıklı etkileşimin oluşturulması ve sürdürülmesi

Öğrencinize beceri/bilgi kazandırmak amacıyla öğretim süreçlerinizde, dili desteklemek amacıyla öncelikle öğrenciniz ile olan etkileşiminizi sürdürülebilir halde tutmalısınız. Diğer yandan öğretim süreçlerinde beceri adımlarına model olmadan önce karşılıklı etkileşimi kurmanız, öğrencinizin model olurken sizi daha uzun süre ve dikkatini vererek takip etmesini kolaylaştıracaktır.

Etkileşiminizin karşılıklı olması için karşılıklı etkileşimi sağlayan bazı tekniklerin kullanımı uygun olacaktır. Ders esnasında karşılıklı etkileşimi oluşturmak ve sürdürmek için kullanılan teknikler, etkileşim sürecini hızlandırmak için kullanılmaktadır. Bu bağlamda tekniklerin kullanılması, çocuğun tepkide bulunmasına, sizinle ortak dikkat koordinasyonu kurmasına destek olmaktadır. Çocuğun liderliği izlenerek çocuğun sosyal katılımına yardımcı olmaktadır. Karşılıklı etkileşimi oluşturmaya yönelik yaygın olarak literatürde yer alan teknikler şunlardır:

İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi – 3

Taklit etme: Taklit etme, uygulamacının çocuğun davranışlarının aynısını taklit etmesidir. Taklit etme tekniğinin, uygulamacı ve çocuk arasındaki karşılıklı etkileşimi ve ortak dikkati güçlendirdiği bilinmektedir. Taklit etme tekniği, uygulama sürecinde göz kontağı ve ortak dikkatin artırılmasında önemli rol oynamaktadır.

Dolayısıyla taklit etme, öğrenci ile eğitimci arasındaki ortak dikkati kolaylaştırarak, çocuğu eğitimciyi taklit etmeye hazırlamaktadır. Öğretiminiz esnasında, öğrencinizin nesneli eylemleri, jestleri, vücut hareketleri ve sesletimlerini taklit edebilirsiniz. Çocuğun kendine ve başkasına zarar verici veya yıkıcı nitelikte hiçbir davranışı ise taklit edilmesi önerilmemektedir. Öğretim esnasında kullandığınız materyallerden öğrencinizin ilgi duyduğu materyalleri taklit etme sürecini hızlandırmak için kullanabilirsiniz. Uygulama örneği açısından, beden eğitimi etkinliğinde, öğrencinizin sergilediği eylemleri, başka bir alan etkinliğinde söylediği sözcükleri taklit edebilirsiniz. **Ek Dosyayı Görüntüle**

İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi – 4

Dilsel haritalama: Taklit etme tekniği ile eş zamanlı olarak uygulanabilen, dilsel haritalama tekniği ise öğretmenin, çocuğun söylediği veya iletişimsel olarak sergilediği jestleri anında takip ederek, genişleterek veya tekrarlayarak iletişim davranışının temel anlamını ve iletişim amacını sözlü olarak ifade etmesidir (McCathren, 2000). Dilsel haritalama doğal dil öğretim tekniklerinden biridir. Dilsel haritalama tekniğini, sözel iletişim gerektiren her etkinlikte kolaylıkla uygulayabilirsiniz. Sadece iletişimsel davranışlarının değil etkileşim ortağı ile katıldığı

ve/veya yaptığı tüm eylemlerini de taklit etmek, genişletmek, betimlemek amacıyla bu tekniği kullanabilirsiniz.

Öğrencinin liderliğini izleme amacıyla kullanılan sözel stratejilerden biri olan bu tekniği kullanırken, öğretmen, çocuğun davranışlarını basit dil kullanımı ile betimler (örneğin, elinde kalem var, çizgi çiziyorsun vb) ve sözcelerini (kullandığı ses, hece, sözcük ve sözcük birleşimleri) genişletir (örneğin, öğrenci "top" dediğinde, öğretmenin "kırmızı top" demesi). Dilsel haritalama kullanımında temel amaç, öğrencinin öğretmen ile iletişimsel karşılıklılığını artırmak ve çocuğa uygun dil modeli sağlamaktır.Öğrenciye uygun dil modeli sağlanması, "çocuğa yöneltilen dil veya annece" olarak da adlandırılmaktadır. Çocuğa yöneltilen dil, anne veya babaların erken çocukluk döneminde çocuklarıyla konuşurken dilin anlam, söz dizimi, kullanım ve sesbilgisel boyutlarında değişiklikler yapmasını, abartılı vurguyla, yüksek perdede seslerle, sözcükleri belirgin biçimde söyleyerek, daha yavaş bir tonda konuşmasını içermektedir (Uzuner, 2003). Çocuğa uygun dil modelinin sağlanması, çocuğun etkileşim ortağı olarak sözel iletişime katılımını güçlendirmektedir (Turan, 2012).Dilsel haritalama tekniği uygulanırken, çocuğun bulunduğu dil gelişimi düzeyine uygun betimleme ve genişletlemelerin yapılması oldukça önemlidir. Çocuk, boyama kağıdına resim çizerken "boya" dediğinde öğretmenin “boyama yapmak istiyorsun” ifadesini kullanması ile öğretmenin öğrencinin iletişim amacını sözlü olarak ifade etmesidir. Bu da dilsel haritalamaya örnektir.

İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi – 5

Karma (Hybrid) teknik/stratejiler: İletişim gereksinimi yaratılması ve tepkilerini yanıtlama

Karma teknik/stratejiler genellikle **hem doğal hem de davranışsal müdahale yaklaşımına dayalı** tekniklerden oluşmaktadır. Bu kategoriye giren yöntemlerin ortak özelliklerinin başında, çocuğun liderliğinin izlenmesi, yöntemlerin doğal ortamlarda uygulanması, doğal pekiştireçlerin kullanılması ve daha az yapılandırılmış olan öğretim süreçleri gelmektedir.

Doğal ve davranışsal müdahale ile sunulan öğretimin, dil ve iletişim becerilerinin kazandırılmasında genellemeyi sağladığı ve devam eden oyun etkileşimi içerisine yerleştirildiği için doğal olan öğretim bölümleri ve doğrudan tepki-pekiştireç ilişkisinin genellemeyi artırdığı belirtilmektedir. Bu bağlamda, çocuğun liderliğinin izlenmesi ve daha doğal süren yetişkin-çocuk etkileşimi ile dil ve iletişim becerilerinin kendiliğinden kullanımı artırılması hedeflenmektedir.

Bu kategorideki belirlenmiş öğretimsel amaçlara ulaşmak için öğretim tekniklerinin aşamalı biçimde sistematik olarak uygulanması bakımından davranışsal yaklaşımların özelliklerini taşıması, diğer yandan dil ve iletişim becerilerinin sosyal etkileşimsel bağlamlarda öğretilmesi ve sosyal bağlamda kullanımının önemli görülmesi ile öğrencinin gelişimsel aşamasına uygun olarak amaç seçimi ve doğal pekiştirmelerin kullanımı bakımından doğal öğretim yaklaşımlarının barındırdığı öğretimsel özellikleri taşıması nedeniyle, doğal davranışsal yaklaşımlar içerisinde yer alan müdahale tekniklerini içermektedir. Karma teknik/stratejiler genellikle çevresel düzenleyici stratejileri içermektedir. Bu tekniklerin üç temel özelliği vardır: Genel iletişimden daha çok belirli ve küçük dil hedeflerine yoğunlaşılması, örneğin: isim sözcükleri. Uygulamacının oyuncak ve bağlam/seçim etkinlik seçimini yapılandırması, örneğin: "ver" sözcüğünün kullanımının desteklenmesi amacıyla çocuğun görür görmez isteyeceği bir nesne seçimi ve iletişimsel gereksinim sağlamak amacıyla ulaşılamaz hale getirme. Çocuğa iletişimsel yanıtlayıcılık sağlamanın yanı sıra model olmak amacıyla dilsel uyaran sağlanması, örneğin, çocuğu taklit ederken hemen arkasından çocuğun eylemi ile ilişkili bir sözcüğün kullanımına model olmak. Devam eden bölümde bu tekniklerin tanıtılması amaçlanmaktadır. **(Videoya ulaşmak için tıklayınız)**

İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi – 6

Odaklı Uyarım

Odaklı uyarım tekniği, etkileşimsel oyun ortamının, hedeflenen iletişimsel davranışın ortaya çıkarılması amacıyla düzenlenmesi ve bolca model olunmasıdır. Hedef yapıya yönelik anlamlı iletişimsel bağlamların yaratılması oldukça önemlidir.

ÖRNEK

Hedef: Nesne isteme işlevine uygun araba" sözcüğü

Materyal: Oyuncak araba"

Uygulama: Öğrenci ile eğitimci karşılıklı otururlar. Uygulamacı hadi araba oynayalım der ve oyuncak kutusundan arabayı çıkartır ve öğrencinin önüne koyar. Öğrenci eline arabayı aldığında, uygulamacı arabayı işaret eder ve "aa araba" der. Arabayı tekrar işaret ederek" araba istiyorum der. Başka bir arabayı eline alarak arabayı ileriye doğru iter. Arabayı işaret ederek "araba orda" der. Daha sonra arabayı aniden saklar ve "araba yok" der. Arabayı tekrar çıkarır ve işaret ederek "araba burada" der. Arabayı eline alır ve bekler. Öğrencinin arabayı eline alması için bekler veya alması için teşvik eder. Arabayı eline alırsa, tekerlek bölgesini işaret ederek "arabayı sür" der. **(Videoya ulaşmak için tıklayınız)**

İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi – 7

Çevresel İpuçlarına Dayalı Dil Öğretimi Yöntemleri

Çevresel ipuçlarına dayalı dil öğretiminin birkaç temel özelliği bulunmaktadır. Bunlar: Çevresel düzenleme, Yanıtlayıcı etkileşim, Çocuğun ilgisi ve iletişim başlatması için iletişim işlevlerine dayalı bağlam kurma olarak sayılabilmektedir.

(Videoya ulaşmak için tıklayınız)

İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi - 8

Çevresel ipuçlarına dayalı dil öğretiminin içerisinde barındırdığı temel teknikler genellikle iletişim başlatmaya zemin hazırlayıcı çevresel düzenleme ve kendiliğinden iletişim başlatmaya yönelik öğrencinin tepkide bulunmasını artırıcı özelliktedir. Aşağıda bu teknikler ayrıntılı olarak tanıtılmıştır.

Teknikler:

- Geciktirme
- Ulaşılamaz hale getirme
- Seçim yaptırma
- Beklentinin bozulması/Şaşırtma/Rutin bozma
- Sabote etme
- Model olma
- Doğal pekiştirme

Geciktirme İletişimsel davranışın ortaya çıkması amacıyla, etkileşimin aniden durdurulması veya çocuğun sevdiği ve ilgi duyduğu nesnelerin gereksinimleri doğrultusunda eksik bırakılarak verilmesidir.

Örnek: Eğitimci, içi balon dolu olan fileyi havada sallar. Çocuk fileye uzanmaya çalıştığında balonlardan birini fileden düşürür. Çocuğun ikinci balonun da düşeceği beklentisini yarattıktan sonra ikinci balonun düşürülmesi esnasında aniden durur ve çocuğun balonu istemesi için "balon" veya "ver" demesini bekler. Diğer bir örnekte ise tekerleği olmayan bir araba ve oyuncak çekiç verilmesi daha sonra parça parça tekerleklerin verilmesi. Başka bir örnekte, elinde kase ve kaşık ile oyuncak bebeğin aç olduğunun söyleyerek beklenmesidir. Öğretim süreçlerinde bu tekniği kullanarak materyal çantası veya sepetinden materyalleri çıkarırken materyallerin isimlerini söylerken aniden durarak veya şarkı söylerken aniden durarak öğrencinin kendiliğinden iletişim başlatması için fırsatlar sunabilirsiniz.

Ulaşılamaz hale getirme Çocuğun görüş alanı içerisinde bulunan istediği veya ilgilendiği nesnelerin ulaşılamaz hale getirilmesidir. **(Videoya ulaşmak için tıklayınız)**

Örnek: Eğitimci, çikolata kutusunun içindeki çikolataları çocuğun görebileceği ama ulaşamayacağı bir yere koymuştur. Boş olan çikolata kutusunu ise çocuğun önüne koymuştur. Birkaç saniye bekledikten sonra çikolata kutusunu işaret ederek "hadi çikolata yiyelim" der. Sonra boş olan çikolata kutusuna bakarak “aa! Çikolata yok mu?” der ve çikolataların olduğu yeri işaret ederek “ha orda mı çikolatalar?” der. Bir başka örnekte ise içinde çikolata olan ağzı kapalı kavanozun çocuğun önüne koyar ve bekler. Öğretim sürecinde, öğrencinizin ilgi duyduğu nesneleri görüş alanı içerisinde ulaşamadığı bir yere koyarak, teşvik edici biçimde örnekte olduğu gibi nesne isimlerini ifade etmesi için iletişim gereksinimleri yaratabilirsiniz.

İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi - 9

Seçim Yaptırma Görüş alanı içerisinde birden fazla ilgilendiği nesneler sunularak seçim yaptırmadır. Seçim yaptırma oldukça içsel, öğrenciyi iletişim başlatması için motive edici doğal bir uyarandır. Özellikle nesne bilgisi kazandırmak amacıyla yapılan öğretim süreçlerinde, öğrencinizin ilgi duyduğu nesneleri kullanarak seçim yaptırmaya yönelik bağlamlar kurabilirsiniz.

Örnek: Eğitimci oyuncak kutusundan iki adet oyuncak çıkarır. Birini sağ, diğerini sol eline alır. Birkaç saniye bekledikten sonra, çocuğa hangisini istediğini isimlerini söyleyerek veya "bunu mu yoksa bunu mu" diyerek sorar ve bekler.

(Videoya ulaşmak için tıklayınız)

İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi - 10

Sabote etme Çocuğun alışkın olduğu etkinliklerin bazı adımlarının kasıtlı olarak atlanması ve çocuğun buna ilişkin tepkide bulunmasını sağlayacak bağlamın oluşturulmasıdır.

Örnek: Eğitimci çocuğun oyun esnasında gereksinim duyduğu oyuncakların saklar. Oyun bağlamında, uygulamacı ortamda kaşık, kase vb bulundurmadan çocuktan oyuncak ayıya yemek vermesini ister veya tekerleği olmayan arabayı sürmesini ister. Ortama üçüncü bir kişi tarafından aniden baloncuk bırakılmasını sağlar. Sabote etme tekniğini, öğretim süreçlerinde yardımcı ikinci kişileri kullanarak veya öğrencinizden materyallerin kullanımına ilişkin sıra dışı isteklerde bulunarak veya materyalleri sıra dışı kullanarak uygulayabilirsiniz.

Model Olma Model olma, dil öğretiminde oldukça yaygın olarak kullanılan, uygun dil girdisi sunmaya yönelik tekniklerden biridir. Genellikle hedeflenen dil ve iletişimsel yapıların bağlamları içinde ifade edilerek model olunması yoluyla uygulanır. Günlük öğretim rutinlerinizde, öğrencinizin dil düzeyine uygun olarak, birbirinden farklı dil yapılarına, geçtiği bağlam içinde, yavaş ve abartılı tonlamalarla vurgulayarak model olabilirsiniz.

Örnek: bir nesneyi isterken " istiyorum" deme. Masanın üstündeki kitabı işaret edip " kitap" deme. Örnek video aşağıdadır.

İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi - 11

Genişletme Öğrencinin sözel ifadelerinin tamamlanması yoluyla tekrarlanmasıdır. Özellikle tek sözcük döneminde bulunan öğrencilerin basit cümle dönemine geçişlerinde oldukça faydalı bir tekniktir. Daha üst düzeydeki sözel davranışın kullanımına model olmak için kullanılır. Genişletme yapılırken; öğretmenin öğrenciyi dinlemesi, takip etmesi ve söylemek istediği tüm sözel ifadeleri anlamaya çalışması oldukça önemlidir.

Örnek: Öğrenci masanın üstünde duran arabaya bakarak " araba" dediğinde, öğretmenin " araba orda" demesi. **(Videoya ulaşmak için tıklayınız)**

İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi - 12

Ekleme Öğrencinin, sözel ifadelerine bilgi eklemedir. Burada dikkat edilmesi gereken bir özellik olarak, eklemenin genişletmeden farklılaştığı temel özelliği, öğrencinin kullandığı sözel ifadenin, kullanım amacından bağımsız olarak ancak yine bağlam ile ilişkili yeni bir bilgi ekleme bağlamında uzatılmasıdır. Bu teknik, genişletme ile benzer olarak tek sözcük döneminde bulunan öğrencilerin basit cümle dönemine geçişlerini kolaylaştırıcı özelliğe sahiptir.

Örnek: Öğrenci beden

Tepki İsteme-Model Olma Bu teknik, eğitimcinin öğrenciden tepki istemesine ve model olmasına dayanır. Amaca yönelik iletişim kurma bağlamında yaygın olarak tepki istemenin amacı, en az yardımla öğrencinin doğru tepki vermesinin kolaylaştırılmasıdır. Eğitimci merkezli bir teknik olan bu tekniğin kullanımında genellikle eğitimci iletişimi başlatmaktadır. Ancak çocuk merkezli tekniklerin kullanımında olduğu gibi bu tekniğin kullanılması öncesinde öğrencinizin ilgi duyduğu materyaller ile öğrencinizin liderliği izlenerek iletişim gereksinimi yaratılmalıdır. Öğrencinin ilgi duyduğu nesneler üzerinden ortak dikkat başlatılması (örneğin, aa şuna bak!) oldukça önemlidir.

Örnek: Öğrenci sizin başlattığınız ortak dikkati yanıtladığında (örneğin, nesneye baktığında), tepkiyi istemek için "orda ne var" gibi sorabilirsiniz. Öğrenci, sizin tepki istemenize karşılık olarak doğru tepkide bulunursa öğrenciyi onaylayıcı ifadelerle (örneğin, "evet orda...var") pekiştirebilir veya kullandığı doğru tepkiyi genişletebilir veya öğrencinin materyale ulaşmasını sağlayabilirsiniz. Eğer öğrenci hatalı tepkide bulunur veya hiç tepki vermezse hedef dil yapısına model olabilirsiniz. **(Videoya ulaşmak için tıklayınız)**

İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi - 13

Doğal Pekiştirme İletişim gereksinimleri yaratıldıktan sonra, örneğin model olma sonrasında öğrencinin model olduğunuz sözcüğü taklit etmesi veya model olmaksızın öğrencinin beklentisini bozarak şaşırtıp bir nesneyi farklı bir isimle etiketlediğinizde kendiliğinden iletişim başlattığında, üretilen veya taklit edilen dil yapılarına karşılık olarak doğal sonuçlar sağlanması, öğrencinizin özellikle sözel iletişimin karşılıklı ve amaçlı olan doğasını keşfetmesine yardımcı olacaktır.

Örnek: Çocuk istemek amacıyla işaret ettiğinde, nesnenin verilmesi, çocuk nesneyi reddetmek amacıyla eli ile ittiğinde nesneyi geri çekme. Öğrenci "saat" dediğinde, saatin işaret edilmesi. Öğrenci hangi iletişimsel amaca hizmet ederse etsin ifade ettiği dil yapılarına uygun doğal sonuçlar sağlanması oldukça önemlidir. Örneğin, bir nesneyi istemek için sözcük kullandığında, nesne hemen sunulmasa bile taklit ederek onaylanması doğal sonuç sağlama niteliği taşıyacaktır. **(Videoya ulaşmak için tıklayınız)**

İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi – 14

Uygulama Örneği

Hedef: Nesne isteme işlevine uygun "kalem" sözcüğü

Materyal: Kalem .

Şimdi seninle ne yapalım?" gibi sorular sorularak öğrencinin kendiliğinden hedef sözcük olan kalemin adını söylemesine yönelik tepki vermesi beklenir. Öğrenci hedef sözcük olan kalemi eline alırsa, kalemi gösterirse, yada kaleme benzer ifadede bulunursa "öğrenciye sen eline ne aldın?, Senin elinde ne var?, bana ne gösteriyorsun?" gibi doğrudan hedef sözcüğün adını söylemesine yönelik olan sorulardan biri sorularak iletişim başlatılır ve öğrenciden hedeflenen sözcüğe yönelik tepki vermesi beklenir. Eğer öğrenci hedeflenen sözcük olan kalem dışında hedeflenmeyen bir materyali eline alırsa, öğrenciye hedef sözcük olan kaleme dikkat etmesini sağlamak amacı ile "aa o kalemle çizgi mi çizeceğiz" yada "defterine kalemle çizgi mi çizmek istiyorsun?" biçiminde hedef sözcük ile hedeflenmeyen materyal arasında ilişki kurmaya yönelik ipuçları yöneltilir.

Eğer öğrenci hedef sözcüğe ait olarak kalemi eline alırsa, hedef sözcüğe ait materyali öğrencinin elinden almadan, hedef materyali işaret ederek "biz şimdi seninle kalemle çizgi çizeceğiz" denilir ve öğrenciye hedeflenen sözcüğün adını söylemesine yönelik model olunur. Daha sonra öğrenciye parmağıyla kalemi işaret edilerek "elinde ne var" denilir. Öğrenciden hedeflenen sözcüğün adını söylemeye yönelik tepki istenir. Öğrenci kalem yanıtını verirse "evet, bu kalem" denilerek öğrencinin vermiş olduğu cevap genişletilir.

(Videoya ulaşmak için tıklayınız)

İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi - 15

Uygulama Öncesi Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

- Uygun sayıda sözcüğün desteklenmesi hedeflenmeli,
- Sadece sözcüklerin ortaya çıkışı değil, halihazırda öğrencinin kullandığı sözcüklerin kullanım sıklığının artırılması da hedeflenmeli
- İletişimsel yapıların kendiliğinden sergilenmesi hedeflenmeli
- Uygulama ortamı olarak hedef dil yapısının doğasına uygun bir ortam seçilmeli
- Materyaller öğrencinin oyun gelişimi düzeyine uygun, ilgi çekici olmalı, alternatif materyaller bulundurulmalı
- Uygulama öncesinde uygulama planı geliştirilmelidir.

Uygulama Sırasında Dikkat Edilmesi Gereken Noktalar

- Uygulama sürecinde, karşılıklı etkileşimi kurmada motive edici ve çocuğun yanıtlayıcılığını artırıcı çocuğun liderliğini sağlayan teknikler ile başlanması, iletişim başlatmada ve sürdürmede kışkırtıcı/gereksinim sağlayan çevresel düzenleyici teknikler ile devam edilmesi,
- Uygulama boyunca, oyuncaklar sunulurken veya jestlere model olunurken canlı ve etkileşimci olunmalı, abartılı biçimde ilişkili bir ses/sözcük kullanılması,
- Sözcük üretimi hedeflenen çocukların dil öncesi dönemde veya tek sözcük döneminde olmaları nedeniyle, öğrenciye yöneltilen dil düzeyinin çocuğun düzeyine göre ayarlanması (örneğin, yavaş hızda konuşulması, tek sözcük veya basit cümleler ile konuşulması) oldukça önemli
- Geciktirme gibi bekleme sürelerinin kullanımında bekleme süresinin 5-10 saniyeden fazla uzun sürmemesi,
- Aralıklarla öğrencinin sizi takip edip etmediğinden emin olmak için “sen şimdi ne yapıyorsun?, Şimdi seninle ne yapalım?” vb sözel dikkat işareti verilmesi
- Uygulama boyunca, aralıklarla çocuğun oyun veya oturma gibi çalışma davranışlarının sözel olarak ödüllendirilmesi oldukça önemlidir.

Öğretim Modülü

Giriş

Öğretim zihinsel engelli bireylerle çoğu zaman ömür boyu devam etmesi gereken bir durumdur. İnsanların temel öğrenme biçimleri aynı süreçleri takip eder ve belirli biçimde şekillendirilebilir. Bu bölümde öğrenme, öğretim ve zihinsel engellilerin eğitiminde en öne çıkan yöntemler işlenecektir.

Bu modülü tamamladığınızda

1. Öğretmenler etkili öğretim için gerekli önkoşulları tanımlarlar.
2. Öğretmenler etkili öğretim için öğrenci değerlendirmenin özelliklerini tanımlarlar.
3. Öğretmenler etkili öğretim için temel ipucu kavramlarını tanımlarlar
4. Öğretmenler etkili öğretim yöntemlerini tanımlarlar

Etkili Öğretime Bakış

Öğretimde etkililik, öğrencinin daha önce yapamadığı bir davranış ya da beceriyi öğretim sonrasında yapabilir hale gelmesi olarak tanımlanmaktadır. **Etkili öğretim**, öğretmenin vermiş

olduğu pek çok profesyonel kararı ve birlikte kullanılması gereken bilgi, davranış, beceri ve tutumları içerir. Bu nedenle öğretmenlerin sergilemesi gereken özellikler mevcuttur.

Etkili öğretmenler;

- öğretim zamanı ve öğrenci davranışlarını yöneten,
- öğrencinin performans düzeyini dikkate alan,
- öğretilecek konunun özelliklerine uygun etkili öğretim yöntemlerini kullanarak öğretimi sunan,
- öğretim sırasında öğrenci tepkilerine dönük dönüt veren ve
- öğrencinin performansını sürekli değerlendiren öğretmenleridir.
-

Öğretimin Planlanması

ÖĞRETİMİ PLANLAMA ve UYGULAMA SIRASINDA DİKKAT EDİLMESİ GEREKLİ NOKTALAR

- Öğrencilere kazandırılacak olan davranışların işlevsel olması, kazandırılacak olan davranışlarda ön koşulların belirlenmesi ve öğrencilerin işlevde bulunma düzeylerinin belirlenmesi
- Öğretimin yapılacağı fiziksel ortamı düzenleme
- Öğretimin yapılacağı öğretim ortamını düzenleme
- Kullanılacak araç-gereçler ve materyallerin seçimi
- Öğretim süresinin belirlenmesi
- Etkili öğretim yöntemine karar verme
- Öğrenci tepkilerine ne şekilde tepkide bulunulacağını belirleme (yanlışların düzeltilmesi, dönüt verme ve pekiştirme)
- Sınıf yönetimi
- Değerlendirme
- Öğrenilenlerin kalıcılığını,akıcılığını ve genellenebilirliğini sağlama

Önkoşul Davranışların Belirlenmesi

Önkoşul Davranışların ve İşlevde Bulunma Düzeylerinin Belirlenmesinde dikkat edilmesi gereken ilk temel unsur; işlevsel davranışların seçilmesidir. Öğretilecek olan davranışların çocuğun yaşına, cinsiyetine, içinde bulunduğu sosyal ortama ve sonrasında öğretilecek olan davranışlara bir önkoşul niteliği sergilemesi gerekmektedir.

Örneğin bir öğrencinin gereksinimi kazak giyme olabilir ama henüz küçük kas becerileri istenilen olgunluk düzeyinde değilse o zaman öncelikli olarak küçük kas becerilerini destekleyici etkinliklere yer verilmesi gerekir. Öğrenci için kazandırılacak olan davranışın öğrenci için öncelikli olduğuna karar verildikten sonra ise öğretilecek olan davranışın özelliğine göre öğrencinin kazandırılması hedeflenen davranışta işlevde bulunma düzeyinin başka bir ifadeyle öğrencinin **performans düzeyinin belirlenmesi** gerekir.

Yöntem Tespit

Hangi Yöntemle Tespit?

Öğrencinin düzeyi belirlenecek davranış bir öz bakım ya da günlük yaşam becerisi gibi birden fazla tek basamaklı davranışın ard arda gelerek daha karmaşık bir davranış oluşturduğu zincirleme davranışlar ise o zaman öğrenci **tek fırsat** ya da **çok fırsat** yöntemine göre değerlendirilmelidir.

Tek Fırsat Yöntemi

Tek Fırsat Yöntemine Göre Performans Tespiti

- Öğrencinin yapabildikleri belirlenirken, uygulamanın yapılacağı ortam düzenlenir. Daha sonra öğretmen,
- Beceri ile ilgili ana yönergeyi verir.
- Öğrencinin bağımsız gerçekleştirdiği basamaklar, veri kayıt formundaki ilgili basamağın karşısına doğru olarak kaydedilir.
- Öğrencinin bağımsız olarak gerçekleştiremediği ya da hatalı yaptığı basamaklar, veri kayıt formundaki ilgili basamağın karşısına yanlış olarak kaydedilir.
- Öğrencinin doğru yada yanlış tepkilerine nötr kalınır.
- Öğrenci bir basamağı hatalı yaptığı ya da yapamadığında uygulamaya son verilir ve bu beceri basamağından başlayarak izleyen basamaklar yanlış olarak kaydedilir.

Çok Fırsat Yöntemi

Çok Fırsat Yöntemine Göre Performans Tespiti

Öğrencinin yapabildiklerini belirlemenin amacı, öğrencinin becerinin her bir basamağını bağımsız olarak gerçekleştirip gerçekleştiremediğini, ya da hangi ipucu verildiğinde gerçekleştirebildiğini belirlemektir.

Çoklu fırsat yöntemine göre öğrencinin yapabildikleri belirlenirken,

- Uygulamanın yapılacağı ortam düzenlenir.
- Daha sonra öğretmen, beceri ile ilgili ana yönergeyi verir.
- Öğrencinin bağımsız olarak gerçekleştirdiği basamaklar, ölçüt bağımlı ölçü aracında ilgili basamağın karşısına, bağımsız sütununun altına kaydedilir.
- Öğrenci bir beceri basamağını bağımsız olarak yapamaz ya da hatalı yaparsa durdurulur ve öğretmen o beceri basamağı ile ilgili ilk ipucunu verir.
- Öğrenci sözel ipucu (ilk ipucu) verildiğinde beceri basamağını gerçekleştirirse, ölçüt bağımlı ölçü aracında ilgili basamağın karşısına, sözel ipucu sütununun altına kaydedilir.
- Öğrenci, öğretmen tarafından sözel ipucu verildiğinde de beceri basamağını gerçekleştiremezse, öğretmen, o beceri basamağını, kendi önündeki materyallerle açıklayarak yapar (model olma) ve öğrenciden de yapmasını ister.
- Öğrenci, öğretmen tarafından beceri basamağı açıklanarak gösterildiğinde beceri basamağını gerçekleştirirse, ölçüt bağımlı ölçü aracında ilgili basamağın karşısına, model olma sütununun altına kaydedilir.
- Öğrenci, öğretmen tarafından model olunduğunda da beceri basamağını gerçekleştiremezse, ölçüt bağımlı ölçü aracında ilgili basamağın karşısına fiziksel yardım sütununa kaydedilir, ancak öğretmen tarafından öğrenciye fiziksel yardımda bulunularak beceri basamağı yaptırılmaya çalışılmaz ve süreç sonlandırılır.

Akademik Becerilerin Değerlendirilmesi

Öğrencinin düzeyi belirlenecek davranış bir akademik beceri ise **testler, yazılı** ya da **sözlü yoklamalarla** yapılır. Öğrencinin düzeyi okul öncesi kavramlarda belirlenecekse (renk, şekil, konum kavramları vs) o zaman kavramların olumlu ve olumsuz örneklerinin yer aldığı

çevresinde bulunan örnekler arasından öğrencinin istenilen kavramı *göstermesi* ya da *söylemesi* istenilir.

Fiziksel Ortamı Düzenleme

Öğretimin Yapılacağı Fiziksel Ortamı Düzenleme

Çalışılan ortam büyük ya da küçük bir mekan ortamları olsun, öncelikle masa, sıra, pano, kitaplık gibi, tüm mobilyaların güvenli ve kolay ulaşılabilir şekilde düzenlenmeli ve ışık düzeni ayarlanmalıdır. Öğrencilerinizi;

- Pencereye sırtı dönük olacak şekilde, çalışılan konunun özelliğine göre masa ya da mindere oturtmayı planlamalısınız. Böylece öğrencinizin dışarı görmesini engelleyerek ortamı dikkat dağıtıcı uyaranlardan arındırmış olacaksınız.
- Sınıf içinde yer alan bilgisayarlar, kayıt cihazları, projeksiyon araçları gibi öğretimsel araçları etkili şekilde kullanmanızı sağlayacak ve öğrencilerinizin ulaşabilirliğini arttıracak şekilde sınıf ortamına yerleştirmelisiniz.
- Sınıf içinde en çok kullanılan alan olan öğretmen masası, öğrencilerinizin dikkatini dağıtmadan ancak her öğrenciyi kolayca gözlemleyeceğiniz şekilde düzenlenmelidir.
- Sıraları, aralarda boşluklar bırakarak, sınıf içinde dolaşmanızı sağlayacak şekilde düzenlemelisiniz. Bu aynı zamanda, gerekli durumlarda öğrencilerinize kolaylıkla müdahale etmenizi sağlar.

Bireysel öğretim yapacaksanız, öğrencinizle öğretilecek konuya göre yan yana ya da karşılıklı olacak şekilde oturmalısınız. Eğer sınıfta aynı anda hem grup hem bireysel ya da birden fazla grup öğretimine yer verecekseniz, öğrenci gruplarınızı sırtı birbirine dönük olacak şekilde düzenleyiniz. Grup öğretiminde oturuş düzenine karar verirken dikkat etmeniz gereken önemli bir nokta da davranış problemi çıkaracak öğrencilerinizi yan yana oturtmamanızdır.

Öğretim sırasında kullanılacak araç gereçler, öğrencilerinizin dikkatlerini dağıtmayacak ancak sizin kolayca ulaşabileceğiniz bir yerde olmalıdır. Fiziksel ortamın, öğrencilerin dikkat dağıtıcı uyaranlardan en uzak kalacakları şekilde ve öğretmenlerin sınıf içinde rahatlıkla dolaşarak öğrencilere müdahale edecek şekilde düzenlenmesi gerektiği akılda tutulmalıdır.

Öğretim Ortamını Düzenleme

Fiziksel ortam düzenledikten sonra, öğretimin bireysel ya da grup olacağına öğrenci özelliklerine göre karar vermelisiniz. Bu sürecin dikkatle ele alınması gerekir. Çünkü sınıf yönetiminin zorlaştığı şartlarda öğrenme ortamı a olumsuz etkilenecektir. Burada hatırlanması gereken davranış yönetimi ilkelerini öğretimler esnasında etkin bçimde kullanmalısınız. Öğretim gerçekleştirirken öğrencilerin uygun davranışları da pekiştirilmeli, uygun olmayan davranışları için sönme ya da diğer tekniklerden seçilerek uygulanmalıdır.

Grup ve bireysel eğitime karar verirken dikkat edilmesi gereken hususlar izleyen yansılarda sunulmuştur.

Grup Öğretimi

Grup öğretiminin bire-bir öğretime göre pek çok avantajı vardır. Bu avantajlar;

- Öğretmenler aynı zamanda birden fazla öğrenciyle öğretim yapabilirler,
- Daha az personel
- Daha az öğretim zamanı gerektirir,
- Öğrenciler daha az kısıtlayıcı grup eğitimi ortamlarında daha işlevsel beceriler kazanabilirler,
- Akranlarıyla uygun iletişim becerileri geliştirebilirler,
- Öğrenciler gruptaki diğer öğrencileri gözleyerek ek bilgiler öğrenebilirler.

Öncelikli olarak karar vermeniz gereken nokta grubun sayısıdır. Grup öğretiminde yer alacak öğrenci sayısı zihinsel engelli öğrencilerde maksimum yedi (7) olmalıdır.Grup sayısına yer verirken;

- öğrencilerinizin yetersizlik düzeylerini,
- öğrencilerinizin grup öğretimine âşina olup olmadıklarını,
- öğrencilerinizin grup öğretimi için gerekli önkoşul becerilere sahip olup olmadığı,
- öğreteceğiniz becerilerin özelliklerini ve
- öğretim oturum sürenizin ne kadar uzunlukta olacağını,

göz önünde bulundurmalısınız.

Grup Öğretimi - Düzenlemeler

Tüm sınıfı içerecek şekilde gruplama

Bu gruplama yaklaşımı bir öğretmenle sınıfın tamamına yapılan öğretimi içerir. Bu grupla yapılan öğretimin avantajları, sınıftaki hiçbir öğrencinin grup dışında kalmamasıdır. Tüm grubu kapsadığı için daha az zamana ve yönergeye gereksinim duyulduğundan, daha az öğretmen çabasını gerektirir. Ancak her öğrencinin gereksinimleri bu modelle karşılanamayabilir. Bu da bu yaklaşımın en büyük dezavantajıdır.

Aynı gereksinimlerin kazandırılacağı küçük grup düzenlemeleri

Bu gruplama yaklaşımı sınıfta bulunan öğrencilerin düzeylerine göre yapılan homojen bir düzenlemedir. Öğretmenler, sınıflarında bulunan öğrencileri performans düzeylerine göre gruplar ve her gruba gereksinimlerine yönelik öğretim yapar. Öğrencilerin düzeylerine göre öğretim yapılması, öğrencilerin ilerlemelerini hızlandıracağından, bu yaklaşımın avantajıdır. Ancak daha fazla zaman alması ve öğretmen çabası gerektirmesi bu yaklaşımın dezavantajıdır.

Farklı gereksinimlerin kazandırılacağı küçük grup düzenlemeleri

Öğrenciler, rastgele seçilerek gruplara ayrılır. Öğretmen her gruba yönelik ayrı öğretim yapar. Akranların birbirini model alması, bu tür düzenleme yaklaşımının avantajıdır. Ancak yüksek performans sergileyen öğrencilerin ilerleme hızlarını yavaşlatması bu düzenlemenin dezavantajıdır.

Kullanılacak Araç Gereçler

Araç-gereçler, amaçlara ulaşmak için birer araçtır. Öğretim araç gereçleri, genel olarak çalışma kağıtlarını, sınavlar/testleri, kitapları, makaslar, kalemler, yapıştırıcılar, öğretmen yapımı maketler, dvd, cd, kameraları, projektörleri içerir.

Öğretim araç gereçleri hazırlanırken, iki noktayı göz önünde bulundurmalısınız. Bunlardan ilki, hazırlanacak olan araç-gereçlerin kazandırılacak olan konunun özelliğine göre hazırlanması ikincisi, araç-gereçlerin öğrencilerin düzeylerine uygun olmasıdır.

ÖRNEK: Türkçe dersi için bir hikâye kitabı hazırlayacaksanız, hazırlayacağınız hikaye kitabı öğrencilerinizin düzeyine uygun olmalıdır (harflerin kaç puntodan oluşacağı, kaç kelimelik bir hikayeden oluşacağı, içerisinde kaç olayın geçeceği vs.). Aynı şekilde hazırlayacağınız çalışma kağıtlarında, öğrencilerinizin okuma-yazma düzeylerini dikkate almalısınız. Okuma-yazma bilen öğrenciler için yazılı ifadeler yer alırken, okuma-yazma becerisine sahip olmayan öğrenciler için semboller ve resimler kullanılmalısınız.

Kullanılacak Araç Gereçler – 2

Basılı Olmayan Materyaller

Öğretim sırasında basılı olmayan materyaller kullanacaksanız, planlama yaparken bunların tehlike arz etmeyecek materyaller olmasına önem vermelisiniz.

ÖRNEK: ekmek üzerine yağ sürme becerisi gibi bir günlük yaşam becerisi çalışıyorsanız, kullanacağınız bıçağın kahvaltı bıçağı olmasından ziyade plastik bıçak olmasını tercih etmelisiniz. Daha sonraki çalışmalarda öğrenci ustalık kazandıkça, plastik bıçak yerine kahvaltı bıçağı kullanabilirsiniz. Bu şekilde yapılan bir düzenleme aynı zamanda öğrencinizin kazandığı beceriyi farklı araçlara genellemesine de hizmet edecektir.

Maketler

Maketler yine konunun özelliğine ve öğrencilerinizin düzeyine uygun olmalıdır. Ayrıca bu üç boyutlu araçların sağlam olması, öğretim sırasında oluşabilecek aksaklıkları önlemede önemli bir etken olacağı için öğretim öncesinde bu materyallerin sağlamlığını mutlaka kontrol etmelisiniz. Gerçek nesneler kullanılırken, bunların öğrencilerin günlük yaşamlarında karşılaşabileceği nesneler olmasına dikkat etmelisiniz. Örneğin, sınıfınızda meyveler ünitesini işliyorsanız çocukların yaşantılarında yer alan meyvelere öncelikli olarak yer vermelisiniz.

Videolar

Zihinsel engelli öğrencilerle çalışırken teknoloji kullanımı son dönemlerde ülkemizde ve yurt dışında yaygınlık kazanmaktadır. Özellikle video kullanımı sosyal becerileri geliştirmede, hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ve fen bilgisi konularının öğretiminde, traş olma, ped değiştirme, banyo yapma gibi gerçek ortamda tekrarlanamayacak özbakım becerilerinin kazandırılmasında sıklıkla kullanılmaktadır. Videolar hazırlanırken görüntüler açık ve net olmalı, videoların uzunluğu öğrencinin dikkat düzeyi dikkate alarak hazırlanmalıdır.

Öğretim Süresinin Belirlenmesi

Etkili öğretim yapan öğretmenler öğretim zamanını iyi yönetirler.

Dersin girişi, öğrencilere dersin adını, amacını, bu ders sonunda neler kazanacaklarını, kuralları ve ödülleri söyleyeceğiniz aşamadır. Bu aşamanın 5 dk'lık bir süreyi aşmaması gerekir.

Öğretim zamanı, öğrencilere gerçekten ne kadar öğretim zamanının sunulduğudur. Dersin giriş kısmında geçirilen zaman, problem davranışlarla baş ederken geçirilen zaman, materyallerin düzenlenmesi sırasında harcanan zaman, planlanan öğretim zamanından çalabilir. Bu konuda çok dikkat edilmesi gerekir.

Değerlendirme zamanı, öğretimi yapılan konuda öğrencilerin bağımsızlığa ulaşıp ulaşmadıklarının değerlendirildiği zamandır. Bu aşamada öğrenciler, yazabilir, okuyabilir, konuşabilir ya da dinleyebilir. Bu aşamada öğretmenin rolü liderlik yapmaktan daha çok rehberlik etmektir.

Dersi bitirme aşaması, özetlemelerin yapıldığı, ödüllerin dağıtıldığı, derste yapılan ürünlerin toplandığı ve bir sonraki derste neler öğrenileceğinin söylendiği aşamadır.

Etkili Öğretim ve İpucu

Öğrencilerin, daha önce sahip olmadıkları bir beceriyi öğretim sonrasında yapabilir hale gelmeleri, yani **edinim düzeyinde** kazanabilmeleri için öğretmenlerin etkili öğretim yöntemlerini kullanmaları gereklidir.

Öğretimin etkili olmasını sağlayan pek çok önemli değişkenden biri öğretmenlerin **ipuçlarını** etkili bir şekilde kullanmalarıdır. Kazandırılacak olan davranış ne olursa olsun ya da hangi yöntem kullanılacaksa kullanılsın **sistematik bir öğretim ipuçlarını etkili bir şekilde kullanmayı** ve daha sonra **bu ipuçlarını ortamdan kaldırarak öğrencinin bağımsız olarak tepkide** bulunmasını gerektirir.

İpucu, belli bir uyaranın (ayırdedici uyaran) varlığında, öğrenciye **ne** ve **nasıl yapılacağının** hatırlatılmasıdır (Özyürek, 1996). Tepki ipucu ve uyaran ipucu olmak üzere iki tür ipucundan söz edilmektedir. Tepki ipuçları, öğrencinin doğru tepkide bulunmasını sağlamak amacıyla öğretmen tarafından öğrenciye sunulan davranış şekilleridir. Sözel ipucu, işaret ipucu, model olma ve fiziksel yardım tepki ipuçlarıdır. Uyaran ipuçları ise, yine öğrencinin doğru tepki vermesini sağlamak amacıyla, öğretmen tarafından, uyaranda yapılan düzenlemelerdir.

ÖRNEK, öğrencinin güzel yazı yazması için öğretmenin bir çalışma yaprağı hazırlaması ve bu sayfayı yapılandırması (paragraf başı için kırmızı çizgi ile belirtmesi) uyaran ipucudur. Tepki ipuçlarını kullanmanın, iki önemli kuralı vardır. Bunlardan ilki, öğrenciye ne yapacağını

belirtmeden önce, davranışın yapılmasını sağlayacak uyaranın ya da uyaranların ortamda bulunmasıdır (Örn. yemek pişirme becerisinin öğretimi için, tencerenin ve yemek malzemelerinin ortamda bulunması). İkincisi ise, ipuçları mümkün olduğu kadar kısa sürede ortamdan kaldırılmalıdır çünkü öğrenci ipucuna gereksinim olmadan bağımsız olarak tepkide bulunmalıdır.

İpucu Türleri

Sözel ipucu, öğrencinin doğru tepki vermesi için öğretmenin, öğrenciden yapmasını istediği davranışı sözel olarak ifade etmesidir. Sözel ipucu, öğrenciye nasıl yapılacağını söyleyen sözlü ifadelerdir. Sözel ipuçlarının öğrenci için anlamlı olmalıdır. Öğrenci için bir anlamı olmayan sözel ipuçları sunulup, öğrencinin beceriyi gerçekleştirmesini beklemek, öğrenciyi başarısız kılmaya çalışmak anlamına gelmektedir. Sözel ipucu birden fazla öğrenciye aynı anda bir seferde sunulabilir ancak sunulacak olan sözel ipucunun öğrenci için anlamlı olup olmadığından emin olmalısınız.

İşaret İpucu, sözel ipucuyla birlikte verilerek, fiziksel temas olmadan öğrencinin dikkatini bir şeye çekmek için yapılan hareket ve yüz ifadeleridir. Bu hareketler, kol, el, baş hareketleri gibi kaba hareketlerden, parmak, göz hareketleri gibi ince hareketlere doğru bir sıra izler. İşaret ipucu kullanmanın avantajı; pratik olması ve bir seferde birden fazla öğrenciye aynı anda sunulabilmesidir ancak öğrenciye sunulan hareketlerin, öğrenci için bir anlamı olmalıdır.

Model Olma, bir kişinin yaptığı hareketi gözleyerek ve taklit ederek yapma ve öğrenmedir. Model olma ipucunun kullanabilmesi için, öğrencinin taklit etme becerisine sahip olması gerekmektedir. Model olma ipucu tek başına kullanılabileceği gibi sözel ipuçlarıyla birlikte de kullanılabilir. Model olma ipucu beceri öğretiminde kullanılırken öğretmenin, öğrencinin yanında hafifçe ona dönerek durması en etkili sonucu vermektedir. Beceri öğretiminde öğretmenin öğrencinin karşısına geçerek model olması durumunda, öğrenci öğretmenin beceri basamağını yaptığı eli ya da koluyla aynı yöndeki elini ya da kolunu kullanarak beceri basamağını yapmaya çalışmakta, bu durum kargaşa yaratabilmektedir.

Model olma ipucu, fiziksel temas gerektirmediği için grup öğretiminde kullanması kolaydır ve hemen hemen her davranış için sunulabilir. Ancak, model olma ipucu sunulacak olan öğrencinin, mutlaka taklit etme becerisine sahip olması gerekmektedir.

Fiziksel Yardım, öğretmenin öğrenciyle birlikte beceri basamağının tamamını yapması ve ne yapıldığını söylemesinden, beceri basamağını hiç yapmayarak ne yapıldığını söylemesine kadar değişen ve elle yapılan yardımdır. Fiziksel yardım uygulanırken, fiziksel ve sözel ipuçlarının birlikte kullanılması daha etkili sonuçlar vermektedir. Böylece fiziksel yardım geri çekilerek, öğrencinin beceri basamağını sözel ipucuyla yapar hale getirmek amaçlanmaktadır. Fiziksel yardım uygulanırken, öğretmenin öğrencinin hafif çapraz pozisyonda kalacak şekilde öğrencinin arkasında durarak beceri basamağını öğrenciyle birlikte yapması oluşabilecek olan kargaşanın önüne geçebilecektir. Tepki ipucu türleri içinde, birey vücudu üzerinde en çok güç gerektiren ipucu türü fiziksel yardımdır ancak başta bütün kontrolün öğretmende olması nedeniyle, hata oranını en aza indirmesi fiziksel yardımın öğretim sırasında kullanılmasının avantajıdır.

Öte yandan, uygulayıcı fiziksel yardımı dikkatli kullanmazsa, farkında olmadan, öğrencilerin el, kol, ayak ve bacakları üzerinde fazla baskı kurarak, onlara zarar verebilir. Tüm bunların dışında tepki ipuçlarını kullanırken aşağıda yazılı olan ortak noktalara dikkat edilmelidir.

Öğrenci için en az kontrol gerektiren onu en az kısıtlayan ancak en etkili olan ipucu seçilmelidir, Gerekli durumlarda, ipucu türleri birleştirilerek birlikte kullanılmalıdır, örneğin model olma ve sözel ipucu ya da fiziksel yardım ve sözel ipucu birlikte kullanılmalıdır. Davranışla doğrudan ilgili ve en doğal ipucu türü seçilmelidir, İpucu, öğrenci dikkatini yönelttiği zaman sunulmalıdır, İpucu, öğrenciyi cezalandırıcı bir tutumla değil, destekleyici bir tutumla sunulmalıdır.

Doğrudan Öğretim Yöntemi

Doğrudan öğretim, okuma-yazma, matematik, hayat bilgisi gibi derslerin öğretiminde kullanılan etkili bir yöntemdir. Doğrudan öğretim, öğretimi yapılacak içeriğin ardışık şekilde sıralanması, öğrencinin tam katılımı, öğretmenin düzeltici dönütler vermesi, ipuçlarının düzenlenmesi, ipuçlarının uygulanması ve geri çekilmesi anlamına gelir (Rosenshine, 1986). Temelde davranışçı yaklaşıma dayalı olan doğrudan öğretim yönteminin amacı, öğretimi yapılan içerikte ipuçlarının aşamalı olarak geri çekilmesiyle öğrenciyi bağımsız hale getirmektir. Doğrudan öğretim yöntemi,

- Günlük gözden geçirmeler,
- Gereksinim oluşturma,
- Model olma,
- Rehberli uygulamalar ve
- Bağımsız uygulamalar basamaklarından oluşmaktadır (Rosenshine, 1986).

Video Linki: **(Videoya ulaşmak için tıklayınız)**
https://www.youtube.com/watch?v=3cwODCQ9BnU
Doğrudan Öğretim Basamakları

Günlük gözden geçirme: Bu aşamada, yeni bir konunun sunumuna başlamadan önce bir önceki derste öğrenilenler kontrol edilmeli öğrenmeler kontrol edilir. Günlük gözden geçirmelerle öğrencilerin önceki konularda eksikleri tamamlanır böylece bir sonraki konuya hazırlık yapılır. Günlük gözden geçirmeler anlatılan konulara dair sorular sorularak, verilen ödevler kontrol edilerek yapılabilir.

Gereksinim oluşturma: Bu aşamada, öğrencinin dikkati öğretilecek işlem ve beceriye çekilir. Öğrenciye öğretilmesi hedeflenen becerinin üzerinde neden çalışıldığı açıklanmaktadır. Öğretimde öğrenciye kazandırılacak hedef davranışla ilgili bilgi verilir. Burada amaç, öğrencinin hedeflenen bu davranışı, ne zaman ve neden gereksinim duyabileceğini fark ettirmek ve kazandırılacak davranışa dikkat çekmektir.

Model Olma: Doğrudan öğretimde model olma, öğrenciye kazandırılacak hedef davranışlarla ile ilgili açıklamalar yapılması ve hedeflenen bu davranışın öğretmen tarafından nasıl yapılacağının gösterilmesidir. Model olma basamağında, öğretilmesi hedeflenen davranış öğretmen tarafından doğru olarak yapılır ve öğrenciye bu davranışın nasıl yapıldığını gözleme fırsatı sağlanmış olur.

Rehberli Uygulamalar: Öğrenci öğrendiği beceriyi ne kadar çok tekrar ederse, becerinin kalıcılığının o kadar fazla olacağı kabul edilmekte ve öğrencinin becerinin basamaklarını tekrar etmesi ya da alıştırma yapması önerilmektedir. Öğretmen yeterli sayıda model olduktan sonra, öğrenme sorumluluğu aşamalı olarak öğrenciye bırakılır. Bunun için de öğrencinin, öğretmen rehberliğinde alıştırmalar yapması gerekir. Doğrudan öğretimde bu aşama, rehberli uygulamalar olarak adlandırılır. Rehberli uygulamalarda, öğretmen, öğrencinin kendi başına yapacağı şeyleri ve öğretmen rehberliğinde yapacağı şeyleri birbirinden ayırarak belirler. Bu basamakta, öğrenciye, davranışı doğru olarak yapıp yapmadığı ile ilgili dönüt verilir. Öğrencinin doğru tepkilerinin ödüllendirilmesi ve yapılan hataların düzeltilmesi, hedeflenen davranışın doğru biçimde öğrenilmesini kolaylaştırmaktadır. Rehberli uygulamalar sırasında sorulan sorulara öğrencilerin verdiği tepkiler, onların neyi anlayıp neyi anlamadıkları hakkında öğretmene bilgi verir. Bu tepkiler, ipuçları vermeye ve geri çekilmeye ne kadar devam edileceği, ne tür düzeltmeler yapılacağı hakkında fikir verir.

Bağımsız Uygulamalar: Rehberli uygulamalar sona erdiğinde, öğrencilerden, öğretilen davranışı gerçekleştirmeleri istenir. Bu aşama, bağımsız uygulamalar aşaması olarak bilinir. Bu aşamada, sorumluluğun aşama aşama öğrenciye geçmesi işlemi tamamlanmış olur ve sorumluluk tamamen öğrenciye geçmiş olur. Bağımsız uygulamalar aşamasında öğrencilerden yapmaları beklenecek olan becerilerin, model olma ve rehberli uygulamalar aşamalarında kullanılan becerilerle aynı zorluk düzeyinde ancak farklı örnekleri içermesi gereklidir.

Yanlışsız Öğretim Yöntemleri

Yanlışsız öğretim yöntemleri, bireyin öğretim sırasında hata yapmasını önlemeyi amaçlayan bu nedenle de öğrenci tepki vermeden önce öğrenciye ipucu sunularak doğru tepki vermesini amaçlayan yöntemlerdir. Uygulamacı bu ipuçlarını ya birden ortadan kaldırılarak ya da türünde ve miktarında arttırmalara ve azaltmalara yer vererek bireyin giderek yalnızca kendisine sunulan uyarana doğru tepkide bulunmasını sağlar. Yanlışsız öğretim yöntemleri, tepki ve uyaran ipuçlarının kullanıldığı işlem süreçleridir. Tepki ipuçları, uyaran ipuçlarına göre daha sıklıkla kullanılmaktadır.

Tepki ipucu işlem süreçleri,

- sabit bekleme süreli ipucu işlem süreci,
- artan bekleme süreli ipucu işlem süreci,
- eş zamanlı ipucu işlem süreci,
- davranış öncesi ipucu ve sınama işlem süreci,
- ipucunun sistematik olarak geri çekilmesi işlem süreci,
- davranış öncesi ipucu ve ipucunun geri çekilmesi işlem süreci,
- aşamalı yardım ipucu işlem süreci,
- ipucunun giderek artırı**lması işlem süreci**

olarak sekiz grupta toplanmaktadır.

Bu yöntemlerin her birinin uygulanmasına yönelik bir takım farklılıklar bulunmakla beraber her yöntem için ortak olan temel kavramlar vardır. Bu kavramlar hedef uyaran, kontrol edici ipucu, deneme, yanıt aralığı, denemeler arası süre ve kontrol edici ipucunda yapılan geri çekimdir.

Hedef uyaran, öğrencinin tepkide bulunmasına zemin hazırlayan davranış öncesi uyaran olarak tanımlanmaktadır.

Hedef uyaranda, öğrencinin davranışı yerine getireceği anımsatılırken, nasıl yerine getireceğine ilişkin bir ipucu verilmez. Örneğin, çorba pişirme becerisi için ana yönerge, "çorba pişir" yönergesidir.

Kontrol edici ipucu, öğretim sırasında öğrencinin doğru tepki vermesini sağlayacak olan ve öğrenci için uygun olan tepki ipucudur. Kontrol edici ipucu belirlenirken, öğrencilerin taklit etme becerisine sahip olup olmadıkları, alıcı ve ifade edici dil düzeyleri, kullandıkları vücut bölümleri, ek yetersizlikleri, yaşları ve cinsiyetleri gibi değişkenler dikkate alınarak belirlenmelidir.

Deneme, davranış öncesi uyaranları, öğrencinin davranışını ve davranış sonrası uyaranları kapsar. Bir öğretim oturumunun kaç denemeden oluşacağı belirlenmelidir. Bunu belirlerken öğrencinin dikkat süresi ve kazandırılacak becerinin basamaklarının sayısı göz önünde tutulmalıdır.

Yanıt aralığı, becerinin ana yönergesi ve ipucu sunulduktan, sonra öğrencinin yanıt vermesini beklemek üzere geçen süre olarak tanımlanmaktadır. Yanıt aralığının uzunluğuna karar verirken, öğrencinin özelliklerine ve becerinin özelliklerine dikkat edilmelidir.

Denemeler arası süre, öğrenciye hedef uyaran ve ipucu sunulduktan ve yanıt aralığı süresince öğrencinin yanıt vermesi beklendikten sonra yeni bir hedef uyaran sunmak üzere geçen süredir.

Tepki ipucunu geri çekme, yanlışsız öğretim yöntemlerinde tepki ipucu çok önemli bir kavramdır. Sunulan tepki ipuçları zaman içinde türü ve miktarı değiştirilerek ya da bir kerede tamamen ortamdan kaldırılarak öğrencinin hedef uyarana tepkide bulunması istenilir.

İpucunun türünde ve miktarında bir değişikliğe gidilmemesi öğretim boyunca hep aynı ipucunun öğrenciye sunulması demektir. Örneğin, öğrenci için belirlenen kontrol edici ipucu sözel ipucu ise tüm öğretim oturumlarında sözel ipucu kullanılır. İpucunun türünde yapılan değişiklik farklı ipucu kullanmayı gerektirir. Örneğin, model olma ipucundan sözel ipucuna geçiş ipucunun türünde yapılan bir değişikliktir. İpucunun miktarında bir değişiklik ise sunulan ipucunun yavaş yavaş arttırılması ya da azaltılması anlamına gelmektedir.

İpucunun bir kerede ortamdan kalkması, türünde ve miktarında arttırılması ya da azaltılması seçilen yanlışsız öğretim yönteminin özelliğine göre değişmektedir. Aşağıdaki tabloda her bir yanlışsız öğretim yönteminin özelliklerine kısaca değinilmiştir.

Tepki İpucu İşlem Süreçleri - 2

Ekteki dosyada ipuçları ve kullanımı ile ilgili kritik bilgileri bulabilirsiniz. **Ek Dosyayı Görüntüle**

Tepki İpucu İşlem Süreçleri - 3

Sözel ipucunun miktarında çoktan-aza doğru bir değişikliğe gidilecek ise önce beceri basamağındaki davranışın tamamı sözel olarak ifade edilir (fırçaya macun sık). Daha sonra ki aşamada beceri basamağındaki davranışla ilgili nesne ve eylem ifade edilir (macun sık). Daha sonra da sadece eylem ifadesi ya da fısıltıyla eylem ifadesi kullanılır (sık). Böylece, öğrenciler başarılı oldukça, sözel ipucu geri çekilmiş olmaktadır. Bunun tam tersi sözel ipucunun türünde azdan-çoğa doğru bir sıralama yapılacak ise bu defa da "sık" ifadesinden "fırçaya macun sık" ifadesine doğru bir sıralamaya doğru gidecektir.

Model olma ipucunun türünde ve miktarında çoktan-aza doğru bir değişikliğe gidilecek ise birinci aşamada, beceri basamağının tamamının açıklanarak yapılması ve ne yapılacağının söylenmesi, ikinci aşamada beceri basamağının yarıya yakınının açıklanarak yapılması ve ne yapılacağının söylenmesi, üçüncü aşamada, beceri basamağının açıklanarak, hareketin başlatılması, devamının yapılmaması ve ne yapılacağının söylenmesi, dördüncü aşamada beceri basamağının tümünün sözle ifade edilmesi, beşinci aşamada, beceri basamağındaki nesne ve eylemi içeren sözlü ifadenin verilmesi ve altıncı son aşamada ise beceri basamağındaki eylem ifadesinin verilmesi şeklinde ipucunun türünde ve miktarında çoktan aza doğru bir sıralama takip edilir.

Model olma ipucunun türünde ve miktarında azdan -çoğa doğru bir değişikliğe gidilecek ise bu sefer süreç altıncı aşamadan başlayarak öğrencideki ilerlemelere göre birinci aşamaya kadar ilerler.

Fiziksel yardım ipucunun türünde ve miktarında çoktan-aza doğru bir değişikliğe gidilecek ise; birinci aşamada, öğretmen eliyle öğrencinin elinden ya da kolundan sıkıca tutarak, beceri basamağını yaptırır ve ne yapması gerektiğine ilişkin sözel ipucu verir. İkinci aşamada öğretmen öğrencinin beceri basamağının yapılışına katıldığını hissedince, kendi eliyle

öğrencinin elinin üzerinden sıkıca tutar, ancak elinin baskısını hafifletir ve sözel ipucunu verir, öğrenci beceri basamağını yapar hale geldikçe, öğretmenin eli öğrencinin elinin üstüne-bileğine doğru yer değiştirir. En sonunda, öğrenci beceri basamağını yaparken güçlük hissettiğinde, ona hemen yardım edebilmek için, öğretmen elini öğrencinin bileğinin yanında bulundurur, ancak öğrenciye dokunmaz ve sözel ipucunu verir, daha sonra ise sözel ipucunun geri çekimine aşama aşama yer vererek öğrenciye beceride bağımsızlık kazandırır. Eğer fiziksel yardımın türünde ve miktarında azdan -çoğa doğru bir değişikliğe gidilecek ise bu sefer süreç en az yardım gerektiren sözel ipucundan başlayarak öğrencideki ilerlemelere göre devam eder.

Yanlışsız öğretim yöntemlerinin her birinin uygulanmasına yönelik sistematik planlamalar yapmak gereklidir.

Tüm Beceri Yaklaşımı

Tüm beceri yaklaşımına göre beceri öğretiminde öğretilecek beceri becerinin yapılış sırasına göre analiz edilir ve becerinin bütün basamakları sırayla öğretilir. Örneğin, bir becerinin A,B,C, şeklinde basamakları olduğunu düşünelim öğretmen sırasıyla tek tek A, B, C, şeklinde her bir beceri basamağı için öğretim yapar. Örneğin, makarna pişirme becerisinin öğretimi için

makarna pişirme becerisi becerinin yapılış sırasına göre analiz edilir ve analizde yer alan her bir basamak için ipuçları kullanılarak öğretime yer verilir. **Ek Dosyayı Görüntüle**

İleri Zincirleme Yaklaşımı

İleri zincirleme yaklaşımına göre beceri öğretiminde de öğretilecek beceri tıpkı tüm beceri yaklaşımında olduğu gibi becerinin yapılış sırasına göre analiz edilir ancak basamaklar kümülatif olarak öğretilir. Örneğin, bir becerinin A, B, C, şeklinde basamakları olduğunu düşünelim öğretmen öncelikle A basamağını öğretir öğrenci A basamağında bağımsızlaşınca A, B basamağının öğretimine yer verir, öğrenci A ve B basamağında bağımsızlaşınca A, B ve C şeklinde beceri öğretimine devam edilir. Örneğin, ev temizleme becerisi için önce yer süpürme öğretilir daha sonra öğrenci yer süpürme becerisinde bağımsızlaştıktan sonra toz alma becerisi öğretilir, öğrenci her iki beceride de bağımsızlaştıktan sonra yerleri silme becerisi öğretilir ve en sonunda öğrencinin ev temizleme becerisini bağımsız olarak sergilemesi beklenir.

Tersine Zincirleme Yaklaşımı

Tersine zincirleme yaklaşımına göre beceri öğretimine yer verirken beceri sondan başa doğru analiz edilir ve öğretim sondan başa doğru ilerler. Örneğin, becerinin A, B, C, şeklinde basamakları olduğunu düşünelim öğretmen öncelikle son basamak olan C basamağını öğretir daha sonra C, B basamağının öğretimine yer verir daha sonra ise C, B ve A şeklinde beceri

öğretimine devam edilir. Tersine zincirleme yaklaşımına göre beceri öğretimi özbakım becerilerinden özellikle giyinme becerilerinin öğretiminde tercih edilir.

ÖRNEK: kazak giyme becerisinin öğretimine yer verilirken önce öğrencinin göğsüne kadar kazak öğretmen tarafından giydirilir ve öğrenciden kazağı beline doğru çekmesi istenir. Daha sonra tek kolu giydirilmiş kazağın öğretimine yer verilir, sonrasında boğazına kadar giydirilmiş kazağın öğretimine yer verilir ve en sonunda öğrencinin önünde duran kazağı giymesinin öğretimine yer verilir. Günlük yaşam becerilerinden ise evden okula gitme becerisi kazandırılmak istenilen bir öğrenciye önce, okula belli bir mesafe uzaklıktan okula gitme, daha sonra apartmanın önünden okula gitme ve en sonunda ise evden okula gitme şeklinde tersine zincirleme yaklaşımı kullanılarak öğrenciye hedeflenen beceri kazandırılabilir.

Gömülü Öğretim

Gömülü öğretim yönteminde hedeflenen öğretim amaçları çocuğun içinde bulunduğu doğal ortamda rutinlere ya da gün içerisinde yer alan etkinliklere gömülerek kazandırılır. Örneğin öğrenciye giyinme becerisi kazandırılırken bu beceri günlük etkinliklerin rutinlerin içerisine gömülür. Bu etkinlikler ya da rutinler okula geldiğinde üstünü değiştirme, beden dersi sırasında üstünü değiştirme gibi etkinlikler olabilir. Bu etkinlikler sırasında seçilen öğretim yöntemi, örneğin eş zamanlı öğretim yöntemi kullanılarak kaban giyme becerisi okul çıkışında eve dönüş hazırlığı rutininin içine gömülerek öğretilir.

Benzetilmiş Ortamlarda Öğretim

Özellikle ev dışında yer alan alış-veriş, toplu taşım aracı kullanma gibi becerilerin doğal ortamlara erişimi öğrenciler ve eğitim personeli için sorun olduğunda, ek zaman ve maliyet gereksinimi ortaya çıktığında, güvenlik şüphesi oluştuğunda bire-bir ortam yerine benzetilmiş

ortamlarda öğretim tercih edilebilmektedir. Benzetilmiş ortamlarda öğretim sırasında rol oynama tekniklerinden, nesnelerden fotoğraflardan, resimlerden ve teknolojiden yararlanılmalıdır.

Benzetilmiş ortamlarda öğretim yapılırken aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir.

- Gerçek ortamlar ziyaret edilmeli her ayrıntıya dikkat edilmelidir.
- Gerçek ortamlar gözlenerek hangi öğrenci tepkilerinin olabileceği tahmin edilmelidir.
- Gerçek ortamlarda beceriyi gerçekleştirmek için geçen süre ile benzetilmiş ortamlardaki süre birbiriyle tutarlı olmalıdır.
- Benzetilmiş ortamlarda öğretim yapılırken gerektiğinde slayt, resim, fotoğraf, poster ya da video gibi hangi görsel materyalden faydalanılacağına karar verilmelidir.
- Sesli kayıtlar kullanılacaksa ses kayıtları gerçek durumları yansıtmalıdır. (örneğin, 155 polis arandığında bu benzetilmiş ortamda da gerçeğini yansıtmalıdır).
- Benzetilmiş ortamlarda çevre düzenlemesi gerçek ortamları yansıtmalıdır.
- Taşınabilir araç-gereçler sepet, çuval, manav kasası gibi gerçek araç-gereçler olmalıdır. Taşınması mümkün olmayanlar ise çamaşır, bulaşık makinesi gibi karton kutulardan oluşturulabilir.
- Öğretim sırasında ve sonrasında ilerlemeler gözden geçirilmeli ve edinim düzeyinde amaç gerçekleşmediyse ortam tekrar gözden geçirilmelidir.

Benzetilmiş ortamların hazırlanmasında gelişen teknoloji yeni fırsatlar sunmaktadır.

Video Model Teknolojisi

Video model kullanımında çocuklar bir birey, akran, kendileri veya birincil kişi bakış açısı üzerinden hedeflenen davranışın uygun bir örneğini izlerler. Ardından hedeflenen bu davranışı gerçekleştirmek için denemeler yaparlar. Video modelle öğretim tekrarlanabilir olması ve öğrenciye çok sayıda örneğin sunulması açısından tercih edilir. Video model teknolojisi ile öğretim öğretilecek olan becerinin ve öğrencinin özelliğine göre farklı şekillerde kullanılabilir.
Video modelle öğretimde, öğrenci hedeflenen becerinin tamamını ekrandan izler ve daha sonra ortamdan görüntü çekilerek öğrencinin beceriyi gerçekleştirmesi için fırsat verilir. Öğrencinin görüntüyü kaç kez izleyeceği ve beceriyi gerçekleştirmesi için kaç kez fırsat sunulacağı öğrenci özelliği ve becerinin özelliğine göre değişebilmektedir.

Video ipucu ile öğretimde, öğrenci video kayıtlarına ilişkin bir bölümü izler ve izlediği bölüm kadarına anında aktif bir tepki verir. Video ipucu ile öğretimde video ile yapılan diğer

öğretimlerin aksine öğrencinin baştan sona video kaydını izlemesi ve ardından davranışı gerçekleştirmesi beklenmez. Öğrenciden video kayıtlarına ilişkin bir bölümü izlemesi ve hemen ardından izlediği bölüme anında aktif bir tepki vermesi beklenir. Öğrencinin tepkisine bağlı olarak ise video kaydı uygulamacı ya da öğrenci tarafından ilerletilir ya da tekrarlanır.

Video geri bildirimi, öğretilecek olan beceri ya da davranışa ilişkin kişinin kendi performansını gözlemesi ve değerlendirmesidir. Bu yöntemle model öğrencinin kendisidir. Öğrenci kendi performansına yönelik bir değerlendirmede bulunur ve kendi performansına şekil verir.

Videoyla kendine model olma, bu yöntemde tıpkı video geri bildiriminde olduğu gibi model yine bireyin kendisidir. Bireyin doğru ve yanlış tepkilerinin tümünün kaydedilmesi ve daha sonra yanlış tepkilerinin silinerek elde edilen kayıttan kişinin kendisinin uygun şekilde sergilediği görüntülerin kendisine izletilmesi temeline dayanır.

Dönüt Verme

Öğrenci Tepkilerine Ne Şekilde Tepkide Bulunulacağını Belirleme (Yanlışların Düzeltilmesi, Dönüt Verme ve Pekiştirme)

Öğretim ve alıştırmalar sırasında öğrencilerin yanlışları düzeltilmeli, dönüt verilmeli ve öğrencinin doğru cevapları pekiştirilmelidir. Öğretmenler, öğrencilerinden doğru tepki almaya yönelik soru sorma becerilerine sahip olmalıdır.

Öğrenci yanlış yaptığında veya cevap vermediğinde öğretmen soruyu basitleştirebilir, ipuçları verebilir, konuyu yeniden anlatabilir. Önemli olan öğrencilerin yanlışlarının düzeltilmeden geçilmemesidir.

Kış meyveleri nelerdir? diye sorulduğunda kış meyvelerinin söyleyemeyen bir öğrenciye “Kışın pazara gittin mi, pazarda hangi meyvelerin satıldığını gördün vs.” gibi sorular basitleştirilerek ve ipuçları verilerek öğrenciye doğru cevap buldurulabilir. Öğrencinin cevabı doğruysa öğrenciye küçük bir övgüde bulunabilir. Öğrenci cevabının doğruluğundan emin değilse öğrenciye cevabının doğru olduğunu belirtmek çok önemlidir. Bu durumda öğretmen bu cevabı nasıl bulduğunu öğrenciye gösterir. Buna **işlem dönütü** denir.

Öğretmen işlem dönütü verirken evet bu doğru çünkü .....der. Örneğin, kulağımızın işitme organı olduğunun cevabını tereddütlü olarak veren öğrencinize “ders zilinin sesini kulağımız sayesinde duyduk değil mi ?” diyerek işlem dönütü verebilirsiniz.

Dönüt Verirken

Güzel-Özmen (2003)’e göre, dönüt verirken şunlara dikkat edilmelidir.

- Her alıştırmadan sonra hemen dönüt verilmelidir.
- Öğrenciye doğru cevabı bulmasına yardımcı olacak dönütler verilmelidir.
- Verilen dönütler olumsuz davranışları çoğaltmamalıdır.
- Dönütler öğrencinin düzeyine uygun olmalıdır.
- Doğru cevaplarda ödüllendirilmelidir.
- Yanlış cevapları düzeltilmelidir.
- Sonuçtan çok işlem üzerinde durulmalıdır. Yani doğru cevabı söylemesinde çok cevabı nasıl bulduğu üzerinde yoğunlaşılmalıdır.
- Öğrencinin kendine nasıl dönüt vereceği ve kendi performansını nasıl kontrol edeceği öğretilmelidir.

Sınıf Yönetimi

Etkili öğretimin en önemli ön koşullarından birisi de sınıf yönetimidir. Bu nedenle öğrencilerinize kazandırmak istediğiniz amaçların sunusunu yaparken öncelikle öğrencilerinizin davranış kontrolünü sağlamalısınız. Davranış yönetimi modülü sınıf ve davranış yönetimiyle ilgili gerekli düzenlemelerin nasıl yapılması gerektiği açıklanmıştır.

Öğretimi Değerlendirme

Zihinsel engelli öğrencilerin öğretim sırasında ve sonrasında değerlendirilmesi öğretim sürecinde en önemli basamaktır. Etkili öğretim yapan öğretmenler, öğretimlerini izler ve değerlendirirler. Öğretimin değerlendirilmesi, **ilerlemeleri değerlendirme ve sonucu değerlendirme** olarak ikiye ayrılır.

İlerlemeleri değerlendirme, genellikle öğrencilerin öğretilen konuda anlama düzeylerini değerlendirmek için kullanılır ve sonuç öğretmene öğretim sırasında yapması gereken uyarlamalar konusunda yol gösterir.

Sonucu değerlendirme ise, öğrencinin öğretim sonunda öğretilen konu ya da kavramı öğrenip öğrenmediğini değerlendirmek için kullanılır. Öğretim sırasında öğrencilerin ilerlemelerinin değerlendirilmesi, testler, yazılı ya da sözlü yoklamalarla yapılır. Sonucun değerlendirilmesinde ise, ürün değerlendirmesi (deneyler, projeler) veya gelişim dosyaları aracılığıyla yapılır.

Yeniden Düzenleme

Öğrenmenin Akıcılık, Kalıcılık ve Genelleme Aşamalarında Düzenlemelere Yer Verme

Öğrencilerinize yeni davranışları kazandırmak kadar bu davranışları öğretim bittikten sonra da farklı ortamlarda, farklı kişilerin varlığında farklı araçlarla ve istenilen kalitede gerçekleştiriyor olmaları gerekir. Bu aşamaları birbirinden bağımsız gibi görünse de aslında birbirleriyle son derece ilişkilidir.

ÖRNEK, el yıkama becerisini öğrenen bir öğrenci evde, misafirlikte, lokantada ellerini yıkaması için teşvik ediliyorsa, bu hem genelleme hem akıcılık hem de kalıcılık aşamasına hizmet edecektir. Öğrencilerinize kazandırmış olduğunuz yeni davranışları gezi, gözlem, dramatizasyon, hikâye okuma, sınıf köşesi oluşturma, projeler, resimli kartlar, film seyrettirme, sınıf tartışmaları gibi etkinliklerle, günlük gözden geçirmeler ve ev ödevleriyle mutlaka desteklemelisiniz. Bu aşamalarda bol tekrar ve pekiştirme tarifelerinde geri çekimlere yer vermelisiniz.

Sonuç Olarak ;Öğretimin etkili olabilmesi öğretmenlerin etkili öğretim yapmasına bağlıdır. Etkili öğretim, öğretmenin vermiş olduğu pek çok profesyonel kararı ve birlikte kullanılması gereken bilgi, davranış, beceri ve tutumları içerir. Etkili öğretmenler öğretim zamanı ve öğrenci davranışlarını yöneten, öğrencinin performans düzeyini dikkate alan, öğretilecek konunun özelliklerine uygun etkili öğretim yöntemlerini kullanarak öğretimi sunan, öğretim sırasında öğrenci tepkilerine dönük dönüt veren ve öğrencinin performansını sürekli değerlendiren öğretmenleridir. Tüm bunlar için öğretmenlerin öğretimi planlama ve uygulama sırasında bir takım düzenlemelere yer vermeleri gerekmektedir.

D EKLER

Soru Setleri

Davranış

1..Öğretmen öğrencilerden fizik kitabından 365. sayfadaki alıştırmaları çözmelerini ister. İlk alıştırmayı çözmeye başlamış olan öğrenciyle ilgili olarak aşağıdaki övgülerden hangisi övgünün daha etkili kullanımı örneklemektedir?

a. İlk alıştırmayı çözmeye başlamışsın çok güzel.

b. Çok dakiksin, harika.

c. Sen, her zaman böylesin, devam et

d. Çok güzel, Bravo

2. Aşağıdakilerden hangisi olası sosyal pekiştireç değildir?

a. Müdüre sınıf yoklamasını götürme

b. Öğrencinin yakınında olma

c. Gülümseme

d. öğrencilerle oturma

3.Öğrenciler teneffüs saati geldiğinde kıpırdanmaya ve toplanmaya başlar. Bu durumda aşağıdakilerden hangisi yapılmalıdır?

a. Öğrencilerin hemen çıkmalarına izin verilmelidir.

b. Sessizce oturup beklemeleri istenmelidir.

c. Acele etmemeleri söylenmeli

d. Sakin olmaları istenmelidir.

4. *Premack ilkesinde*, daha az yeğlenen etkinlikle daha çok yeğlenen etkilik arasındaki ilişkiyi aşağıdakilerden hangisi en doğru şekilde belirtmektedir?

a. Çok yeğlenen önce

b. Az yeğlenen önce

c. Çok yeğlenen artar

d. Az yeğlenen azalır

5.Öğretmen parmak kaldıranlara *aferin* demektedir. Öğrencilerin parmak kaldırmadan konuşmaları sürmektedir. Aşağıdakilerden hangisi durumu açıklamaktadır?

a. Parmak kaldırma ödüllendirilmektedir

b. Aferin pekiştireç değildir

c. Davranış anında pekiştirilmemektedir.

d. Parmak kaldırmadan konuşanlara kızmaktadır.

6. Çocuğun yanlışlarını düzeltmeler izliyor ve çocuğun yanlışları artıyorsa, *yanlışları düzeltmenin* işlevi aşağıdakilerden hangisidir?

a. Pekiştireç

b. İtici uyaran

c. II. tür ceza

d. Olumsuz pekiştireç

7. Aşağıdaki olası *pekiştireçlerden* hangisi diğerlerinden farklıdır?

a. Sıcaklık

b. Su

c. Yiyecek

d. Para

8. *Olumsuz pekiştirmede* sıklığı artan davranış aşağıdakilerden hangisidir?

a. Olumsuz davranıştır.

b. İtici uyaranı engelleyen davranıştır.

c. Olumlu ve olumsuz davranıştır.

d. Hoşa gitmeyen davranıştır.

9. Günde 10 sayfa okuyan çocuğa, annesi okumalarından sonra *harikasın sen çocuğum* demeye başlamıştır. İzleyen günlerde çocuğun 5, 4 ve 3 sayfa okuduğu gözlenmiştir. *Harikasın sen çocuğum'* un işlevi aşağıdakilerden hangisidir?

a. Olumsuz pekiştirme

b. İtici uyaran

c. Ceza

d. Pekiştirici uyaran

10. Hasan karşı koyma davranışı gösterdiğinde karşı koymalarını azaltmada dikkatini başka yere çekmek için oyuncaklar verilmiştir. Hasan'ın karşı koyma davranışları artarak sürmüştür. Karşı koyma davranışı için aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

a. Pekiştirilmektedir

b. Pekiştireçleri geri çekilmektedir.

c. Uygun davranışlarla yer değiştirilmektedir

d. Olumlu davranışlarla değiştirilmektedir.

11. ***İtici uyaranın davranışı izlemesi ve itici uyaranın oluşmasının engellenmesi*** **aşağıdakilerden hangisinde örneklenmektedir?**

a. Birinci ve ikinci tür ceza

b. Koşullanma ve birinci tür ceza

c. Birinci tür ceza ve olumsuz pekiştirme

d. Birinci tür ceza ve sönme

12. Aşağıdakilerden hangine bakarak *İzleyen Olayın* pekiştireç ya da ceza olduğunu anlarız?

a. Ödül ve rahatsız edici olmasına

b. Ödül ve rahatsız edici olayları engellemesine

c. Ödül ve rahatsız edici olarak şiddetine

d. Davranış üzerindeki etkisine

13.Öğretmen sınıfa girdiğinde öğrenciler ayağa kalkar. Öğrencilerin ayağa kalkmaları için öğretmen aşağıdaki işlevlerden hangisini göstermektedir?

a. Olumlu pekiştireç

b. Uyandırıcı uyaran

c. Ayırdedici uyaran

d. Olumsuz pekiştirme

14. Başlangıçta öğrenci haftada bir kez derse geç kalmıştır. Öğretmen öğrenciye sessizce yerine oturmasını söylemiştir. Öğrenci izleyen haftalarda 3-4 kere derse geç kalkmış ve sessizce yerine oturmuştur. İzleyen haftalarda öğrenci davranışı nasıl olur?

a. Benzer şekilde sürer

b. Azalır

c. Kestirilemez

d. Öğretmen azarlar

15. Ev işlerini yaptığı sırada anne toplama işlemlerini doğru yapan çocuğuna çok iyi demiştir. Çocuk toplama işlemlerini yapmayı izleyen günlerde sürdürmüştür. Çok iyi'nin işlevi aşağıdakilerden hangisidir?

a. Sembol pekiştireç

b. Öğrenilmemiş pekiştireç

c. Sosyal pekiştireç

d. Etkinlik pekiştireci

16. Çocuk sınıfta gezinmektedir. Öğretmen yerine oturmasını söylemiştir. Çocuk yerine oturmuştur. Yerine oturduğunda ödevini yapmasını ve dersi dinlemesini

ödüllendirmiştir. Öğrencinin yerinde oturmaları artmıştır. Örnekte, yerinde oturma davranışıyla ilgili olarak ödev yapmasını ödüllendirme aşağıdakilerden hangisiyle açıklanır?

a. Olumlu pekiştireç

b. Nötr uyaran

c. İtici uyaran

d. Olumsuz pekiştirme

17. Tepkiyi kontrol etme özelliğini tepkiyi izleyen uyaranla kazanan uyaran aşağıdakilerden hangisidir?

a. Koşullu uyaran

b. Ayırdedici uyaran

c. Uyandırıcı uyaran

d. Nötr uyaran

18. Çocuk on dakikada beş toplama işlemini tamamladığında yıldız verilmiştir. Çocuk on dakikada 6 toplama işlemini ya da dokuz dakikada beş toplama işlemi yapmıştır. Yıldızların verilmesine son verilmiş ve bir kaç toplamayı on dakikada yapmıştır. Örnekteki yıldızlar için aşağıdakilerden hangisi en doğrudur.

a. Öğrenilmemiş pekiştireç

b. Etkinlik pekiştireci

c. Sosyal pekiştireç

d. Sembol pekiştireci

19. Çocuk sobaya elini değdiğinde eli yanmış ve ağlamıştır. İlerleyen günlerde çocuğun sobaya yaklaşmadığı görülmüştür. Örnek olay hangi işlem sürecini örneklemektedir?

a. I. tür ceza

b. Pekiştirme

c. II. tür ceza

d. Olumsuz pekiştirme

20. Olumsuz pekiştirmede sıklığı artan davranış aşağıdakilerden hangisidir?

a. Olumsuz davranıştır.

b. İtici uyaranı engelleyen davranıştır.

c. Olumlu ve olumsuz davranıştır.

d. Hoşa gitmeyen davranıştır.

21.Yemeğini bitirdikten sonra bahçeye inebilirsin diyen bir kişi hangi işlem sürecine uygun davranmıştır?

a. II. tür ceza

b. Premack ilkesi

c. Sosyal pekiştireç

d. I. tür ceza

22. Ali boyama etkinliğini tamamlamak yerine şarkı söylemek istemektedir. Öğretmeni Ali'ye ancak boyama etkinliğini tamamladığında birlikte şarkı söyleyebileceklerini söyler. Bu durumda öğretmen aşağıdaki pekiştireçlerden hangisini kullanmıştır?

a. Etkinlik pekiştireci

b. Sosyal pekiştireç

c. Sembol pekiştireç

d. Planlanmış pekiştireç

23. Yalancı emziği bırakma zamanı gelen bir bebek emzik verilmediğinde ağlar. Anne bebeğinin ağlamasına dayanamaz emziği verir; bebek susar, anne rahatlar. Böylelikle emzik isteyince ağlama, emziğin verilmesi, bebeğin susması ve annenin rahatlaması şeklinde bir döngü oluşur ve bebeğe emziği bıraktırma çabası sonuçsuz kalır. Bu döngünün devam etmesinin nedeni, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak açıklanmaktadır?

a. Bebeğin ağlama davranışı sürekli, annenin emzik verme davranışı aralıklı pekişmektedir

b. Bebeğin ağlama davranışı olumsuz, annenin emzik verme davranışı olumlu pekişmektedir

c. Hem bebeğin ağlama davranışı hem de annenin emzik verme davranışı olumsuz pekişmektedir

d. Bebeğin ağlama davranışı olumlu, annenin emzik verme davranışı olumsuz pekişmektedir

24. Zeynep Öğretmen beden eğitimi etkinliğinde, Ayşe topla labutları devirdiğinde gülümseyerek Harikasın Ayşe bak lobutların hepsini devirdin diyerek Ayşe için hangi pekiştireci kullanmıştır?

a. Sembol pekiştireç

b. Planlanmış pekiştireç

c. Sosyal pekiştireç

d. Etkinlik pekiştireci

25. Öğretmeni Ahmet her parmak kaldırarak söz aldığında yakasına bir yıldız takmış ve bu yıldızları ders sonunda sayarak 5 yıldız olduğunda da minik bir çikolata vermiştir. Öğretmen aşağıdakilerden hangi pekiştireci kullanmıştır.

a. Yiyecek pekiştireci

b. Etkinlik pekiştireci

c. Sosyal Pekiştireci

d. Sembol pekiştireç

26.Öğretmen öğrencilerin her doğru cevabı için bir artı işareti vermiş ve 20 artısı olanın sınav notuna 5 puan eklemiştir. Bu örnekte öğretmen hangi pekiştireç türünü kullanmıştır?

a. Sembol pekiştireç

b. Öğrenilmemiş pekiştireç

c. Sosyal pekiştireç

d. Etkinlik pekiştireci

27. Aşağıdakilerden hangisi etkinlik pekiştireci değildir?

a. Öğrenciler arasında oturma

b. Ödevleri toplama

c. Eve ilk gitme

d. Ek teneffüs zamanı kazanma

28. Deniz, bazen Mehmet'in kilosuyla alay etmektedir. Bir gün Mehmet, Deniz'in yüzüne tokat atar ve bu günden sonra Mehmet, Deniz kendisiyle alay ettiği her zaman onu tokatlar. Bu ilişkinin sonucu olarak, Mehmet Deniz'i tokatlamadan önceki günlerine oranla, Deniz Mehmet'in kilosuyla daha çok alay etmiştir. Örnekte hedef davranış Deniz'in davranışı olduğunda aşağıdakilerden hangisi örneklenmektedir?

a. Olumlu Pekiştirme

b. Olumsuz Pekiştirme

c. II. Tür Ceza

d. I. Tür Ceza

29. Hatice yeni bir araba almıştır. Arabanın bir özelliği arabayı çalıştırdığında arabada yer alan bilgisayarın Hatice'ye emniyet kemerini bağlamasını söylemesidir. Bilgisayardan gelen bu sesten dolayı Hatice emniyet kemerini eskiden olduğundan daha sık takmıştır. Örnekte arabayı çalıştırma davranışı dikkate alındığında aşağıdakilerden hangisi örneklenmektedir?

a. Olumlu pekiştirme

b. Olumsuz pekiştirme

c. Ayırt edici uyaran

d. Tepkisel koşullanma

30. Gözlem süresi boyunca öğrencinin davranışı uygun sıklıkla ya da süreyle yaptığında pekiştireç elde etmesi, daha fazla yaptığında ise pekiştireç elde edememesi: Aşağıdaki işlem süreçlerinden hangisidir?

a. Vekaleten Pekiştirme

b. Diğer Davranışları Ayrımlı pekiştirme

c. Uyuşmayan Davranışları Ayrımlı Pekiştirme

d. Düşük oranlı ayrımlı pekiştirme

31. Yaşadığı küçük kasabanın geleneğine uygun olarak karşılaştığı herkese selam veren bir kişi, taşındığı büyük bir kentte karşılaştığı insanların selamına cevap vermemeleri nedeniyle yavaş yavaş selam vermekten vazgeçmiştir. Bu kişinin insanlara selam vermekten vazgeçmesi, bir davranışın sürdürülmesinde aşağıdaki süreçlerden hangisinin önemli rol oynadığını göstermektedir?

a. Geleneklerin

b. Güdülenmenin

c. Sönmenin

d. Pekiştirmenin

32. Teoman kalemini açtıktan sonra bazen çöpleri çöp kutusuna atmakta, bazen de sıranın altındaki gözde biriktirmektedir. Şükran Öğretmen Teoman'ı yalnızca çöpleri çöp kutusuna attığında pekiştirirken, sıranın altına attığı durumlarda görmezden gelmektedir. Yukarıdaki örnek olayda Şükran Öğretmen aşağıda sıralanan işlem süreçlerinden hangisini kullanmıştır?

a. Uyuşmayan davranışları Ayrımlı pekiştirme

b. Tepkinin bedeli

c. Sönme

d. Vekaleten Pekiştirme

33. Aşağıdakilerden hangisinde övgünün etkili kullanımı örneklenmez?

a. Övgü öğrencinin davranışına yönelik kullanılmalı

b. Öğrencinin ismi belirtilerek övgü kullanılmalı

c. Öğrencilerin arasında betimleyici övgü kullanılmalı

d. İyi bir övgü eğer o zaman kuralına uyandır.

34. Hasan Öğretmen, Cengiz beş dakika boyunca elini ısırmadığında, ilk yaptığı davranıştan sonra Cengiz'e teşekkür etmiş ve çak işareti yapmıştır. Elini ısırma davranışı azalmıştır. Yukarıdaki örnek olayda Hasan Öğretmen aşağıdaki uygulamalardan hangisine yer vermiştir?

a. Olumlu pekiştirme

b. Diğer Davranışları Ayrımlı pekiştirme

c. Uyuşmayan Davranışları Ayrımlı Pekiştirme

d. Düşük oranlı davranışları ayrımlı pekiştirme

35. Müge Öğretmen, Emre derslikte gezindiği zamanlarda onunla ilgilenmemektedir. Yerine oturup önündeki etkinliği yaptığı zamanlarda ise yanına gidip başını okşamakta ve harika bir iş yaptığını söylemektedir. Yukarıdaki örnek olayda Müge öğretmen aşağıdaki uygulamalardan hangisine yer vermektedir?

a. Olumlu pekiştirme

b. Diğer Davranışları Ayrımlı pekiştirme

c. Uyuşmayan Davranışları Ayrımlı Pekiştirme

d. Düşük oranlı davranışları ayrımlı pekiştirme

36. Ali boyama etkinliğini tamamlamak yerine şarkı söylemek istemektedir. Öğretmeni Ali'ye "ancak boyama etkinliğini tamamladığında birlikte şarkı söyleyebileceklerini söyler". Bu durumda öğretmen aşağıdaki pekiştireçlerden hangisini kullanmıştır?

a. Etkinlik pekiştireci

b. Sosyal pekiştireç

c. Sembol pekiştireç

d. Birincil pekiştireç

37. Ercan resim etkinliği esnasında etkinliğini yaparken aynı zamanda masaları da boyamakta ve arkadaşlarının boyalarını kırmaktadır. Nesrin Öğretmen böyle davrandığında Ercan'ı sınıfın bir köşesine götürüp yüzü duvara dönük olarak beş dakika süreyle oturtmaktadır." Yukarıdaki örnek olayda Nesrin Öğretmen aşağıdaki uygulamalardan hangisine yer vermektedir?

a. Mola

b. Tepkinin bedeli

c. I. tür ceza

d. Sönme

38. Aşağıdakilerden hangisi uygun olmayan davranışları azaltmada kullanılan yöntemlerden biridir?

a. Etkinlik pekiştireci

b. Ayrımlı pekiştirme işlem süreçleri

c. Olumlu pekiştirme

d. Olumsuz pekiştirme

39. Öğretmen Yavuz'un etkinlik sonunda araçları yerine kaldırırken kendisine yardım etmekten çok hoşlandığını bildiğinden Yavuz'a Boncuklarını ipe dizersen boncuk kaselerimizi yerleştirmemde bana yardım edebilirsin diyerek Yavuz'a aşağıdaki hangi pekiştirici sunmuştur?

a. Birincil pekiştireç

b. Sosyal pekiştireç

c. Sembol pekiştireç

d. Etkinlik pekiştireci

40. Aşağıdakilerden hangisi Premack İlkesinin kullanımına örnektir?

a. Bir öğrencinin yüksek bir not ortalaması tutturmak istediği için değil, babasından azar işitmekten kurtulmak için ders çalışması

b. Fazla mesai yapmak istemeyen bir çalışana, fazla mesai yaptığı takdirde ertesi gün tuttuğu takımın maçına gidebilmesi için işten erken çıkmasına müsaade edileceği sözünün verilmesi

c. Bir iş yerinde hedeflenenin üzerinde üretim yaptıkları için çalışanlara iki maaş ikramiye verilmesi

d. Yediği yemekten dolayı midesi bozulan kişinin, ne zaman o yemeğin kokusunu alsa midesinin bulandığını hissetmesi

41. Suna ağlayarak isteklerini ifade etmektedir. Ali Öğretmen Suna'nın ağlayarak istekte bulunma davranışıyla ilgilenmemiştir. Bir süre sonra Suna' kendini yere atmış ve çığlık atmıştır. Yukarıda yer alan örnekte karşılaşılan durum aşağıdakilerden hangisidir?

a. Sönme patlaması

b. Sönme

c. Birinci tür ceza

d. Şekil verme

42. Hilal Öğretmen öğrencilere Kurallara uygun davranmadıklarında sergiledikleri başka davranışlardan kazandıkları yıldızlardan bir tanesini geri alacağını açıkladığında aşağıdaki uygulamalardan hangisine yer vermeyi planlamaktadır?

a. I. tür ceza

b. Sönme

c. Olumsuz pekiştirme

d. Tepkinin bedeli

43. Uğur Öğretmen öğrencilerine matematik dersinde hazırlamış olduğu çalışma kağıtlarını tamamlamayan öğrencilerin teneffüse çıkmasına izin vermeyeceğini söylemiştir. Yukarıdaki örnek olayda Uğur Öğretmen aşağıdaki uygulamalardan hangisine yer vermektedir?

a. Tepkinin bedeli

b. Mola

c. I. Tür ceza

d. Diğer davranışları ayrımlı pekiştirme

44. Öğretmen soru sorduğunda parmak kaldırmadan yüksek sesle "öğretmenim" diyerek konuşmaya başlayan bir öğrencinin yalnızca söz almak için parmağını kaldırdığında pekiştirilmesi aşağıdakilerden hangisine örnektir?

a. Görmezden gelme

b. Diğer Davranışları Ayrımlı pekiştirme

c. Uyuşmayan Davranışları Ayrımlı Pekiştirme

d. Ayrımlı pekiştirme

45. Erkan serbest oyun etkinliği sırasında kendi oyuncaklarıyla oynarken aynı zamanda yanında oturan arkadaşlarının oyuncaklarını da alıp oynamaktadır. Arkadaşları Erkan'ı öğretmene şikâyet ettiğinde ise Erkan onlara vurmaktadır. Mehtap Öğretmen Erkan böyle davrandığında açıklama yaparak kendisini beş dakika süreyle boş bir odaya almaktadır. Yukarıdaki örnek olayda Mehtap Öğretmen aşağıdaki uygulamalardan hangisine yer vermektedir?

a. Tepkinin bedeli

b. Mola

c. II. tür ceza

d. Sönme

46. Erhan, Meliha Öğretmen hayat bilgisi dersini işlerken çığlık atmaktadır. Erhan çığlık atmaya başladığında Hüseyin, Zeliha ve Salih de aynı davranışı sergilemektedir. Meliha Öğretmen çığlık atan öğrencilerin tümünü teneffüste oynan oyunlardan üç dakika süreyle mahrum etmiştir. Örnek olayda Meliha Öğretmen aşağıdaki uygulamalardan hangisine yer vermektedir?

a. Mola

b. I. Tür Ceza

c. Tepkinin bedeli

d. Vekaleten pekiştirme

47. Cenk ders esnasında oturduğu sandalyeyi sallayarak ses çıkarmaktadır. Banu Öğretmen Cenk sandalyeyi sallayarak ses çıkardığında önce "yapma" diyerek onu uyarmakta, devam ettiğinde ise kulağını çekmektedir. Yukarıdaki örnek olayda Banu Öğretmenin "kulak çekmesi aşağıdaki uygulamalardan hangisine yer vermektedir?

a. II. Tür ceza

b. Mola

c. İtici uyaran

d. Tepkinin bedeli

48. Tunç beden eğitimi dersinde denge tahtası üzerinde yürüme etkinliği yapılırken denge tahtasının üzerinden düşmüş ve herkes kendisine gülmüştür. Bu olaydan soma Tunç beden eğitimi dersine katılmak istememektedir." Yukarıdaki örnek olay aşağıdaki durumlardan hangisine örnektir?

a. I. Tür Ceza

b. Olumsuz pekiştirme

c. Tepkinin bedeli

d. II. Tür Ceza

49. Mehmet Öğretmen, elindeki oyuncağı masaya vuran öğrencinin elinden oyuncağını alarak bir süre kollarını bağlamasını istemiştir. Kollarını bağlı tuttuğu Sürenin sonunda

da öğrenciye oyuncağıyla iki dakika oynamasına izin vermiştir. Vurma davranışı azalmıştır." Mehmet Öğretmenin kullandığı işlem süreci aşağıdakilerden hangisidir?

a. Tepkinin bedeli

b. Sönme

c. Diğer davranışları ayrımlı pekiştirme

d. Vekaleten pekiştirme

50. Oyun odasında kaydıraktan ters kayan öğrencinin iki kez arkadaşları kaydıraktan kaydıktan sonra tekrar kaymasına izin verilmiş ve ters kayma davranışı azalmıştır. Aşağıda ki işlem süreçlerinden hangisine örnektir?

a. Mola

b. Sönme

c. I. Tür Ceza

d. Tepkinin bedeli

Davranış Modülü Soruları Cevap Anahtarı

1)A
2)A
3)B
4)B
5)B
6)A
7)D
8)B
9)C
10)A
11)C
12)D
13)C
14)A
15)C
16)A
17)B
18)D
19)D
20)B
21)B
22)A
23)D
24)C
25)D
26)A
27)A
28)A
29)B
30)D
31)C
32)A
33)C
34)C
35)C
36)A
37)A
38)B
39)D
40)B
41)A
42)D
43)A
44)C
45)B
46)C
47)C
48)A
49)C
50)D

Öğretim

1. Aşağıdakilerden hangisi etkili öğretimin özelliğidir?

a) Sistematiklik

b) Duruma göre şekil alma

c) Öğrenci özelliklerini bir araya getirme

d) Ailenin gereksinimlerine öncelik verme

2. Aşağıdakilerden hangisi grup öğretiminin avantajlarından biridir?

a) Öğretmenin işini kolaylaştırması

b) Daha az materyal gerektirmesi

c) Öğrencilerin diğer öğrencileri gözleyerek ek bilgi öğrenmesi

d) Daha çok zaman alması

3.Özel gereksinimli öğrencilere kazandırılacak olan davranışlar çocuğun yaşına, cinsiyetine, içinde bulunduğu sosyal ortama ve sonrasında öğretilecek olan davranışlara bir önkoşul niteliği sergilemesi gerekmektedir. Bu ifadeden hareketle öğrencilere kazandırılacak olan davranışların özelliği ne olmalıdır?

a) Davranışsal olmalıdır

b) Ölçütü içermelidir

c) İşlevsel olmalıdır

d) Sistematik olmalıdır

4. Aşağıda yazılı olan becerilerden hangisinin ana yönergesi doğru verilmiştir ?

a) Lastik değiştirme – Önce eski lastiği çıkar, sonra yeni lastikle değiştir.

b) Ürünleri tezgaha yerleştirme – Ürünleri tezgaha yerleştir.

c) Bulaşık yıkama – Bardaklardan başlayarak sırayla tüm kirlileri yıka

d) Ev süpürme – Halılar ve zemin olmak üzere tüm odayı süpür

5. Bireyin bir beceride tek fırsat yöntemine göre düzeyi belirlenirken yapılması gerekenler aşağıdaki seçeneklerin hangisinde verilmiştir?

a) Becerinin ana yönergesi bireye verilir ve sonra her bir basamak için ipucu sunulur.

b) Becerinin ana yönergesi bireye verilir bağımsız gerçekleştirdiği basamaklar işaretlenir ve bağımsız gerçekleştiremediği basamaklar için ipucu verilir.

c) Becerinin ana yönergesi bireye verilir bağımsız gerçekleştirdiği basamaklar işaretlenir ve bağımsız gerçekleştiremediği ya da hatalı yaptığı ilk basamakta uygulamaya son verilir.

d) Becerinin ana yönergesi bireye verilir bağımsız gerçekleştirdiği basamaklar işaretlenir ve bağımsız gerçekleştiremediği ya da hatalı yaptığı basamakta bağımsız yapana kadar ipucu düzeyleri arttırılır.

6. Doğrudan öğretim yönteminde öğretim yapılmaya başlandığında, bütün sorumluluk başta ..... iken; öğretim ilerledikçe sorumluluk .....geçmektedir ? Yukarıdaki boşluğa aşağıdaki ifadelerden hangisi sırasıyla gelmelidir?

a)Öğrenci-öğretmen

b)Öğretmen-aile

c)Öğretmen-öğrenci

d)Aile-öğrenci

7.“Bardakları sepete yerleştir” sözel ipucunun geri çekimi aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

a) Bardakları sepete yerleştir- bardakları yerleştir- yerleştir.

a) Bardakları yerleştir- yerleştir- bardakları sepete yerleştir.

b) Bardakları sepete yerleştir- yerleştir-bardakları yerleştir.

c) Yerleştir- bardakları sepete yerleştir- bardakları yerleştir.

8. Model olma şekli aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir ?

a) Bireyin karşısında olacak şekilde model olunmalıdır.

b) Bireyin arkasında olacak şekilde model olunmalıdır.

c) Bireyin çaprazında olacak şekilde model olunmalıdır.

d) Bireyin yanında hafifçe ona dönerek model olunmalıdır.

9. Birey için uygun ipucu belirlerken aşağıdakilerden hangisi dikkat edilmesi en önemli değişkendir?

a) Cinsiyet

b) Yaş

c) Sosya-kültürel konumu

d) Öğrenme stili

10. Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde video ipucu ile öğretimin tanımı doğru verilmiştir?

a) Bireyin videodan kendini izlemesi ve dönüt vermesidir.

b) Bireyin tüm videoyu izleyerek istenilen beceriyi yerine getirmesidir.

c) Bireyin video kayıtlarının bir bölümünü ya da basamağını izlemesi ve belli bir süre sonra tepki vermesidir.

d) Bireyin video kayıtlarının bir bölümünü ya da basamağını izlemesi ve anında aktif bir tepki vermesidir.

11. Aşağıdakilerden hangisi akıcılık aşamasında yapılması gerekenlerdir.

a) Pekiştirme ve tekrara yer verme
b) Kazanılan beceriyi videodan izlettirme
c) Beceri doğallaştığı için görmezden gelme
d) Farklı tür ipuçları vererek beceriyi doğallaştırma

12. Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde fiziksel yardım doğru bir şekilde kullanılmıştır.

a) Bireyin arkasında omuzlarına belli bir miktar güç uygulayarak beceri basamağını yaptırma
b) Bireyin hafif çaprazında koluna dokunarak beceri basamağını yaptırma
c) Bireyin elinden tutarak beceri basamağını yaptırma ve ne yapılacağını sözel olarak söyleme
d) Bireyin elinden ya da kolundan tutarak beceri basamağını yaptırma

13. Doğrudan öğretim yöntemi hangi davranışların kazandırılmasında uygundur?

a) Akademik beceriler
b) Zincirleme beceriler
c) Psiko-motor beceriler
d) Mesleki beceriler

14. Aşağıdaki boşluklara uygun gelen ifadeleri işaretleyiniz.

Videosu çekilecek beceri için ortam …… olmalı- model …… /…… olsun beceriyi doğru bir biçimde basamak atlamadan sergilemeli- çekimi yapılan beceriye göre kişinin vücut bölümlerinin bir kısmı ya da tamamı görünebilir- beceri basamaklarına …….. eşlik etmesi tercih edilir.

a) Steril- küçük öğrenci/büyük öğrenci- fiziksel yardım
b) Aydınlık- yetişkin/akran- bireysel dönüt
c) Benzetilmiş- yetişkin/akran- sözel ipucu
d) Aydınlık-yetişkin/akran-sözel ipucu

15. Aşağıdaki şıklardan hangisinde zincirleme becerilere yer verilmiştir ?

a) Çarpım tablosu ezberleme
b) Giyinme
c) Saat okuma
d) 4 işlem yapma

16. Aşağıdakilerden hangisi bireyin beceride yapabildiklerini belirlemenin amacıdır?

a) Bireyin öğretim öncesi ve sonrası düzeyini belirlemek
b) Birey için uygun ipucunu seçmek
c) Bireyin geçmiş öğrenme yaşantılarını analiz etmek
d) Bireyin öğrenme stiline karar vermek

17. Aşağıdakilerden hangisi beceri analizinde yer alan bir basamağın ifade ediliş şeklidir?

a) Tornavidayı saat yönünde çevirerek çiviyi geçirir misin
b) Tornavidayı saat yönünde çevirerek çiviyi geçir
c) Tornavidayı saat yönünde çevirerek çiviyi geçirmeyi bilir
d) Tornavidayı saat yönünde çevirerek çiviyi geçirmeyi düşün

18. Aşağıdakilerden hangisi ipucunun tanımıdır?

a) İpucu, bireyin davranışı gerçekleştirmesini sağlayan önkoşul davranışlardır
b) İpucu, bireyin hazır bulunuşluk düzeyinin ifadesidir
c) İpucu, bireye neyin nasıl yapılacağının söylenmesi, gösterilmesi ya da yaptırılmasıdır
d) İpucu, bireyin davranış öncesi ve sonrası davranış örüntülerinin analizidir

19. Aşağıdakilerden hangisi beceri analizi hazırlamanın en tercih edilen yoludur ?

a) Yapılacak olan becerinin bellekten analiz edilmesi
b) Yapılacak olan becerinin bir başkasını canlı gözleyerek analiz edilmesi
c) Yapılacak olan becerinin bizzat bireyin kendisi tarafından yapılarak basamakların sıralanması
d) Yapılacak olan becerinin bir başkasını videodan gözleyerek analiz edilmesi

20. Becerinin ana yönergesi bireye verilir, bağımsız gerçekleştirdiği basamaklar işaretlenir ve bağımsız gerçekleştiremediği ya da hatalı yaptığı ilk basamakta uygulamaya son verilir. Yukarıda verilen ifade hangi süreci tanımlamaktadır ?

a) Beceride düzey belirleme
b) Uygun ipucu seçme
c) Beceri analizi yapma
d) video öğretimi

21. " Ocağın altını yak" sözel ipucunun geri çekimi aşağıdakilerden hangisinde doğru verilmiştir?

a) Ocağı yak
b) Ocağı yak- yak
c) Ocağın altını yak-ocağı yak-yak
d) Yak- ocağın altını yak- ocağı yak

22. Bireye model olurken…… şekilde model olunmalıdır, ifadesinde boşluk yazan yere aşağıdaki ifadelerden hangisi gelmelidir?

a) Karşısında olacak şekilde
b) Çaprazında olacak şekilde
c) Arkasında olacak şekilde
d) Yanında hafifçe bireye dönecek şekilde

23. Birey için kontrol edici ipucu belirlerken bireyin ……en dikkat edilmesi gereken unsurlardan birisidir.

a) Cinsiyeti
b) Yaşı
c) Sosya-kültürel konumu
d) Öğrenme stili

24. Bireyin video kayıtlarının bir bölümünü ya da bir basamağını izlemesi ve anında aktif bir tepki vermesine …….. denir.

a) Video ipucu
b) Video ile model olma
c) Video ile kendine dönüt verme
d) Kişisel görüş noktası

25. Aşağıdakilerden hangisi beceride öğrencinin yapabildiklerini belirlemenin amacıdır

a) Öğretim öncesi bireyin yapabildiklerinin belirlenmesi
b) Öğretim sonrası bireyin yapabildiklerinin belirlenmesi
c) Hem öğretim öncesi hem öğretim sonrası bireyin düzeyini belirleme
d) Hem öğretim öncesi hem öğretim sonrası birey için uygun ipucunu belirleme

26. Beceride bireyin düzeyi belirlenirken birey bir basamağı hatalı yaparsa uygulayıcı nasıl bir tepki vermelidir?

a) Beceri analizi kaydına son verilir
b) Uygulayıcı tarafından o basamak yapılır
c) İlgili basamak sonlandırılır bir sonraki basamağı yapması sağlanır.
d) İlgili basamağa ipucu verilir

27. İpuçları geri çekilirken aşağıdakilerden hangisine dikkat edilmelidir?

a) Davranışın doğallaşmış olmasına
b) Bireyin cinsiyetine uygun olmasına
c) Bireyin yaşına uygun olmasına
d) Davranışın sistematik olmasına

28. Video ile öğretim sırasında birey yanlış tepki verdiğinde uygulayıcının aşağıdaki seçeneklerden hangisine yer vermesi uygun <u>değildir?</u>

a) Videoyu tekrar izletmesi
b) Öğretime son vermesi
c) Beceri analizini gözden geçirmesi
d) İpucunu tekrar gözden geçirmesi

29. Pekiştirme ve tekrara yer vermeye, beceri öğretiminin hangi aşamasında yer verilmelidir?

a) İpucu belirleme aşaması

b) Akıcılık aşaması

c) İpuçlarını geri çekme aşaması

d) Beceri analizi aşaması

30. Öğretimi yapılacak olan beceri videoya çekilirken ortam nasıl olmalıdır?

a) Aydınlık ve dikkat dağıtıcılardan arındırılmış olmalı

b) Benzetilmiş bir ortam olmalı

c) Ortamda akran model hazır tutulmalı

d) Ortamda pekiştireçler yer almalıdır

31. "Çamaşır makinesi / basmak / düğme " sözcüklerinin sözel ipucuna dönmüş hali aşağıdakilerden hangisidir?

a) Çamaşır makinesinin düğmesine basar

b) Çamaşır makinesinin düğmesine bas

c) Çamaşır makinesinin düğmesine basmak için yapılması gerekeni hatırla

d) Çamaşır makinesinin düğmesine nasıl basıyorduk

32. ……. bireye neyin nasıl yapılacağının söylenmesi, gösterilmesi ya da yaptırılmasıdır. Yukarıda yazılı olan boşluğa aşağıdaki ifadelerden hangisi gelmelidir?

a) Ana yönerge

b) İpucu

c) Pekiştirme

d) Etkileşimli video öğretimi

33. Fiziksel yardım ipucunu diğer ipuçlarından ayıran özellik aşağıdakilerden hangisidir?

a) Sözel ipucu ile birlikte verilmesi

b) Aşama aşama geri çekilmesi

c) Sadece görme engelli bireyler için kullanılması

d) Birey üzerinde güç kullanmayı gerektirmesi

34. Beceri öğretiminde video kullanmanın avantajları aşağıdakilerden hangisidir?

a) Öğretimde akıcılığı sağlaması

b) Pekiştirmeye yer vermesi

c) Sözel ipucuyla birlikte kullanılması

d) Tekrarlanma şansının daha fazla olması

35. Zihin engelli bireylerle çalışırken sözel ipucu kullanılacaksa aşağıdakilerden hangisine dikkat edilmelidir?

a) Cümlenin kısa olması

b) Cümlenin engelli birey için anlamlı sözcüklerden oluşması

c) Fiziksel yardımla birlikte kullanılması

d) Sadece gözlenebilir, ölçülebilir eylemlerden oluşması

36. İpuçları ortamdan kaldırılmalıdır, çünkü……

Yukarıdaki boşluğa aşağıdaki ifadelerden hangisi gelmelidir ?

a) Birey bağımsızlığa eriştirilmelidir

b) İpucu kullanmak zaman alıcıdır

c) Davranışlara akıcılık kazandırılmalıdır

d) Birey diğer bireylerle doğal ortamda yer almalıdır

37. Uygulamacı "bak ben iğnenin kumaştan çıkan sivri ucundan tutuyorum " derken oldukça yavaş ve belirgin bir şekilde iğnenin kumaştan çıkan sivri ucundan tutar. Sonra öğrenciye "şimdi sen de iğnenin kumaştan çıkan sivri ucundan tut."der.

Yukarıda kullanılan ipucu ikilisi aşağıdakilerden hangisidir?

a) Sözel ipucu- işaret ipucu

b) Model olma-sözel ipucu

c) İşaret ipucu- model olma

d) Fiziksel yardım- sözel ipucu

38. Beceri öğretiminde yapılacak olanların sırası aşağıdakilerden hangisinde doğru sıralanmıştır ?

a) Beceri analizi - bireyin yapabildiklerinin belirlenmesi- ipucu belirleme- belirlenen ipucuyla öğretim yapma- beceriye akıcılık kazandırma

b) Beceri analizi- beceriye akıcılık kazandırma -bireyin yapabildiklerinin belirlenmesi - ipucu belirleme- belirlenen ipucuyla öğretim yapma

c) Bireyin yapabildiklerinin belirlenmesi- ipucu belirleme- beceri analizi- belirlenen ipucuyla öğretim yapma- beceriye akıcılık kazandırma

d) Beceri analizi- bireyin yapabildiklerinin belirlenmesi- beceriye akıcılık kazandırma- ipucu belirleme- belirlenen ipucuyla öğretim yapma

39. Beceri öğretiminde ipucu verildikten sonra birey doğru tepki verdiğinde uygulamacı bireye aşağıdaki tepkilerden hangisini vermelidir?

a) Bireyin doğru tepkisini anında pekiştirmelidir

b) Bireyin doğru tepkisini görmezlikten gelmelidir

c) Bireyin doğru tepkisini kendisinin fark etmesini sağlamalıdır

d) Bireyin doğru tepkisini öğretim bittikten sonra pekiştirmelidir

40. Beceri öğretiminde ipucu verildikten sonra birey yanlış tepki verdiğinde uygulamacı bireye aşağıdaki tepkilerden hangisini vermelidir?

a) Bireyin yanlış tepkisini görmezlikten gelmelidir

b) Bireyin yanlış tepkisini görmezlikten gelip ipucunu tekrar sunmalıdır

c) Bireyin yanlış tepkisini kendisinin fark etmesini sağlamalıdır

d) Bireyin yanlış tepkisini öğretim bittikten sonra düzeltmelidir

41. Uygulamacı "Elimi kumaştan çekiyorum, derken oldukça yavaş ve belirgin bir şekilde elini kumaştan çeker" ifadesinde hangi ipucu kullanılmıştır?

a) Fiziksel yardım
b) Model olma
c) Sözel ipucu
d) İşaret ipucu

42. "Teğel yapma" becerisini videoya çekerken çekim açısı aşağıdaki seçeneklerden hangisidir ?

a) Modelin kendisi çekimlerde yakın çekim görünmelidir
b) Modelin sadece elleri yakın çekim olarak görünmelidir
c) Modelin kendisi her zaman, elleri ise gerektiğinde yakın çekim görünmelidir
d) Modelin kendisi ve elleri yakın çekim görünmelidir

43. Aşağıdakilerden hangisi yanlışsız öğretim yöntemlerinden biridir ?

a) Uyaran ipuçları
b) Sabit bekleme süreli öğretim
c) Tersine zincir
d) Doğrudan öğretim yöntemi

44. Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde beceri analizi ileri zincire göre yapılmıştır ?

a) A-B-C
b) B-A-C
c) C-B-A
d) A-C-B

45. Hangi koşullarda benzetilmiş ortamlarda öğretim tercih edilmelidir?

a) Öğrencilerin istekleri doğrultusunda
b) Doğal ortamlara erişim mümkün olmadığında
c) Ekonomik olması gerektiğinde
d) Taşınabilir araçlar olmadığında

46. Bireylere kazandırılacak olan davranışların bireylerin günlük rutinlerinin ve etkinliklerinin içinde öğretilmesini benimseyen yaklaşım aşağıdakilerden hangisidir?

a) Doğrudan öğretim
b) Gömülü öğretim
c) Yanlışsız öğretim
d) Benzetilmiş ortamlarda öğretim

47. Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde beceri analizi tersine zincire göre yapılmıştır ?

a) A-B-C
b) B-A-C
c) C-B-A

d) A-C-B

48. Aşağıdakilerden hangisi öğretimin kalıcılık aşamasında yapılması gerekenlerdir?

a) Davranışın doğallaşmasını beklemek

b) Davranışı görmezlikten gelmek

c) Bol tekrar ve alıştırmalara yer vermek

d) Sürekli pekiştirmeye yer vermek

49. Öğrencilere dönüt verirken nelere dikkat edilmelidir?

a) Dönütler öğrencinin düzeyine göre verilmelidir

b)Yanlış cevaplar görmezlikten gelinmelidir

c)Doğru cevaplar görmezlikten gelinmelidir

d) Sadece doğru cevaplara dönüt verilmelidir

50. Hangi durumlarda öğrencilere işlem dönütü sunulmalıdır?

a) Öğrenci doğru cevap verdiğinde

b)Öğrenci yanlış cevap verdiğinde

c) Öğrenci cevabın doğruluğundan emin olmadığında

d) Öğrenci eksik cevap verdiğinde

Öğretim Modülü Soruları Cevap Anahtarı

1.A
2.C
3.C
4.B
5.C
6.C
7.A
8.D
9.D
10. D
11.A
12.C
13.A
14.D
15.B
16.A
17.B
18.C
19.C
20.A
21.C
22.D
23.D
24.A
25.C
26.A
27.A
28.B
29.B
30.A
31.B
32.B
33.D
34.D
35.B
36.A
37.B
38.A
39.A
40.B
41.B
42.B
43.B
44.A
45.B
46.B
47.C
48.C
49.A
50.C

Dil ve İletişim Becerileri

1.Aşağıdakilerden hangisi dil ve iletişim gelişimini desteklemeye yönelik öğretim öncesi stratejilerden biridir?

a. Model Olma

b. Yanıt Verme

c. Dil döneminin kestirilmesi

d. Etkileşim stilinin düzenlenmesi

2. Gözlem alanının yaratılması amacıyla yakın mesafenin korunması hangi stratejilerden biridir?

a. Fiziksel düzenleme

b. Öğrenciye uyum sağlama

c. Dil hedeflerinin oluşturulması

d. Öğretim sırası stratejiler

3. Aşağıdakilerden hangisi dil öncesi iletişim becerilerinden biridir?

a. Sözcük üretimi

b. Cümle üretimi

c. Jest

d. Soru sorma becerisi

4. *Aşağıdakilerden hangisi dil dönemlerinden biri değildir?*

a. Dil öncesi

b. Sözcük anlama

c. Basit cümle

d. Karmaşık cümle

5. En uzun ifadeleri ‘’Baba geldi’’, ‘’ Köpek gitti’’, ‘’kırmızı top’’ olan bir çocuk dilin hangi dönemindedir?

a. Basit cümle

b. Karmaşık cümle

c. Dil öncesi

d. Sözcük evresi

6. Sadece babıldama türünde sesler çıkaran ve jest kullanan bir çocuk dilin hangi dönemindedir?

a. Alıcı dil

b. Dil öncesi dönem

c. Tek sözcük

d. Vokalizasyon

7. Aşağıdakilerden hangisi sözel iletişim kuran çocuklarda dilin kullanım iletişim işlevlerinden biri değildir?

a. Nesne isteme

b. Eylem isteme

c. Ses üretme

d. Yorum yapma

8. ‘’ Bi daha yap’’ ifadesini kullanan çocuk hangi iletişim işlevine uygun sözel iletişim kurmuştur?

a. Bilgi verme

b. Eylem isteme

c. Nesne isteme

d. Yorum yapma

9. Öğrenci ile etkileşim halindeyken eğitimcinin kurduğu cümleyi tamamlamadan yarım bırakarak çocuğun tamamlaması hangi amaçla uygulanan stratejilerden biridir?

a. Özlem alanı yaratma

b. Dilin desteklenmesi

c. Alıcı dilin desteklenmesi

d. Bulunduğu dil döneminin kestirilmesi

10. Aşağıdakilerden hangisi öğrenci ile etkileşim halindeyken dil gelişimini belirlemek amacıyla kullanılan açık uçlu soru örneklerinden biridir?

a. Bu ne?

b. İstiyor musun?

c. Oynayalım değil mi?

d. Sana araba vereyim mi?

11. Aşağıdakilerden hangisi öğretim uygulamaları esnasında dili desteklemeye yönelik stratejilerden biri değildir?

a. Alıcı dili destekleme

b. İfade edici dili destekleme

c. Dil düzeyinin kestirilmesi

d. Dil düzeyine uyum sağlama

12. Dil öncesi dönemde olan öğrenciler ile konuşurken tek veya en fazla iki sözcüklü basit cümleler ile konuşulması hangi stratejilerden biridir?

a. İfade edici dilin desteklenmesi

b. Öğrencinin dil düzeyine uyum sağlama

c. Yardım sunma

d. Etkileşim stilinin geliştirilmesi

13. Aşağıdakilerden hangisi eğitimcinin elinde bulunan kutuya meraklı bir şekilde bakan, basit cümle döneminde bulunan bir öğrencinin dil düzeyine uygun yanıtlardan biridir?

a. Kutu!

b. Sence bu elimdeki ne söyle bakalım?

c. Kutuyu işaret etme

d. Oyuncak kutusu!

14. Aşağıdakilerden hangisi eline oyuncak arabayı alan ve araba sesi çıkaran dil öncesi dönemde bulunan bir öğrencinin dil düzeyine uygun yanıtlardan biridir?

a. Kırmızı bir araba!

b. Arabayı seviyorsun!

c. Bu arabanın kapısı yok!

d. Arabayı işaret etme ve ‘’düt!’’ deme.

15. Aşağıdakilerden hangisi alıcı dili destekleyici stratejilerden biridir?

a. Sözel talimatların ipucu ile sunumu

b. Taklit etme

c. Oyun

d. İfadenin genellenmesi

16. Öğretmen bir etkinlik esnasında öğrencini önünde bulunan deftere işaret ederek " defteri bana ver" demiştir. Örnekte, öğretmenin desteklediği alıcı dil hedefi aşağıdakilerden hangisiyle açıklanır?

a. İstenilen nesneyi verme

b. Tepki verme

c. İşaret etme

d. Nesne açıklama

17. *Sözel talimatların yerine getirilmesini destekleyici olarak kullanılan jest türü* aşağıdakilerden hangisidir?

a. Olumlu jestler

b. Sohbetsel jestler

c. Uyaran jestleri

d. Nesne/eylem betimleyici jestler

18. Beden eğitimi öğretmeni, topları işaret ederek ‘’bunlar yuvarlanır, atılır, zıplatılır’’ demiştir. Örnekteki öğretmen hangi alıcı dil becerisini desteklemektedir?

a. Gerçek nesneleri ayırt etme

b. Nesneleri etiketleme

c. Nesne işlevlerini ayırt etme

d. Nesne sembollerini ayırt etme

19. Çalgılar konusunu işleyen bir müzik öğretmeni, hangi çalgılar büyük dedikten sonra büyük olan çalgıları işaret ederek isimlerini söylemiştir. Örnekteki öğretmen hangi alıcı dil becerisini desteklemektedir ?

a. Eylemi yerine getirme

b. Nesne işlevleri

c. Nesne ayırt etme

d. Niteleme bildiren talimatlara tepki verme

20. ***Aşağıdakilerden hangisi alıcı dil becerilerinden biri değildir?***

a. Ortak dikkat başlatma

b. Talimatları yerine getirme

c. Adı söylenen nesneye bakma

d. Nesne işlevlerini ayırt etme

21. Etkileşim esnasında "seninki-benimki, bence-sence, hem…hem de’’ sözcüklerini sıklıkla vurgulayan öğretmen, hangi alıcı dil becerisini desteklemektedir?

a. Jesti anlama

b. Dilbilgisel yapıları anlama

c. Nesne ayırt etme

d. Nesneyi gösterme

22. Aşağıdakilerden hangisi ifade edici dil becerilerini destekleyici yaklaşımlarından biridir?

a. Çocuk merkezli

b. Basitten karmaşığa

c. Materyal merkezli

d. Oyun temelli

23. Aşağıdakilerden hangisi ifade edici dili destekleyen stratejilerden biri değildir?

a. Taklit etme

b. Dilsel haritalama

c. Genelleme

d. Model olma

24. Çocuk merkezli öğretim yaklaşımlarının temel amacı nedir?

a. Pekiştirme

b. Etkileşim oluşturma

c. Dikkat çekme

d. Etkinlik gerçekleştirme

25. Sözel iletişim gerektiren her etkinlikte kolaylıkla uygulanabilen, uygulanırken sadece sözel değil, tüm iletişimsel davranışlarının taklit edilip genişletebildiği teknik aşağıdakilerden hangisidir?

a. Ortak dikkati yanıtlama

b. Tekrarlama

c. Dilsel haritalama

d. Doğal pekiştirme

26. Öğrenci taklit edilirken aşağıdaki davranışlardan hangisinin taklit edilmesi, uygun görülmemektedir?

a. Oyun eylemleri

b. Sözel iletişim

c. Zıplama türünde vücut hareketleri

d. Tekrarlayıcı takıntılı davranışlar

27. Beden eğitimi dersinde öğrencisinin dans eylemlerini taklit eden öğretmen, öğrencisi ‘’ zıpla’’ dediğinde ‘’ havaya zıpla’’ diyerek ifadelerini genişletmektedir. Örnekteki öğretmen hangi iki tekniği birlikte kullanmaktadır?

a. Tekrar etme ve cevap verme

b. Üretme ve birleştirme

c. Taklit etme ve dilsel haritalama

d. Oyun ve etkileşim kurma

28. Öğrenciye uygun dil modeli sağlarken, aşağıdakilerden hangisi çocuğa yöneltilen dil stratejilerinden biri değildir?

a. Ardıl model olma

b. Öğrenci ile benzer düzeyde dil kullanımı

c.Ses tonunun abartılması

d. Konuşma hızının düşürülmesi

29. Aşağıdakilerden hangisi öğretmenin (öğrt), öğrencisi (ö) ile etkileşim halindeyken dilsel haritalama kullanımının doğru bir örneğidir?

a. Ö: Top, Öğrt: Evet, te, o, pe

b. Ö: Kırmızı, Öğrt: Renklerden biri

c. Ö: Kalem, Öğrt: Kırmızı kalem

d. Ö: Haydi, Öğrt: Ne oldu?

30. İfade edici dili desteklemek amacıyla öğrenci boyama kağıdına resim çizerken ‘’turuncu’’ dediğinde öğretmenin “turuncu kalemi istiyorsun” ifadesini kullanmasının temel amacı nedir?

a. Öğrencinin isteğini yerine getirme

b. Öğrencinin iletişim amacını ifade etme

c. Pekiştirme

d. Değişken oranlı etkileşim kurma

31. İletişimsel davranışın ortaya çıkarılması amacıyla bolca model olunması olan odaklı uyarım hangi öğretim yaklaşımı içerisinde yer almaktadır?

a. Karma

b. Temel Tepki

c. Karşılıklı Etkileşim

d. Çocuk merkezli

32. Hem doğal hem de davranışsal tekniklerin bir arada kullanıldığı karma öğretim yaklaşımlarının temel amacı nedir?

a. Ayrımlı pekiştirme

b. Model olarak edinim

c. Karşılıklı etkileşim sağlama

d. İletişim gereksinimi yaratma ve tepkiyi yanıtlama

33. Karma stratejiler olan çevresel düzenleyici stratejilerin temel özelliklerden birisi hangisidir?

a. Doğal olanı sürdürme

b. Öğrenciyi canlı tutma

c. Küçük dil hedeflerine odaklanma

d. İpucunu azaltma

34. Elif Öğretmen, öğrenci eline arabayı aldığında, uygulamacı arabayı işaret eder ve ''aa araba'' der. Arabayı tekrar işaret ederek'' araba istiyorum der. Başka bir arabayı eline alarak arabayı ileriye doğru iter. Arabayı işaret ederek '' araba orda'' der Yukarıdaki örnek olayda Elif Öğretmen aşağıdaki tekniklerden hangisini kullanmaktadır?

a. Odaklı uyarım

b. Geciktirme

c. Beklentiyi bozma

d. Ortak dikkate dayalı oyun

35. Zeynep Öğretmen, beden eğitimi dersinde içi top dolu olan fileyi havada sallar. Öğrencilerden biri fileye uzanmaya çalıştığında toplardan birini fileden düşürür. Öğrencinin ikinci topu da düşeceği beklentisini yarattıktan sonra ikinci topun düşürülmesi esnasında aniden durur. Yukarıdaki örnek olayda Zeynep öğretmen aşağıdaki tekniklerden hangisine yer vermektedir?

a. Bekletme

b. Diğer davranışı bekleme

c. Geciktirme

d. Erteleme

36. Temel amacı iletişim başlatmak için zemin hazırlamayı ve öğrencinin kendiliğinden iletişim kurmasını ortaya çıkarmayı desteklemek olan bir öğretmen öncelikle hangi özellikleri taşıyan öğretim yaklaşımını izlemelidir?

a. Etkinlik oluşturma ve sürdürme

b. Bekleme ve tepki verme

c. Zemin sağlama ve bekleme

d. Çevreyi düzenleme ve tepkide bulunmasını artırma

37. Ercan resim etkinliği esnasında etkinliğini yaparken, boya kalemine ulaşmak istediğinde, bunu fark eden Nesrin Öğretmen, boya kalemini Ercan'ın görebildiği fakat kolaylıkla alamayacağı bir yere koyup, Ercan'a bakmıştır." Yukarıdaki örnek olayda Nesrin Öğretmen aşağıdaki tekniklerden hangisine yer vermektedir?

a. Ulaşılamaz hale getirme

b. Şaşırtma

c. Tepki isteme

d. Ortak dikkati yanıtlama

38. Aşağıdakilerden hangisi çevresel ipuçlarına dayalı dil öğretim tekniklerinden biri değildir?

a. Seçim yapma

b. İpucunu artırma

c. Geciktirme

d. Ulaşılamaz hale getirme

39. Öğretmen, bir oyunda kediye insan ismi (örn., Ayşe) insanı temsil eden bir bebeğe bir kedi ismi (örn., pamuk) vermektedir. Bu örnek olayda, öğretmen hangi tekniği kullanmaktadır?

a. Beklentinin bozulması

b. Seçim yaptırma

c. Dilsel haritalama

d. Sabote etme

40. Aşağıdakilerden hangisi sabote etme tekniğinin kullanımına örnektir?

a. Öğrencinin istediği bir nesneyi, öğrencinin görebildiği fakat ulaşamadığı bir yere koyma

b. Ders esnasında öğrencinin gereksinim duyduğu araç gerekçeleri saklama

c. Öğrencinin dikkatini yönelttiği nesneyi işaret etme ve adını söyleme.

d. Öğrencinin hoşuna gitmeyen bir nesneyi kavanozun içine koyma

41. Dili desteklemek amacıyla yaygın olarak kullanılan ve hedeflenen dil ve iletişimsel yapıların bağlamları içinde ifade edilmesi biçiminde uygulanan teknik aşağıdakilerden hangisidir?

a. Açıklama

b. Taklit etme

c. Örnek verme

d. Model olma

42. Aşağıdakilerden hangisi öğretmenin (öğrt) öğrencisi (ö) ile olan etkileşimi esnasında genişletme tekniğinin kullanımına uygun bir örnektir?

a. Ö: Silgi, Öğrt: Bunu istiyorsun

b. Ö: Bitti, Ö: Hani nerde?

c. Ö: Bayrak, Öğrt: Bayraklar

d. Ö: İstiyorum, Öğrt: Şimdi değil

43. Beden eğitimi etkinliğinde, öğrenci ‘’top istiyorum’’ dediğinde, öğretmenin ‘’yuvarlak top’’ demesi hangi tekniğin kullanımına örnektir?

a. Sabote etme

b. Ekleme

c. Teşvik etme

d. Genelleme

44. Kullanım biçimi olarak birbirine benzeyen Genişletme ile Ekleme tekniği arasında özellik açısından en temel fark nedir?

a. Genişletmede etiketleme varken eklemede olmaması

b. Genişletmede doğal pekiştirme eklemede doğal pekiştirme olmayışı

c. Genişletmede sözel ifade tamamlanırken, eklemede sözel bir bilgi ekleme durumu olması

d. Genişletmede model olunurken, eklemede tepki beklenmesi

45.Aşağıdakilerden hangisi en az yardımla öğrencinin doğru tepki vermesinin kolaylaştırılması amacıyla kullanılan eğitimci merkezli tekniklerden biridir?

a. Tepki isteme-Model Olma

b. Yanıt verme-İpucu sunma

c. Pekiştirme-Tepki İsteme

d. Seçim sunma-Ödüllendirme

46. Ali, " kapı" dediğinde, Metin öğretmen kapıyı parmağıyla işaret etmektedir. Bu örnek olayda olduğu gibi Ali’nin hangi iletişimsel amaca hizmet ederse etsin ifade ettiği dil yapılarına uygun doğal sonuçlar sağlamayı hedefleyen Metin öğretmen hangi tekniği kullanmaktadır?

a. Tepki bekleme

b. Sabote etme

c. Doğal pekiştirme

d. Motive etme

47. Aşağıdakilerden hangisi dili desteklemek amacıyla uygulama sırasında dikkat edilmesi gereken noktalardan biridir?

a. Model olunurken canlı ve etkileşimci olunmalı, abartılı biçimde ilişkili bir ses/sözcük kullanılması

b. Geciktirme uygulanırken bekleme süresinin uzun tutulması

c. Öğrenci model olunmasına rağmen sözcük üretmediğinde karşılıklı pozisyon alıp tekrar ettirilmesi

d. Öğrencinin üretmeye başladığı sözcüğü unutmaması için sürekli olarak sözcüğü temsil eden resimlerin gösterilmesi

48. Aşağıdakilerden hangisi dili desteklemek amacıyla uygulama öncesinde dikkat edilmesi gereken noktalardan biri değildir?

a. İletişimsel yapıların kendiliğinden sergilenmesinin hedeflenmesi

b. Uygun sayıda sözcüğün desteklenmesinin hedeflenmesi

c. Uygulama ortamı olarak hedef dil yapısının doğasına uygun bir ortam seçilmesi

d. Öğrencinin dil döneminin daha altında bir dil düzeyi ile iletişim kurulması

49. Öğrenci ile olan etkileşim sitili düzenlenirken dengeli olması gereken iki etkileşim sitili aşağıdakilerden hangisidir?

a. Sıcak olma-keyifsiz olma

b. Konuşkan olma-Etkileşimsiz kalma

c. Yönlendirici olma-yanıtlayıcı olma

d. Pekiştirici-Düzeltci

50. Öğretmenin, sık ve yoğun bir biçimde, öğrencinin önünde bulunan nesneler ile ilişkili talimat vermesi, etkileşimin başında önünde bulunan nesnelerin adını söylemesi, çocuktan kendisinin liderliğini izlemesini beklemesi hangi etkileşim sitiline örnektir?

a. Yönlendirici olma

b. Kontrol edici olma

c. Yanıtlayıcı olma

d. Başarı odaklı olma

Dil ve İletişim Becerileri Modülü Soruları Cevap Anahtarı

1	C	26	D
2	A	27	C
3	C	28	A
4	B	29	C
5	A	30	B
6	B	31	A
7	C	32	D
8	B	33	C
9	D	34	A
10	A	35	C
11	C	36	D
12	B	37	A
13	D	38	B
14	D	39	A
15	A	40	B
16	A	41	D
17	D	42	C
18	C	43	B
19	D	44	C
20	A	45	A
21	B	46	C
22	A	47	A
23	C	48	D
24	B	49	C
25	C	50	A

Kütüphane

Ek Kaynaklar-1

Erken Çocukluk Döneminde Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarda Taklit Becerileri

Gökhan Töret E. Rüya Özmen

Gazi Üniversitesi

Öz Bu çalışmada erken çocukluk döneminde Otizm Spektrum Bozukluğu (OSB) olan çocukların taklit becerilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada ilk olarak, taklit becerilerinin sınıflandırılması, taklitin işlevleri, taklit becerisinin gelişim evreleri sırası ile açıklanmıştır. Daha sonra OSB olan çocuklarda taklit becerilerinin gelişimsel seyri, taklit becerilerinin sergilenmesinde gözlenen sınırlılıklar ilgili alan yazın doğrultusunda özetlenmiştir. Ayrıca, OSB olan çocuklarda taklit becerileri ile sosyal etkileşim becerileri ve dil ve iletişim becerileri arasındaki gelişimsel ilişki gözden geçirilmiştir. Son olarak da bu bulguların, OSB olan çocuklara taklit becerilerinin öğretimine yönelik yansımaları tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Otizm Spektrum Bozukluğu, sosyal etkileşim, taklit becerileri

Ek kaynaklar-2

Çocuklarda Öykülemenin Gelişimi ve Dilin DeğerlendirilmesindeKullanımı

Pelin Piştav Akmeşe

Öz Çocukların kendini ifade etmek için en sık kullandığı sözel dili ifade biçimlerinden biri öykülerdir. Çocuklar, oldukça erken yaşlarda öykü anlatma becerilerini kazanmaya başlamaktadır. Öyküleme analizi bize çocukların, dil alanlarına ait bilgileri nasıl bir araya getirdiği hakkında bilgi sağlamaktadır. Öyküleme, çocuklardaki gelişimsel ilerlemeyi açık bir şekilde gösterebileceğinden sözel dil gelişimini değerlendirmek için bir araç olarak kullanılabilmektedir. Öyküler, günlük konuşmalardan daha karmaşık dil yapısına sahip olduğu için öyküleme gelişiminin değerlendirilmesi ile gelecekteki dil gelişimi yordanabilmektedir. Aynı zamanda erken dönem öyküleme becerisi, gelecekteki akademik becerilerin yordayıcısıdır. Bu yüzden öyküleme, dili öğrenme problemi olan tüm okul çağındaki çocuklarda müdahale hedefleri arasında yer almalıdır.

Anahtar sözcükler: Öyküleme, öyküleme gelişimi, öyküleme analizi, dilin değerlendirilmesi, Öykü Gramer Kuramı.

Ek Kaynaklar-3

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocukların Sosyal İletişimBecerileri ve Dil Gelişim Özellikleri

Meral Çilem Ökcün-Akçamuş

Ankara Üniversitesi

ÖzDil ve iletişim alanında yaşanan güçlükler, otizm spektrum bozukluğunun (OSB) tanı ölçütlerinden birisidir vebu güçlükler OSB olan çocuklarda otizmin şiddetini belirleyen önemli bir değişken olarak ele alınmaktadır. OSB olan çocukların dil gelişiminde heterojen bir yapı olduğu kabul edilmektedir. OSB olan bazı çocuklar sözel dili hiç edinemezken, bazı çocuklarda normal gelişim gösteren akranlarına yakın bir sözel dil kullanım örüntüsü görülebilmektedir. Bu derleme çalışmasında OSB olan çocukların dil ve iletişim becerilerine ilişkin gelişimsel özellikleri incelenmiştir. OSB olan çocuklarda söz öncesi dönemde sözel olmayan sosyal iletişim becerilerine, sözel dil döneminde dilin bileşenlerine ilişkin sendroma özgü gelişimsel özellikler/bozukluklar görülmektedir. Bu nedenle bu derleme çalışmasında OSB olan çocukların söz öncesi dönemde sözel olmayan sosyal iletişim becerilerine yönelik gelişimleri ele alınacaktır. Bunun yanı sıra sözel dil döneminde olan OSB olan çocukların dilin biçimbirim bilgisi/sözdizimi, anlam bilgisi ve kullanım bilgisi bileşenlerine yönelik gelişimsel özellikleri incelenecektir. Alan yazından derlenen bu çalışmanın OSB olan çocuklarda dil gelişimi üzerine çalışan öğretmenlere ve araştırmacılara yol göstereceği düşünülmektedir.

Anahtar sözcükler: Otizm spektrum bozukluğu, dil gelişimi, söz öncesi sosyal iletişim becerileri, biçim birim bilgisi/ sözdizimi, kullanım bilgisi, anlam bilgisi, oyun

Ek Kaynaklar-4

Otizmli Çocuklarda Sembolik Oyunun Dil Gelişimi ile İlişkisi

Gamze Alak

Ankara Üniversitesi

Öz Otizmli çocukların sembolik oyun ve dil alanında önemli yetersizlikleri bulunmaktadır. Bu iki alanın birbiri ile ilişkili olabileceği düşüncesi çok sayıda çalışmanın araştırma konusu haline gelmiştir. Bu çalışmada sembolik oyun ve dil gelişimi alanlarında yapılmış çalışmaların bulguları bir araya getirilerek otizmli çocuklarda bu iki alanın ilişkisi normal gelişim gösteren çocuklarla karşılaştırmalı olarak verilmektedir. Araştırmalarda bazı yöntem farklılıklarından dolayı, farklı bulgular ortaya çıktığı görülmekle beraber otizmli çocuklarda sembolik oyunun hem normal hem de gelişimsel gecikmesi olan akranlarından nitelik ve nicelik olarak daha

geride olduğu fikri desteklenmektedir. Ayrıca sembolik oyun ve dil arasında ilişki olduğu fakat bu ilişkinin gücünde yöntem farklılıkların yanı sıra diğer faktörlerin de etkili olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: Sembolik oyun, dil gelişimi, otizm

Ek kaynaklar-5

Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Okul Öncesi Çocuklara Yönelik Sosyal Beceri Öğretim Müdahaleleri

Didem Güven İbrahim Halil Diken

Sami Sipahi Ortaokulu Zihin Eng. Öğr Anadolu Üniversitesi

Bu çalışma, 2000–2012 yılları arasında okul öncesi dönemde 3–6 yaş aralığında otizm spektrum bozukluğu(OSB) olan çocuklara yönelik sosyal beceri öğretim müdahalelerini gözden geçirmek amacıyla yapılmıştır. Araştırma üniversitelerin (Anadolu Üniversitesi ve Eskişehir Osmangazi Üniversitesi) online olarak EBSCO (Academic Search Complete ve ERIC) ve SAGE veri tabanlarında yayımlanan23 makale incelenerek gerçekleştirilmiştir. İncelenen bu çalışmalar, OSB yelpazesinin farklı tanılarını içeren ve normal gelişim gösteren 283 çocukla yapılmış araştırmalardır. Bu araştırmalarda farklı yöntemlerin kullanıldığı ve bu farklı yöntemlerin etkililiklerinin sınandığı görülmüştür. Ayrıca OSB'li çocukların yoğun bir şekilde okul öncesi eğitimlerden yararlandığı anlaşılmış ve erken tanılamaya bağlı olarak okul öncesi dönemde erken müdahalenin önemli olduğu yapılan analizler sonucunda ortaya konmuştur. Yapılan analiz sonucunda, Türkiye'de okul öncesi döneme ilişkin OSB'li çocuklara yönelik herhangi bir sosyal beceri öğretimi (SBÖ)'ne rastlanmamıştır. Dolayısıyla Türkiye'de okul öncesi dönemde eğitimini sürdüren OSB'li çocuklara SBÖ'lerinin arttırılmasına yönelik çalışmaların yapılması önerilebilir.

Anahtar Sözcükler: Otizm spektrum bozukluk, sosyal beceri öğretim müdahaleleri, okul öncesi dönem.

Ek kaynaklar-6

Otizm Spektrum Bozukluğu ve Video Modelle Öğretim

Derya Genç-Tosun Onur Kurt

Anadolu Üniversitesi

Bu çalışmanın amacı, otizm spektrum bozukluğu olan bireylerin eğitiminde giderek daha sık kullanılan video modelle öğretimi tanıtmak, bu öğretim stratejisine ilişkin hazırlık çalışmalarını ve uygulama basamaklarını açıklayarak video modelle öğretimin uygulanması sırasında dikkat

edilmesi önerilen noktaları sıralamaktır. Ayrıca, çalışmada video modelle öğretimin etkililiğinin ortaya konduğu araştırmalara değinerek, uygulamacı ve araştırmacılara önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Video modelle öğretim, otizm spektrum bozukluğu, görsel stratejiler

Ek Kaynaklar-7

Akranların Sunduğu Sabit Bekleme Süreli Öğretim Gelişimsel Geriliği Olan Öğrencilere Tanıtıcı Levhaların Öğretiminde Etkili midir?

Serhat YILDIRIM Elif TEKİN-İFTAR

Anadolu Üniversitesi

Özet Araştırmada normal gelişim gösteren öğreten akranların sabit bekleme süreli öğretimi kullanarak gelişimsel geriliği olan öğrenen akranlarına tanıtıcı levhaları öğretmeleri değerlendirilmiştir. Araştırma iki amaç etrafında toplanmıştır: (a) Öğreten akranlar gelişimsel geriliği olan Öğrenen akranlarına tanıtıcı levhaları öğretmek üzere, sabit bekleme süreli öğretimi güvenilir biçimde kullanabilirler mi? (b) sabit bekleme süreli öğretim, öğrenen akranlara tanıtıcı levhaları öğretmekte etkili midir? Ayrıca, araştırmada akranlar tarafından sunulan sabit bekleme süreli öğretimin kişilerarası genelleme etkisi ve uygulama tamamlandıktan I, 3 ve 4 hafta sonra da kalıcılık etkisi incelenmiştir. Araştırmaya normal gelişim gösteren üç öğrenci öğreten akran, gelişimsel gerilik gösteren üç Öğrenci de öğrenen akran olarak katılmıştır. Tüm oturumlar birebir öğretim düzenlemesi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada tek-denekli araştırma modellerinden yoklama evreli davranışlar arası çoklu yoklama modeli kullanılmış ve deneklerle replike edilmiştir. Araştırmada uygulama, yoklama, öğretim genellemeve izleme oturumları düzenlenmiştir. Araştırma sonucunda. Öğreten akranların sabit bekleme süreli öğretimi güvenilir biçimde uyguladıkları görülmüştür. Gelişimsel geriliği olan öğrenen akranlar tanıtıcı levhaları etkili biçimde öğrenmişlerdir. Öğrenen akranlar tanıtıcı levhaları %I00 düzeyde genelleyebilmişlerdir. Ayrıca, öğrenen akranların tanıtıcı levhaların kalıcılığını yüksek düzeyde korudukları görülmüştür.

Anahtar Sözcükler: Akran öğretimi, sabit bekleme süreli öğretim, gelişimsel gerilik ve tanıtıcı levhalar

Ek Kaynaklar-8

Ek Dosyayı Görüntüle

Ek Kaynaklar-9

Gelişimsel Geriliği Olan ÇocuklarınKullandıkları İletişimKopukluklarını Düzeltme Davranışları

Dilek Erbaş Barış Dinçer

Anadolu Üniversitesi

Özet: İletişim kopuklukları günlük yaşamda sıkça meydana gelmektedir. Buçalışmada iletişim kopuklukları düzeltme biçimlerinin neler olduğu, iletişim kopuklukları düzeltme biçimlerinin gelişimi ve gelişimsel geriliği olan çocukların kullandıkları iletişim kopuklukları düzeltme biçimlerine ilişkin bilgilere ve araştırma bulgularına yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: İletişim kopukluğu, iletişim kopukluğunu düzeltme biçimleri, gelişimsel gerilik.

Ek Kaynaklar-10

Kaynaştırma Öğrencilerinin Sosyal Becerilerinin Değerlendirilmesi

Bülbin Sucuoğlu Osman Özokçu

Ankara Üniversitesi

Özet: Bu çalışmanın amacı, ilkokul sınıflarına devam eden kaynaştırma öğrencilerinin sosyal becerilerini, akranlarıyla karşılaştırarak incelemektir. Çalışma grubu, ilköğretim birinci kademe, birinci, ikinci ve üçüncü sınıfa devam eden 613 öğrenciden oluşmuştur. Bu öğrencilerden 53'ü,kaynaştırma öğrencisi olarak tanımlanmıştır. Öğrencilerin sosyal becerileri, sosyal beceri dereceleme ölçeği (SBDS) kullanılarak değerlendirilmiştir. Öncelikle SBDS'nin Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmış, daha sonra kaynaştırma öğrencileri ile diğer öğrencilerin sosyal becerileri ANOVA ile karşılaştırılmış, ayrıca cinsiyet ve sınıf düzeyinin sosyal beceriler üzerinde etkili olup olmadığı tüm çalışma grubu ve kaynaştırma öğrencileri için ayrı ayrı incelenmiştir. Araştırma bulguları, kaynaştırma öğrencilerinin sosyal becerileri ile akademik yeterliliklerinin akranlarından az, problem davranışlarının ise akranlarından fazla olduğunu göstermiştir. Araştırma bulguları SBDS'nin özellikleri ve kaynaştırma öğrencilerinin sosyal beceri öğretimi gereksinimleri temel alınarak tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sosyal beceriler, kaynaştırma, engelli öğrenciler.

Ek Kaynaklar-11

Baş Makale: Down Sendromlu Çocuklar ve Yetişkinlerde Dil Gelişimi

Doç. Dr. Funda Acarlar

Ankara Üniversitesi

Özet: Bu yazıda Down sendromlu çocuklar ve yetişkinlerin dil gelişimi incelenmiştir. Dilde gelişimsel olarak gözlenen güçlü ve zayıf oldukları alanlar özetlenmiştir. Özgül güçlüklerinin olduğu alanlar a) dili anlama ve kullanma arasındaki ayrılık, b) sözcük dağarcığı ve gramer arasındaki ayrılık ile c) kısa süreli bellek güçlükleri olarak tanımlanmıştır.

Anahtar sözcükler: Down sendromu, dil gelişimi, dil bozuklukları

Ek Kaynaklar-12

Otizm Spektrum Bozukluğu Tanısı Olan Bireyler için SosyalÖykülerin Kullanımı

Seray Olçay-Gül Elif Tekin-İftar

Anadolu Üniversitesi

Özet: Çalışmanın amacı OSB tanısı bulunan bireyler için bilimsel dayanaklı uygulamalar arasında bulunan sosyal öyküleri tanıtmak, sosyal öykülerin yararları, sınırlılıkları, yazım ilkeleri, cümle türleri, öyküyü yazma aşamaları, öykünün uygulanması, sosyal öykü araştırmaları ve özellikleri konularına değinerek açıklamalarda bulunmaktır. Ek olarak, çalışmada sosyal öyküler kullanılarak yürütülen araştırmaların bulguları ışığında uygulama ve araştırma önerilerinde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Sosyal öyküler, bilimsel dayanaklı uygulamalar, otizm spektrum bozukluğu.

Ek Dosyayı Görüntüle

Ek Kaynaklar-13

Karşılıklı Öğretim Tekniğinin Hafif Derecede Zihinsel Engelli Öğrencilerin Okuduğunu Anlama Becerileri Üzerindeki Etkililiğinin İncelenmesi

Birkan Güldenoğlu Tevhide Kargın

Ankara Üniversitesi

Bu çalışmanın genel amacı, karşılıklı öğretim tekniğinin hafif derecede zihinsel engelli öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerinin geliştirilmesinde etkililiğini ve sürekliliğini incelemektir. Araştırmaya farklı sınıf düzeylerinde kaynaştırma eğitimine devam eden üç hafif derecede zihinsel engelli öğrenci dâhil edilmiştir. Araştırmada tek-denekli araştırma desenlerinden denekler arası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Araştırmada katılımcıların okuduğunu anlama becerisindeki performansları kullanılan hikâyeler ve değerlendirme formları ile belirlenmiştir. Yapılan değerlendirmelerden elde edilen bulgulara genel olarak bakıldığında ise karşılıklı öğretimin katılımcıların okuduğunu anlama becerileri üzerinde etkili

olduğu, katılımcıların edindikleri becerileri izleme oturumları sonunda da korudukları ve yapılan öğretimin sosyal olarak geçerli olduğu görülmüstür.

Anahtar Sözcükler: Karşılıklı öğretim, zihinsel engel, okuduğunu anlama, tek denekli araştırmalar.

Ek Dosyayı Görüntüle

Ek Kaynaklar-14

Basmakalıp (Stereotipik) Davranısların Azaltılmasında Yeni BirStrateji: Tepkiyi Yarıda Kesme ve Yönlendirme

Özlem Toper-Korkmaz

Uludağ Üniversitesi

Özet: Sosyal bir amacı olmayan ve sürekli ortaya çıkan tekrarlayıcı davranışlar basmakalıp (stereotipik) davranışlar olarak tanımlanmaktadır ve basta otizm olmak üzere farklı yetersizlik türlerinde de gözlenmektedir. Genellikle duyusal uyaran elde etmek amacıyla sergilenen içsel pekiştirme ile sonuçlanan basmakalıp davranışlar azaltılması zor olan problem davranışlardır ve günümüze değin azaltılmak amacıyla çeşitli yöntemler kullanılarak bu yöntemlerin etkililikleri sınanmıştır. Bu yöntemlerden biri de ilk kez Ahearn, Clark, McDonald ve Chung (2007) tarafından klinik ortamlarda sözel (vokal) stereotipinin azaltılması amacıyla kullanılmış olan “tepkiyi yarıda kesme ve yönlendirme” yöntemidir. Bu araştırmada bu yöntemin etkililiğini sınayan çalışmalara yönelik bir alan yazın taramasının yapılması amaçlanmış, yapılan tarama sonucunda sekiz adet çalışmaya ulaşılmış ve bu çalışmalar betimsel olarak özetlenmiştir. İncelenen araştırmaların sonuçları “tepkiyi yarıda kesme ve yönlendirme” yönteminin stereotipik davranışların azaltılmasında etkili bir yöntem olduğunu göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Basmakalıp (stereotipik) davranışlar, otizm, tepkiyi yarıda kesme ve yönlendirme

Ek Dosyayı Görüntüle

Ek Kaynaklar-15

Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilere Fotokopi Çekme Becerisinin Öğretiminde Eşzamanlı İpucuyla Öğretimin Etkililiği

Şerife Yücesoy Özkan Oğuz Gürsel

Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Özet: Bu çalışmada, zihinsel yetersizliği olan öğrencilere fotokopi çekme becerisinin öğretiminde eşzamanlı ipucuyla öğretimin etkililiği araştırılmıştır. Aynı zamanda, eşzamanlı ipucuyla öğretimin ortam, zaman ve araç gereçler arası genelleme etkisi ve uygulama sona erdikten 2, 4 ve 5 hafta sonraki izleme etkisi incelenmiştir. Araştırmada tek denekli araştırma

modellerinden yoklama evreli denekler arası çoklu yoklama modeli kullanılmıştır. Çalışma 14–17 yaşları arasında, iki kız iki erkek dört öğrenci ile yürütülmüştür. Eşzamanlı ipucuyla öğretimin fotokopi çekme becerisinin öğretimindeki etkililiğini değerlendirmek üzere toplu yoklama, günlük yoklama, öğretim, izleme ve genelleme oturumları düzenlenmiş, değerlendirme için tek-fırsat tekniği kullanılmıştır. Oturumların tümü bire-bir öğretim düzenlemesi biçiminde gerçekleştirilmiştir. Öğretim sırasında sözel ipucu ve model ipucu bir arada kullanılmış, öğretimde tüm basamakların bir arada öğretimi yaklaşımı benimsenmiştir. Araştırmada gözlemciler arası güvenirlik ve uygulama güvenirliği verisi toplanmıştır. Araştırma bulguları, eşzamanlı ipucuyla öğretimin çalışmaya katılan zihinsel yetersizliği olan öğrencilerde fotokopi çekme becerisinin öğretiminde etkili olduğunu, öğretim sona erdikten 2, 4 ve 5 hafta sonra da öğrenilenlerin kalıcılığının korunduğunu gösterir niteliktedir. Farklı ortam, farklı zaman ve farklı araç gereçlerle gerçekleştirilen genelleme oturumlarında iki öğrenci %100 doğru tepkide bulunurken iki öğrenci %50 düzeyinde doğru tepki sergilemiştir.

Anahtar sözcükler: Zihinsel yetersizlik, mesleki beceri, fotokopi çekme becerisi, eşzamanlı ipucuyla öğretim, yanlışsız öğretim

Ek Dosyayı Görüntüle

Ek Kaynaklar-16

Hikâye Haritası Yönteminin Hafif Düzeyde Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilerin Okuduğunu Anlama Becerileri Üzerindeki Etkisi

Nesibe Duman İlknur Çifci Tekinarslan

Atatürk İlköğretim Okulu Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Özet: Bu araştırmanın amacı, hikâye haritası yönteminin hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin okuduğunu anlama becerileri üzerindeki etkisini belirlemektir. Araştırmaya, Bolu ilinde yer alan bir ilköğretim okulunun özel eğitim sınıflarında bulunan öğrenciler arasından seçilen, hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olanüç öğrenci katılmıştır. Araştırmada tek denekli araştırma modellerinden Denekler Arası Çoklu Yoklama Modeli kullanılmıştır. Hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerini geliştirebilmek, öğretim öncesi ve öğretim sonu gösterdikleri performans düzeylerini değerlendirebilmek amacıyla, araştırmacı tarafından 15 hikâye hazırlanmıştır. Hikâye haritası yöntemi her bir öğrenciye on ayrı oturumda uygulanmıştır. Araştırmanın sonunda, hikâye haritası yönteminin, hafif düzeyde zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin okuduğunu anlama becerilerini geliştirmede etkili olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hafif düzeyde zihinsel yetersizlik, hikâye haritası, okuduğunu anlama.

Ek Dosyayı Görüntüle

Ek Kaynaklar-17

Kendini İzleme Stratejisi: Uygulama İçin 10 Adım

Çığıl Aykut
Gazi Üniversitesi

Özet: Bireylerin kendi davranışlarını yönetmesi eğitimin en temel amaçlarından biridir. Öğretmenler, öğrencilerine kendi davranış sorumluluklarını almaları için kendini yönetme stratejilerini kazandırmalıdır. Alan yazında kendini yönetme stratejileri içerisinde yer alan kendini izleme stratejisi, yetersizlikten etkilenmiş öğrencilerin problem davranışlarının azaltılmasında ve akademik becerilerin kazandırılmasında sıklıkla kullanılan bir davranış yönetme stratejisidir. Bu makale, bir kendini yönetme stratejisi olan kendini izleme stratejisi hakkında bilgi vermek ve stratejinin nasıl uygulanacağına yönelik uygulama basamaklarını uygulayıcılara tanıtmak amacıyla yazılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kendini yönetme stratejisi, kendini izleme stratejisi, davranış yönetimi, akademik beceriler.

Ek Dosyayı Görüntüle

Ek Kaynaklar-18

Zihinsel Yetersizliği Olan Öğrencilerde Okuduğunu AnlamaBecerilerinin Desteklenmesi

Birkan Güldenoğlu
Ankara Üniversitesi

Özet: Bu derlemede, zihinsel engelli öğrenciler için öncelikli becerilerden biri olan okuduğunu anlama becerisi, bu becerinin öğrencilerin okul hayatındaki önemi ve becerinin desteklenmesinde kullanılan etkililiği ispatlanmış bir grup öğretim stratejisi incelenmiştir.

Anahtar sözcükler: Okuma, okuduğunu anlama, zihinsel engelli öğrenciler.

Ek Dosyayı Görüntüle

Ek Kaynaklar-19

Oku-Altını Çiz-Böl -Birleştir Stratejisinin Zihinsel EngelliÖğrencilerin Hece Tanıma Becerilerini Kazanmalarında Etkililiği

Rüya Güzel Özmen Şuayip Vayiç

Özet: Özel eğitim sınıfında bulunan zihinsel engelli öğrencilere ilk okuma-yazma öğretimi cümleden başlanarak sese doğru ilerleyen ayrıştırma ve birleştirme sistemi ile öğretilmektedir. İlk okuma-yazma öğretimi dört aşamada uygulanmaktadır. Bunlar; cümle tanıma, kelime tanıma, hece tanıma ve ses tanımadır. Zihinsel engelli öğrencilerin çoğu hece tanım

aşamasında güçlük yaşamaktadır. Bu çalışmanın amacı, Kendini Düzenleme Stratejileri Gelişimi Modeli'ne göre sunulan Oku-Altını Çiz-Böl-Birleştir stratejisinin zihinsel engelli öğrencilerin hece tanıma becerilerini kazanmalarındaki etkinliğini araştırmaktır. Çalışmaya üç zihinsel engelli öğrenci katılmıştır. Birinci ve üçüncü öğrenci Ankara ilinde bir özel eğitim sınıfına devam etmekte, ikinci öğrenci ise kaynaştırma öğrencisi olup Türkçe dersi için aynı özel eğitim sınıfına devam etmektedir. Çalışmada strateji eğitiminin etkililiğini belirlemek amacı ile tek denekli desenlerden denekler arası çoklu yoklama deseni kullanılmıştır. Oku-Altını Çiz-Böl-Birleştir stratejisi tartışma, model olma, rehberli uygulama, bağımsız uygulama aşamalarında uygulanmıştır. Bu çalışmada Oku-Altını Çiz-Böl-Birleştir stratejisi öğrencilerin hece aşamasındaki becerileri yerine getirmelerinde etkili olmuştur. Öğrenciler, kazandıkları beceriyi 1 ila 5 hafta sonra yapılan izleme değerlendirmelerinde sürdürmüşler veheceleri cümle içinde okumaya genellemişlerdir. Çalışmada sonuçlar tartışılmış, uygulama ve araştırma önerilerine yer verilmiştir.

Anahtar sözcükler: İlk okuma yazma öğretimi, Kendini Düzenleme Stratejilerinin Gelişimi, Çözümleme, Zihinsel engelli öğrenciler.

Ek Dokümanlar ve Video Örnekleri

Ek Dokümanlar

Ek Dosyalar 1- Dil Öncesi ve Sözcük Dönemi Gelişim Tablosu

Ek Dosyalar 2- Dil Dönemlerine Göre Sözel İfade Kullanımı

Ek Dosyalar 3-Taklit Dönemine Dair Bir Makale

Ek Dosyalar 4-Öğretim Yöntemleri ve Dikkat Edilmesi Gerekenler

Video Örnekleri

Öğrencinin bulunduğu dil döneminin kestirilmesi - 1
https://www.youtube.com/watch?v=P7WZmtyYoK4
Öğrencinin bulunduğu dil döneminin kestirilmesi - 2
https://www.youtube.com/watch?v=QCXmcPH95_8
Öğrencinin bulunduğu dil döneminin kestirilmesi - 3
https://www.youtube.com/watch?v=9kg4UmogMJw
Dil düzeyinin ayarlanması -1
https://www.youtube.com/watch?v=JvgAp9jcu8s
Alıcı dil becerilerinin desteklenmesi - 3
https://www.youtube.com/watch?v=sexj0YX6a_4
Alıcı dil becerilerinin desteklenmesi - 4
https://www.youtube.com/watch?v=omkXFrh68iY
İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi - 5
https://www.youtube.com/watch?v=mnkEZaAHGrA
İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi - 6
https://www.youtube.com/watch?v=2FDKsQ8gnb0
İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi - 7
https://www.youtube.com/watch?v=uTL39pfqwj0
İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi - 8
https://www.youtube.com/watch?v=d27kRgIvvTs
İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi - 9
https://www.youtube.com/watch?v=fEEelCgBkWA
İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi - 11
https://www.youtube.com/watch?v=jHbxuEie76A
İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi - 12
https://www.youtube.com/watch?v=P2F6dO01peY
İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi - 13
https://www.youtube.com/watch?v=a_ZrvMX3ykY
İfade edici dil becerilerinin desteklenmesi - 14
https://www.youtube.com/watch?v=OwAEn0gdiG8

Kaynakça

Acker M. M., O'Leary S. G. (1987). Effects of reprimands and praise on appropriate behavior in the classroom. Journal of Abnormal Child Psychology, 15, 549–557.

Ault, M.J., Wolery, M., Doyle, P.M. and Gast, D.L. (1989). Review of Comparative Studies in the Instruction of Students With Moderate and Severe Handicaps. *Exceptional Children*, 55 (4). 346-356.

Baker P. H. (2005). Managing student behavior: How ready are teachers to meet the challenge? American Secondary Education, 33, 51–64.

Barbetta P. M., Heron T. E., Heward W. L. (1993). Effects of active student response during error correction on the acquisition, maintenance, and generalization of sight words by students with developmental disabilities. Journal of Applied Behavior Analysis, 1, 126–130.

Barr, R., Dowden, A., & Hayne, H. (1996). Developmental changes in deferred imitation by 6- to 24-month-old infants. *Infant Behavior and Development*, *19(3),* 159–170.

Barrish H., Saunders N., Wolf M. M. (1969). Good behavior game: Effects of individual contingencies for group consequences on disruptive behavior in a classroom. Journal of Applied Behavior Analysis, 2, 119–124

Barnard-Brak, L., Paton, V. O., & Lan, W. Y. (2010). Profiles in self-regulated learning in the online learning environment. The International Review of Research in Open and Distributed Learning, 11(1), 61–80.

Brophy J., Good T. (1986). Teacher behavior and student achievement. In Wittrock M. C. (Ed.), Handbook on research on teaching (3rd ed., pp. 328–375). New York, NY: Macmillan.

Brown, F. J., Peace, N., & Parsons, R. (2009). Teaching children generalized imitation skills: A case study. *Journal of Intellectual Disabilities, 13(*1), 9-17.

Brownell, M. T., Sindelar, P. T., Kiely, M. T., & Danielson, L. C. (2010). Special education teacher quality and preparation: Exposing foundations, constructing a new model. *Exceptional Children, 76,* 357-377.

Burnett P. C., Mandel V. (2010). Praise and feedback in the primary classroom: Teachers' and students' perspectives. Australian Journal of Educational & Developmental Psychology, 10, 145–154.

Burns M. K., Ysseldyke J. E. (2009). Reported prevalence of evidence-based instructional practices in special education. The Journal of Special Education, 43, 3–11.

Carnine D. (1997). Bridging the research-to-practice gap. Exceptional Children, 63, 513–521.

Carpenter, M., Nagell, K.., Tomasello, M. (1998). Social cognition, joint attention, and communicative competence from 9 to 15 months of age. *Monograph of the Society for Research in Child Development, 6*3, Serial No. 255.

Chao, I. T., Saj, T., & Hamilton, D. (2010). Using collaborative course development to achieve online course quality standards. The International Review of Research in Open and Distributed Learning, 11(3), 106–126.

Charlop-Christy, M., & Daneshvar, S. (2003). Using video modeling to teach perspective taking to children with autism. *Journal of Positive Behavior Interventions*, *5*(1), 12–21.

Charman, T., Baron-Cohen, S., Swettenham, J., Baird, G., Drew, A., & Cox, A. (2003). Predicting language outcome in infants with autism and pervasive developmental disorder. *International Journal of Language & Communication Disorders*, *38*(1), 265–285.

Dillon, C. L., Gunawardena, C. N., & Parker, R. (1992). Learner support: The critical link in distance education. Distance Education, 13(1), 29–45.

Fındık, C., & Özkan, S. (2013). A model for instructors' adoption of learning management systems: Empirical validation in higher education context. Turkish Online Journal of Educational Technology, 12(2), 13–25.

Fiese, B. H. (1990). Playful relationships: A contextual analysis of mother-toddler interaction and symbolic play. *Child Development*, *61*(3), 1648–1656.

Floress M. F., Jenkins L. N. (2015). A preliminary investigation of kindergarten teacher's use of praise in general education. Preventing School Failure, 594, 253–262.

Gable R. A., Hester P. H., Rock M. L., Hughes K. G. (2009). Back to basics: Rules, praise, ignoring and reprimands revisited. Intervention in School and Clinic, 44, 195–205.

Garrison, D.R., & Vaughan, N.D. (2007). Blended learning in higher education: Framework, principles, and guidelines. San Francisco, CA: Jossey-Bass

Gast, D.L., Ault, M.J., Wolery, M., Doyle, P. M. and Belanger, S. (1988). Comparison of Constant Time Delay And System ofl Least Prompts in Teaching Sight Word Reading in to Students With Moderate Retardation. *Education and Training in the Mental Retardation,* 23(2). 117-128.

Graham, C.R., Woodfield, W., & Harrison, J.B. (2013). A framework for institutional adoption and implementation of blended learning in higher education. The Internet and Higher Education, 18, 4–14.

Greenberg J., Putman H., Walsh K. (2013). Training our future teachers: Classroom management. National Council on Teacher Quality. Retrieved from http://www.nctq.org/dmsStage/Future_Teachers_Classroom_Management_NCTQ_Report Google Scholar

Halliday S., & Leslie J. C. (1986) A longitudinal semi-cross-sectional study of the development of mother-Child interaction. *British Journal of Developmental Psychology*, *4*(3), 211-222.

Higgins, J. W., Williams, R. L., & McLaughlin, T. F. (2001). The effects of a token economy employing instructional consequences for a third-grade student with learning disabilities: A data-based case study. *Education & Treatment of Children, 24*(1), 99.

Hindman, S., E., ve Polsgrove, L. (1988). Differential effects of feedback on preservice teacher behavior. *Teacher Education and Special Education*, *11*(1), 25-29.

Iovannone R., Dunlap G., Huber H., Kinkaid D. (2003). Effective educational practices for students with autism spectrum disorders. Focus on Autism and Other Developmental Disabilities, 18, 150-165.

Jenkins L. N., Floress M. T., Reinke W. (2015). Rates and types of teacher praise: A review and future directions. Psychology in the Schools, 52, 463–476.

Landa, R. (2007). Early communication development and intervention for children with autism. Mental *Retardation and Developmental Disabilities Research Reviews*, *13*(6), 16-25.

Lane K. L., Oakes W. P., Powers L., Diebold T., Germer K., Common E. A., Brunsting N. (2015). Improving teachers' knowledge of functional assessment-based interventions: Outcomes of a professional development series. Education and Treatment of Children, 39, 93–120

Lewis T. J., Hudson S., Richter M., Johnson N. (2004). Scientifically supported practices in emotional and behavioral disorders: A proposed approach and brief review of current practices. Behavioral Disorders, 29, 247–259.

Long, G., Vignare, K., Rappold, R. P., & Mallory, J. R. (2007). Access to communication for deaf, hardof-hearing and ESL students in blended learning courses. The International Review of Research in Open and Distributed Learning, 8(3). Retrieved from http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/423

Lord, C., Risi, S., Lambrecht, L., Cook, E. H., Leventhal, B. L., DiLavore, P., Pickles, A., & Rutter, M. (2000). The autism diagnostic observation schedule—Generic: A standard measure of social and communication deficits associated with the spectrum of autism. *Journal of Autism & Developmental Disorders*, *30(*3), 205–223.

Luyster, R., Kadlec, M. B., Connolly, C., Carter, A., & Tager-Flusberg, H. (2008). Language assessment and development in toddlers with autism spectrum disorders. *Journal of Autism and Developmental Disorders,*38(8), 1426–1438.

Madsen C. H.Jr., Becker W. C., Thomas D. R. (1968). Rules, praise, and ignoring: Elements of elementary classroom control. Journal of Applied Behavior Analysis, 1, 139–150.

Paavola, L. (2006). *Maternal Sensitive Responsiveness, Characteristics and Relations to Child Early Communicative and Linguistic Development.* Oulu, Finland. UMI-Dissertation Publishing by Proquest.

Partin, T. C. M., Robertson, R. E., Maggin, D. M., Oliver, R. M., & Wehby, J. H. (2010). Using teacher praise and opportunities to respond to promote appropriate student behavior. *Preventing School Failure, 54*(3), 172-178.

Picciano, A.G. (2009). Blending with purpose: The multimodal model. Journal of Asynchronous Learning Networks, 13(1), 7–18.

Reddy L. A., Fabiano G. A., Dudek C. M., Hsu L. (2013). Instructional and behavior management practices implemented by elementary general education teachers. Journal of School Psychology, 51, 683–700.

Reupert A., Woodcock S. (2010). Success and near misses: Pre-service teachers' use, confidence and success in various classroom management strategies. Teaching and Teacher Education, 26, 1261–1268.

Oliver R. M., Reschly D. J. (2010). Special education teacher preparation in classroom management: Implications for students with emotional and behavioral disorders. Behavioral Disorders, 35, 188–199.

Schuster, J.W. and Tımothy, M. E. (1998). Constant Time-Delay With Chained Tasks: A Review of the Literatur . *Education and Treatment Of Children*, Vol.21(1)

Simonsen B., Fairbanks S., Briesch A., Myers D., Sugai G. (2008). Evidence-based practices in classroom management: Considerations for research to practice. Education and Treatment of Children, 31, 351–380.

Smith, T. (2001). Discrete Trial Training in the Treatment of Autism. Focus on Autism and Other Developmental Disabilities, 16, 86-92.

Snell,M., and Brown,F. (1993**).** Instructional Planning and Implementation. Instruction of students with severe Disabilities. SNELL, M.E (Ed). New Jersey: Prentice-Hall.

Stormont M., Reinke W., Herman K. (2011). Teachers' knowledge of evidence-based interventions and available school resources for children with emotional and behavioral problems. Journal of Behavioral Education, 20, 138–147.

Tekin-İftar, E., ve Kırcaali-İftar, G. (2004). Özel Eğitimde Yanlışsız Öğretim Yöntemleri**.** (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık

Vujnovic R. K., Fabiano G. A., Waschbusch D. A., Pelham W. E., Greiner A., Gera S., . . . Buck M. (2014). Preliminary psychometric properties of an observation system to assess teachers' use of effective behavior support strategies in preschool classrooms. Education and Treatment of Children, 37, 323–346.

Vuran S., A. Çolak, H. Gürgür (2003). Davranış kontrolü ve beceri öğretimi konusunda

hizmetiçi eğitim programına katılanların programa ilişkin görüşleri. *Ankara Üniversitesi, Özel Eğitim Dergisi*. 4 (1), 1-17.

Walker H. M., Stiller B., Golly A., Kavanagh K., Severson H. H., Feil E. (1997). First Step to Success: Helping young children overcome antisocial behavior. Longmont, CO: Sopris West.

Wheatley, R. K., West, R. P., Charlton, C. T., Sanders, R. B., Smith, T. G., & Taylor, M. J. (2009). Improving behavior through differential reinforcement: A praise note system for elementary school students. *Education & Treatment of Children, 32*(4), 551-571.

Wolery, M., Ault, M.J. and Doyle, P.M. (1992). Teaching Students with Moderate to Severe Disabilities. Longman Publishing Grouph.